

Çocuk Adalet Sistemi
Çalışanları Eğitim Programı

ULUSLARARASI ÇOCUK MEVZUATI

18 yaşına kadar her insan çocuktur!

PROJE PAYDAŞLARI

Adalet Bakanlığı

Türkiye Adalet Akademisi

Hâkimler ve Savcılar Yüksek Kurulu

Aile ve Sosyal Politikalar Bakanlığı

UNICEF Türkiye

© Kitabın yayın hakları proje paydaşlarına aittir.

Kasım 2013, Ankara

AB'nin finansal, UNICEF'in teknik desteğinde Adalet Bakanlığı, Aile ve Sosyal Politikalar Bakanlığı, Hâkimler ve Savcılar Yüksek Kurulu ile Türkiye Adalet Akademisi paydaşlığında yürütülen "Çocuklar için Adalet" Projesi;

1. Adil yargılama hakkının yaşama geçirilmesi, çocukların ikincil mağduriyetlerinin önlenmesi ve özgürlüklerinden yoksun bırakılmalarına son çare olarak başvurulması ilkeleri çerçevesinde çocuk adalet sisteminde çocuk haklarının korunmasını,

2. Çocuk adalet sistemi çalışanları için uzmanlaşmış ve kurumsallaşmış bir hizmet içi eğitim programının hazırlanmasını,

3. Özgürlüğünden yoksun bırakılmış çocukların Bireyselleştirilmiş İyileştirme Sistemi (BİSİS) çerçevesinde bireye özel rehabilitasyon hizmetlerinden yararlanmasını,

hedeflemektedir.

Detaylı bilgi için: www.cocuklaricinadalet.org

ÇHS	5
Birleşmiş Milletler Çocuk Haklarına Dair Sözleşme	
RİYAD İLKELERİ	21
Çocuk Suçluluğunun Önlenmesine İlişkin Birleşmiş Milletler Yönlendirici İlkeleri	
PEKİN (BEIJING) KURALLARI	31
Çocuk Adalet Sisteminin Uygulanması Hakkında Birleşmiş Milletler Asgari Standart Kuralları	
HAVANA KURALLARI	49
Özgürlüğünden Yoksun Bırakılmış Çocukların Korunmasına İlişkin Birleşmiş Milletler Kuralları	
GY10	63
Birleşmiş Milletler Çocuk Hakları Komitesi Genel Yorum No. 10 - Çocuk Adaletinde Çocuk Hakları	

Birleşmiş Milletler
Genel Kurulu tarafından
20 Kasım 1989
tarihinde kabul
edilmiştir.

ÇHS

BİRLEŞMİŞ MİLLETLER ÇOCUK HAKLARINA DAİR SÖZLEŞME

Bu Sözleşmeye Taraf Devletler:

Birleşmiş Milletler Andlaşmasında ilan edilen ilkeler uyarınca insanlık ailesinin tüm üyelerinin, doğuştan varlıklarına özgü bulunan haysiyetle birlikte eşit ve devredilemez haklara sahip olmalarının tanınmasının, dünyada özgürlük, adalet ve barışın temeli olduğunu *düşünerek*,

Birleşmiş Milletler halklarının, insanın temel haklarına ve bireyin, insan olarak taşıdığı haysiyet ve değere olan kesin inançlarını Birleşmiş Milletler Andlaşmasında bir kez daha doğrulamış olduklarını ve daha geniş bir özgürlük ortamında toplumsal ilerleme ve daha iyi bir yaşam düzeyi sağlama yolundaki kararlılıklarını *hatırdan tutarak*,

Birleşmiş Milletlerin, İnsan Hakları Evrensel Bildirisinde ve Uluslararası İnsan Hakları Sözleşmelerinde herkesin, bu metinlerde yer alan hak ve özgürlüklerden ırk, renk, cinsiyet, dil, din, siyasal ya da başka görüş, ulusal ya da toplumsal köken, mülkiyet, doğuştan veya başka durumdan kaynaklanan ayrımlar dahil, hiçbir ayrıma gözetilmeksizin yararlanma hakkına sahip olduklarını benimsediklerini ve ilan ettiklerini *kabul ederek*,

Uluslararası İnsan Hakları Evrensel Bildirisinde, Birleşmiş Milletlerin, çocukların özel ilgi ve yardıma hakkı olduğunu ilan ettiğini *anımsayarak*,

Toplumun temel birimi olan ve tüm üyelerinin ve özellikle çocukların gelişmeleri ve esenlikleri için doğal ortamı oluşturan ailenin toplum içinde kendisinden beklenen sorumlulukları tam olarak yerine getirebilmesi için gerekli koruma ve yardımı görmesinin zorunluluğuna *inanmış olarak*,

Çocuğun kişiliğinin tam ve uyumlu olarak gelişebilmesi için mutluluk, sevgi ve anlayış havasının içindeki bir aile ortamında yetişmesinin gerekliliğini *kabul ederek*,

Çocuğun toplumda bireysel bir yaşantı sürdürebilmesi için her yönüyle hazırlanmasının ve Birleşmiş Milletler Andlaşmasında ilan edilen ülküler ve özellikle barış, değerbilirlik, hoşgörü, özgürlük, eşitlik ve dayanışma ruhuyla yetiştirilmesinin gerekliliğini göz önünde *bulundurarak*,

Çocuğa özel bir ilgi gösterme gerekliliğinin, 1924 tarihli, Cenevre Çocuk Hakları Bildirisinde ve 20 Kasım 1959 tarihinde Birleşmiş Milletler Teşkilatı Genel Kurulunca kabul edilen Çocuk Hakları Bildirisinde belirtildiğini ve İnsan Hakları Evrensel Bildirisinde, Medeni ve Siyasal Haklar Uluslararası Sözleşmesinde (özellikle 23 ve 24 üncü Maddelerinde) ve Ekonomik, Sosyal ve Kültürel Haklara İlişkin Uluslararası Sözleşmede (özellikle 10 uncu Maddesinde) ve çocukların esenliği ile ilgili uzman kuruluşların ve uluslararası örgütlerin kurucu ve ilgili belgelerinde tanıdığını *hatırdan tutarak*,

Çocuk Hakları Bildirisinde de belirtildiği gibi, “çocuğun gerek bedensel gerek zihinsel bakımından tam erginliğe ulaşmamış olması nedeniyle doğum sonrasında olduğu kadar, doğum öncesinde de uygun yasal korumayı da içeren özel güvence ve koruma gereksiniminin bulunduğunu”nu *hatırdan tutarak*,

Ulusal ve uluslararası düzeyde çocukları aile yanına yerleştirme ve evlat edinmeye de özel atıfta bulunan Çocuğun Korunması ve Esenliğine İlişkin Toplumsal ve Hukuksal İlkeler Bildirisi; Çocuk Mahkemelerinin Yönetimi Hakkında Birleşmiş Milletler Asgari Standart Kuralları (Pekin Kuralları) ve Acil Durumlarda ve Silahlı Çatışma Halinde Kadınların ve Çocukların Korunmasına İlişkin Bildirinin hükümlerini *anımsayarak*,

Dünyadaki ülkelerin tümünde çok güç koşullar altında yaşayan ve bu nedenle özel bir ilgiye gereksinimi olan çocukların bulunduğu *bilinci içinde*,

Çocuğun korunması ve uyumlu gelişmesi bakımından her halkın kendine özgü geleneklerinin ve kültürel değerlerinin taşıdığı önemi *gözönünde tutarak*,

Her ülkedeki, özellikle gelişmekte olan ülkelerdeki çocukların yaşama koşullarının iyileştirilmesi için uluslararası işbirliğinin taşıdığı önemin *bilincinde olarak*,

Aşağıdaki kurallar üzerinde *anlaşmaya varmışlardır*:

I. KISIM

Madde 1

Bu Sözleşme uyarınca çocuğa uygulanabilecek olan kanuna göre daha erken yaşta reşit olma durumu hariç, onsekiz yaşına kadar her insan çocuk sayılır.

Madde 2

1. Taraf Devletler, bu Sözleşmede yazılı olan hakları kendi yetkileri altında bulunan her çocuğa, kendilerinin, ana babalarının veya yasal vasilerinin sahip oldukları, ırk, renk, cinsiyet, dil, siyasi ya da başka düşünceler, ulusal, etnik ve sosyal köken, mülkiyet, sakatlık, doğuş ve diğer statüler nedeniyle hiçbir ayrımcı gözetmeksizin tanır ve taahhüt ederler.

2. Taraf Devletler, çocuğun ana-babasının, yasal vasilerinin veya ailesinin öteki üyelerinin durumları, faaliyetleri, açıklanan düşünceleri veya inançları nedeniyle her türlü ayrıma veya cezaya tabi tutulmasına karşı etkili biçimde korunması için gerekli tüm uygun önlemleri alırlar.

Madde 3

1. Kamusal ya da özel sosyal yardım kuruluşları, mahkemeler, idari makamlar veya yasama organları tarafından yapılan ve çocukları ilgilendiren bütün faaliyetlerde, çocuğun yararı temel düşüncedir.

2. Taraf Devletler, çocuğun ana-babasının, vasilerinin ya da kendisinden hukuken sorumlu olan diğer kişilerin hak ve ödevlerini de göz önünde tutarak, esenliği için gerekli bakım ve korumayı sağlamayı üstlenirler ve bu amaçla tüm uygun yasal ve idari önlemleri alırlar.

3. Taraf Devletler, çocukların bakımı veya korunmasından sorumlu kurumların; hizmet ve faaliyetlerin özellikle güvenlik, sağlık, personel sayısı ve uygunluğu ve yönetimin yeterliliği açısından, yetkili makamlarca konulan ölçülere uymalarını taahhüt ederler.

Madde 4

Taraf Devletler, bu Sözleşmede tanınan hakların uygulanması amacıyla gereken her türlü yasal, idari ve diğer önlemleri alırlar. Ekonomik, sosyal ve kültürel haklara ilişkin olarak, Taraf Devletler eldeki kaynaklarını olabildiğince geniş tutarak, gerekirse uluslararası işbirliği çerçevesinde bu tür önlemleri alırlar.

Madde 5

Taraf Devletler, bu Sözleşmenin çocuğa tanıdığı haklar doğrultusunda çocuğun yeteneklerinin geliştirilmesi ile uyumlu olarak, çocuğa yol gösterme ve onu yönlendirme konusunda ana-babanın, yerel gelenekler öngörüyorsa uzak aile veya topluluk üyelerinin, yasal vasilerinin veya çocuktan hukuken sorumlu öteki kişilerin sorumluluklarına, haklarına ve ödevlerine saygı gösterirler.

Madde 6

1. Taraf Devletler, her çocuğun temel yaşama hakkına sahip olduğunu kabul ederler.

2. Taraf Devletler, çocuğun hayatta kalması ve gelişmesi için mümkün olan azami çabayı gösterirler.

Madde 7

1. Çocuk doğumdan hemen sonra derhal nüfus kütüğüne kaydedilecek ve doğumdan itibaren bir isim hakkına, bir vatandaşlık kazanma hakkına ve mümkün olduğu ölçüde ana-babasını bilme ve onlar tarafından bakılma hakkına sahip olacaktır.
2. Taraf Devletler, özellikle çocuğun tabiiyetsiz kalması söz konusu olduğunda kendi ulusal hukuklarına ve ilgili uluslararası belgeler çerçevesinde üstlendikleri yükümlülüklerine uygun olarak bu hakların işlerlik kazanmasını taahhüt ederler.

Madde 8

1. Taraf Devletler, yasanın tanıdığı şekliyle çocuğun kimliğini; tabiiyeti, ismi ve aile bağları dahil, koruma hakkına saygı göstermeyi ve bu konuda yasa dışı müdahalelerde bulunmamayı taahhüt ederler.
2. Çocuğun kimliğinin unsurlarının bazılarında veya tümünden yasaya aykırı olarak yoksun bırakılması halinde, Taraf Devletler çocuğun kimliğine süratle yeniden kavuşturulması amacıyla gerekli yardım ve korumada bulunurlar.

Madde 9

1. Yetkili makamlar uygulanabilir yasa ve usullere göre ve temyiz yolu açık olarak, ayrılığın çocuğun yüksek yararına olduğu yolunda karar vermedikçe, Taraf Devletler, çocuğun ana-babasından, onların rızası dışında ayrılmamasını güvence altına alırlar. Ancak, ana-babası tarafından çocuğun kötü muameleye maruz bırakılması ya da ihmal edilmesi durumunda ya da ana-babanın birbirinden ayrı yaşaması nedeniyle çocuğun ikametgahının belirlenmesi amacıyla karara varılması gerektiğinde, bu tür bir ayrılık kararı verilebilir.
2. Bu Maddenin birinci fıkrası uyarınca girilen her işlemde, ilgili bütün taraflara işleme katılma ve görüşlerini bildirme olanağı tanınır.
3. Taraf Devletler, ana-babasından veya bunlardan birinden ayrılmasına karar verilen çocuğun, kendi yüksek yararına aykırı olmadıkça, ana-babanın ikisiyle de düzenli bir biçimde kişisel ilişki kurma ve doğrudan görüşme hakkına saygı gösterirler.
4. Böyle bir ayrılık, bir Taraf Devlet tarafından girilen ve çocuğun kendisinin ana veya babasının veya her ikisinin birden tutuklanmasını, hapsini, sürgün, sınır dışı edilmesini veya ölümünü (ki buna devletin gözetimi altında iken nedeni ne olursa olsun meydana gelen ölüm dahildir) tevlit eden herhangi benzer bir işlem sonucu olmuşsa, bu Taraf Devlet, istek üzerine ve çocuğun esenliğine zarar vermemek koşulu ile; ana-babaya, çocuğa veya uygun olursa, ailenin bir başka üyesine, söz konusu aile bireyinin ya da bireylerinin bulunduğu yer hakkında gereken bilgiyi verecektir. Taraf Devletler, böyle bir istemin başlı başına sunulmasının ilgili kişi veya kişiler bakımından aleyhe hiç bir sonuç yaratmamasını ayrıca taahhüt ederler.

Madde 10

1. 9 uncu Maddenin 1 inci fıkrası uyarınca Taraf Devletlere düşen sorumluluğa uygun olarak, çocuk veya ana-babası tarafından, ailenin birleşmesi amaçlarıyla yapılan bir Taraf Devlet ülkesine girme ya da onu terk etme konusundaki her başvuru, Taraf Devletlerce olumlu, insani ve ivedi bir tutumla ele alınacaktır. Taraf Devletler, bu tür bir başvuru yapılmasının başvuru sahipleri veya aile üyeleri aleyhine sonuçlar yaratmamasını taahhüt ederler.
2. Ana-babası, ayrı devletlerde oturan bir çocuk olağanüstü durumlar hariç, hem ana hem de babası ile düzenli biçimde kişisel ilişkiler kurma ve doğrudan görüşme hakkına sahiptir. Bu nedenle ve 9 uncu Maddenin 1 inci fıkrasına göre Taraf Devletlere düşen sorumluluğa uygun olarak, Taraf Devletler çocuğun ve ana-babasının Taraf Devletlerinin ülkeleri dahil herhangi bir ülkeyi terketme ve kendi ülkelerine dönme hakkına saygı gösterirler. Herhangi bir ülkeyi terketme hakkı, yalnızca yasada öngörüldüğü gibi ve ulusal güvenliği, kamu düzenini, kamu

sağlığı ve ahlak veya başkalarının hak ve özgürlüklerini korumak amacı ile ve işbu Sözleşme ile tanınan öteki haklarla bağdaştığı ölçüde kısıtlamalara konu olabilir.

Madde 11

1. Taraf Devletler, çocukların yasa dışı yollarla ülke dışına çıkarılıp geri döndürülmemesi halleriyle mücadele için önlemler alırlar.
2. Bu amaçla Taraf Devletler iki ya da çok taraflı anlaşmalar yapılmasını ya da mevcut anlaşmalara katılmayı teşvik ederler.

Madde 12

1. Taraf Devletler, görüşlerini oluşturma yeteneğine sahip çocuğun kendini ilgilendiren her konuda görüşlerini serbestçe ifade etme hakkını bu görüşlere çocuğun yaşı ve olgunluk derecesine uygun olarak, gereken özen gösterilmek suretiyle tanırlar.
2. Bu amaçla, çocuğu etkileyen herhangi bir adli veya idari kovuşturmada çocuğun ya doğrudan doğruya veya bir temsilci ya da uygun bir makam yoluyla dinlenilmesi fırsatı, ulusal yasanın usule ilişkin kurallarına uygun olarak çocuğa, özellikle sağlanacaktır.

Madde 13

1. Çocuk, düşüncesini özgürce açıklama hakkına sahiptir; bu hak ülke sınırları ile bağlı olmaksızın; yazılı, sözlü, basılı, sanatsal biçimde veya çocuğun seçeceği başka bir araçla her türlü haber ve düşüncelerin araştırılması, elde edilmesi ve verilmesi özgürlüğünü içerir.
2. Bu hakkın kullanılması yalnızca:
  - a) Başkasının haklarına ve itibarına saygı,
  - b) Milli güvenliğin, kamu düzeninin, kamu sağlığı ve ahlakın korunması nedenleriyle ve kamu tarafından öngörülmek ve gerekli olmak kaydıyla yapılan sınırlamalara konu olabilir.

Madde 14

1. Taraf Devletler, çocuğun düşünce, vicdan ve din özgürlükleri hakkına saygı gösterirler.
2. Taraf Devletler, ana-babanın ve gerekiyorsa yasal vasilerin; çocuğun yeteneklerinin gelişmesiyle bağdaşır biçimde haklarının kullanılmasında çocuğa yol gösterme konusundaki hak ve ödevlerine, saygı gösterirler.
3. Bir kimsenin dinini ve inançlarını açıklama özgürlüğü kanunla öngörülmek ve gerekli olmak kaydıyla yalnızca kamu güvenliği, düzeni, sağlık ya da ahlaki ya da başkalarının temel hakları ve özgürlüklerini korumak gibi amaçlarla sınırlandırılabilir.

Madde 15

1. Taraf Devletler, çocuğun dernek kurma ve barış içinde toplanma özgürlüklerine ilişkin haklarını kabul ederler.
2. Bu hakların kullanılması, ancak yasayla zorunlu kılınan ve demokratik bir toplumda gerekli olan ulusal güvenlik, kamu güvenliği, kamu düzeni yararına olarak ya da kamu sağlığı ve ahlakın ya da başkalarının hak ve özgürlüklerinin korunması amaçlarıyla yapılan sınırlamalardan başkalarıyla kısıtlanılamaz.

Madde 16

1. Hiçbir çocuğun özel yaşantısına aile, konut ve iletişiminde keyfi ya da haksız bir biçimde müdahale yapılamayacağı gibi, onur ve itibarına da haksız olarak saldırılamaz.
2. Çocuğun bu tür müdahale ve saldırılara karşı yasa tarafından korunmaya hakkı vardır.

Madde 17

Taraf Devletler, kitle iletişim araçlarının önemini kabul ederek çocuğun; özellikle toplumsal, ruhsal ve ahlaki esenliği ile bedensel ve zihinsel sağlığını geliştirmeye yönelik çeşitli ulusal ve uluslararası kaynaklardan bilgi ve belge edinmesini sağlarlar. Bu amaçla Taraf Devletler:

- a) Kitle iletişim araçlarını çocuk bakımından toplumsal ve kültürel yararı olan ve 29 uncu maddenin ruhuna uygun bilgi ve belgeyi yaymak için teşvik ederler;
- b) Çeşitli kültürel, ulusal ve uluslararası kaynaklardan gelen bu türde bilgi ve belgelerin üretimi, değişimi ve yayımı amacıyla uluslararası işbirliğini teşvik ederler;
- c) Çocuk kitaplarının üretimini ve yayılmasını teşvik ederler;
- d) Kitle iletişim araçlarını azınlık grubu veya bir yerli ahaliye mensup çocukların dil gereksinimlerine özel önem göstermeleri konusunda teşvik ederler;
- e) 13 ve 18 inci maddelerde yer alan kurallar göz önünde tutularak çocuğun esenliğine zarar verebilecek bilgi ve belgelere karşı korunması için uygun yönlendirici ilkeler geliştirilmesini teşvik ederler.

Madde 18

1. Taraf Devletler, çocuğun yetiştirilmesinde ve gelişmesinin sağlanmasında ana-babanın birlikte sorumluluk taşıdıkları ilkesinin tanınması için her türlü çabayı gösterirler. Çocuğun yetiştirilmesi ve geliştirilmesi sorumluluğu ilk önce ana babaya ya da durum gerektiriyorsa yasal vasilere düşer. Bu kişiler her şeyden önce çocuğun yüksek yararını göz önünde tutarak hareket ederler.
2. Bu Sözleşmede belirtilen hakların güvence altına alınması ve geliştirilmesi için Taraf Devletler, çocuğun yetiştirilmesi konusundaki sorumluluklarını kullanmada ana-baba ve yasal vasilerin durumlarına uygun yardım yapar ve çocukların bakımı ile görevli kuruluşların, faaliyetlerin ve hizmetlerin gelişmesini sağlarlar.
3. Taraf Devletler, çalışan ana-babanın, çocuk bakım hizmet ve tesislerinden, çocuklarının da bu hizmet ve tesislerden yararlanma hakkını sağlamak için uygun olan her türlü önlemi alırlar.

Madde 19

1. Bu Sözleşmeye Taraf Devletler, çocuğun ana-babasının ya da onlardan yalnızca birinin, yasal vasi veya vasilerinin ya da bakımını üstlenen herhangi bir kişinin yanında iken bedensel veya zihinsel saldırı, şiddet veya suistimale, ihmal ya da ihmalkar muameleye, ırza geçme dahil her türlü istismar ve kötü muameleye karşı korunması için; yasal, idari, toplumsal, eğitsel bütün önlemleri alırlar.
2. Bu tür koruyucu önlemler; burada tanımlanmış olan çocuklara kötü muamele olaylarının önlenmesi, belirlenmesi, bildirilmesi, yetkili makama havale edilmesi, soruşturulması, tedavisi ve izlenmesi için gerekli başkaca yöntemleri ve uygun olduğu takdirde adliyenin işe el koyması olduğu kadar durumun gereklerine göre çocuğa ve onun bakımını üstlenen kişilere, gereken desteği sağlamak amacı ile sosyal programların düzenlenmesi için etkin usulleri de içermelidir.

Madde 20

1. Geçici ve sürekli olarak aile çevresinden yoksun kalan veya kendi yaranna olarak bu ortamda bırakılması kabul edilmeyen her çocuk, Devletten özel koruma ve yardım görme hakkına sahip olacaktır.

2. Taraf Devletler bu durumdaki bir çocuk için kendi ulusal yasalarına göre, uygun olan bakımı sağlayacaklardır.

3. Bu tür bakım, başkaca benzerleri yanında, bakıcı aile yanına verme, İslam Hukukunda kefalet (kafalah), evlat edinme ya da gerekiyorsa çocuk bakımı amacı güden uygun kuruluşlara yerleştirmeyi de içerir. Çözümler düşünülürken, çocuğun yetiştirilmesinde sürekliliğin korunmasına ve çocuğun etnik, dinsel, kültürel ve dil kimliğine gereken saygı gösterilecektir.

Madde 21

Evlat edinme sistemini kabul eden ve/veya buna izin veren Taraf Devletler, çocuğun en yüksek yararlarının temel düşünce olduğunu kabul edecek ve aşağıdaki ilkeleri gerçekleştireceklerdir:

a) Bir çocuğun evlat edinilmesine ancak yetkili makam karar verir. Bu makam uygulanabilir yasa ve usullere göre ve güvenilir tüm bilgilerin ışığında; çocuğun, ana-babası, yakınları ve yasal vasisine göre durumunu göz önüne alarak ve gereken durumlarda tüm ilgililerle yapılacak görüşme sonucu onların da evlat edinme konusundaki onaylarını alma zorunluluğuna uyarak, kararını verir.

b) Çocuğun kendi ülkesinde elverişli biçimde bakılması mümkün olmadığı veya evlat edinecek veya yanına yerleştirilecek aile bulunmadığı takdirde, ülkelerarası evlat edinmenin çocuk bakımından uygun bir çözüm olduğunu kabul ederler.

c) Başka bir ülkede evlat edinilmesi düşünülen çocuğun, kendi ülkesinde mevcut evlat edinme durumuyla eşdeğer olan güvence ve ölçülerden yararlanmasını sağlarlar.

d) Ülkelerarası evlat edinmede, yerleştirmenin ilgililer bakımından yasadışı para kazanma konusu olmaması için gereken bütün önlemleri alırlar.

e) Bu maddedeki amaçları, uygun olduğu ölçüde, ikili ya da çok taraflı düzenleme veya anlaşmalarla teşvik ederler ve bu çerçevede, çocuğun başka bir ülkede yerleştirilmesinin yetkili makam veya organlar tarafından yürütülmesini güvenceye almak için çaba gösterirler.

Madde 22

1. Taraf Devletler, ister tek başına olsun isterse ana babası veya herhangi bir başka kimse ile birlikte bulunsun, mülteci statüsü kazanmaya çalışan ya da uluslararası veya iç hukuk kural ve usulleri uyanınca mülteci sayılan bir çocuğun, bu Sözleşmede ve insan haklarına veya insani konulara ilişkin ve söz konusu Devletlerin taraf oldukları diğer Uluslararası sözleşmelerde tanınan ve bu duruma uygulanabilir nitelikte bulunan hakları kullanması amacıyla koruma ve insani yardımdan yararlanması için gerekli bütün önlemleri alırlar.

2. Bu nedenle, Taraf Devletler, uygun gördükleri ölçüde, Birleşmiş Milletler Teşkilatı ve onunla işbirliği yapan hükümetlerarası ve hükümet dışı yetkili başka kuruluşlarla bu durumda olan bir çocuğu korumak, ona yardım etmek, herhangi bir mülteci çocuğun ailesi ile yeniden bir araya gelebilmesi için ana-babası veya ailesinin başka üyeleri hakkında bilgi toplamak amacıyla işbirliğinde bulunurlar. Herhangi bir nedenle kendi aile çevresinden sürekli ya da geçici olarak ayrı düşmüş bir çocuğa bu Sözleşmeye göre tanınan koruma, aynı esaslar içinde, ana-babası ya da ailesinin başkaca üyelerinden hiçbirisi bulunamayan çocuğa da tanınacaktır.

Madde 23

1. Taraf devletler, zihinsel ya da bedensel engeli olan çocukların saygınlıklarını güvence altına alan, özgüvenlerini geliştiren ve toplumsal yaşama etkin biçimde katılmalarını kolaylaştıran şartlar altında eksiksiz bir yaşama sahip olmalarını kabul ederler.

2. Taraf Devletler, engeli olan çocukların özel bakımdan yararlanma hakkını tanırlar ve elde ki kaynakların yeterliliği ölçüsünde ve yapılan başvuru üzerine, yardımdan yararlanabilecek durumda olan çocuğa ve onun bakımından sorumlu olanlara, çocuğun durumu ve ana-babanın veya çocuğa bakanların içinde buldukları koşullara uygun düşecek yardımın yapılmasını teşvik ve taahhüt ederler.

3. Engeli olan çocuğun, özel bakıma gereksinimi olduğu bilincinden hareketle bu maddenin 2 nci fıkrası uyarınca yapılması öngörülen yardım, çocuğun ana-babasının ya da çocuğa bakanların parasal (mali) durumları göz önüne alınarak, olanaklar ölçüsünde ücretsiz sağlanır. Bu yardım; engeli olan çocuğun eğitimi, meslek eğitimi, tıbbi bakım hizmetleri, rehabilitasyon hizmetleri, bir işte çalışabilecek duruma getirme hazırlık programları ve dinlenme/ eğlenme olanaklarından etkin olarak yararlanmasını sağlamak üzere düzenlenir ve çocuğun en eksiksiz biçimde toplumla bütünleşmesi yanında, kültürel ve ruhsal yönü dahil bireysel gelişmesini gerçekleştirme amacını güder.

4. Taraf Devletler, uluslararası işbirliği ruhu içinde, engeli olan çocukların koruyucu sıhhi bakımı, tıbbi, psikolojik ve işlevsel tedavileri alanlarına ilişkin gerekli bilgilerin alışverişi yanında, rehabilitasyon, eğitim ve mesleki eğitim hizmetlerine ilişkin yöntemlerin bilgilerini de içerecek şekilde ve Taraf Devletlerin bu alanlardaki güçlerini, anlayışlarını geliştirmek ve deneyimlerini zenginleştirmek amacıyla bilgi dağıtımını ve bu bilgiden yararlanmayı teşvik ederler. Bu bakımdan, geliştirmekte olan ülkelerin gereksinimleri, özellikle gözönüne alınır.

Madde 24

1. Taraf Devletler, çocuğun olabilecek en iyi sağlık düzeyine kavuşma, tıbbi bakım ve rehabilitasyon hizmetlerini veren kuruluşlardan yararlanma hakkını tanırlar. Taraf Devletler, hiçbir çocuğun bu tür tıbbi bakım hizmetlerinden yararlanma hakkından yoksun bırakılmamasını güvence altına almak için çaba gösterirler.

2. Taraf Devletler, bu hakkın tam olarak uygulanmasını takip ederler ve özellikle:

a) Bebek ve çocuk ölüm oranlarının düşürülmesi;

b) Bütün çocuklara gerekli tıbbi yardımını ve tıbbi bakımını; temel sağlık hizmetlerinin geliştirilmesine önem verilerek sağlanması;

c) Temel sağlık hizmetleri çerçevesinde ve başka olanakların yanısıra, kolayca bulunabilen tekniklerin kullanılması ve besleyici yiyecekler ve temiz içme suyu sağlanması yoluyla ve çevre kirlenmesinin tehlike ve zararlarını göz önüne alarak, hastalık ve yetersiz beslenmeye karşı mücadele edilmesi;

d) Anneye doğum öncesi ve sonrası uygun bakımın sağlanması;

e) Bütün toplum kesimlerinin özellikle ana-babalar ve çocukların, çocuk sağlığı ve beslenmesi, anne sütü ile beslenmenin yararları, toplum ve çevre sağlığı ve kazaların önlenmesi konusunda temel bilgileri elde etmeleri ve bu bilgileri kullanmalarına yardımcı olunması;

f) Koruyucu sağlık bakımlarının, ana-babaya rehberliğini, aile planlaması eğitimi ve hizmetlerinin geliştirilmesi; amaçlarıyla uygun önlemleri alırlar.

3. Taraf Devletler, çocukların sağlığı için zararlı geleneksel uygulamaların kaldırılması amacıyla uygun ve etkili her türlü önlemi alırlar.

4. Taraf Devletler, bu maddede tanınan hakkın tam olarak gerçekleştirilmesini tedricen sağlamak amacıyla uluslararası işbirliğinin geliştirilmesi ve teşviki konusunda karşılıklı olarak söz verirler. Bu konuda geliştirmekte olan ülkelerin gereksinimleri özellikle göz önünde tutulur.

Madde 25

Taraf Devletler, yetkili makamlarca korunma ve bakım altına alma, bedensel ya da ruhsal tedavi amaçlarıyla hakkında bir yerleştirme tedbiri uygulanan çocuğun, gördüğü tedaviyi ve

yerleştirilmesine bağlı diğer tüm şartları belli aralıklarla gözden geçirme hakkına sahip olduğunu kabul ederler.

Madde 26

1. Taraf Devletler, her çocuğun, sosyal sigorta dahil, sosyal güvenlikten yararlanma hakkını tanırlar ve bu hakkın tam olarak gerçekleşmesini sağlamak için ulusal hukuklarına uygun, gerekli önlemleri alırlar.

2. Sosyal Güvenlik, çocuğun ve çocuğun bakımından sorumlu olanların kaynakları ve koşulları göz önüne alınarak ve çocuk tarafından ya da onun adına yapılan sosyal güvenlikten yararlanma başvurusuna ilişkin başkaca durumlar da göz önünde tutularak sağlanır.

Madde 27

1. Taraf Devletler, her çocuğun bedensel, zihinsel, ruhsal, ahlaksal ve toplumsal gelişmesini sağlayacak yeterli bir hayat seviyesine hakkı olduğunu kabul ederler.

2. Çocuğun gelişmesi için gerekli hayat şartlarının sağlanması sorumluluğu; sahip oldukları imkanlar ve mali güçleri çerçevesinde öncelikle çocuğun ana-babasına veya çocuğun bakımını üstlenen diğer kişilere düşer.

3. Taraf Devletler, ulusal durumlarına göre ve olanakları ölçüsünde, ana-babaya ve çocuğun bakımını üstlenen diğer kişilere, çocuğun bu hakkının uygulanmasında yardımcı olmak amacıyla gerekli önlemleri alır ve gereksinim olduğu takdirde özellikle beslenme, giyim ve barınma konularında maddi yardım ve destek programları uygularlar.

4. Taraf Devletler, Taraf Devlet ülkesinde veya başka ülkede bulunsun; ana-babası veya çocuğa karşı mali sorumluluğu bulunan diğer kişiler tarafından, çocuğun bakım giderlerinin karşılanmasını sağlamak amacıyla her türlü uygun önlemi alırlar. Özellikle çocuğa karşı mali sorumluluğu olan kişinin, çocuğun ülkesinden başka bir ülkede yaşaması halinde, Taraf Devletler bu konuya ilişkin uluslararası anlaşmalara katılmayı veya bu tür anlaşmalar akdinin yanısıra başkaca uygun düzenlemelerin yapılmasını teşvik ederler.

Madde 28

1. Taraf Devletler, çocuğun eğitim hakkını kabul ederler ve bu hakkın fırsat eşitliği temeli üzerinde tedricen gerçekleştirilmesi görüşüyle özellikle:

- İlk öğretimi herkes için zorunlu ve parasız hale getirirler;
- Orta öğretim sistemlerinin genel olduğu kadar mesleki nitelikte de olmak üzere çeşitli biçimlerde örgütlenmesini teşvik ederler ve bunların tüm çocuklara açık olmasını sağlarlar ve gerekli durumlarda mali yardım yapılması ve öğretimi parasız kılmak gibi uygun önlemleri alırlar;
- Uygun bütün araçları kullanarak, yüksek öğretimi yetenekleri doğrultusunda herkese açık hale getirirler;
- Eğitim ve meslek seçimine ilişkin bilgi ve rehberliği bütün çocuklar için elde edilir hale getirirler;
- Okullarda düzenli biçimde devamın sağlanması ve okulu terk etme oranlarının düşürülmesi için önlem alırlar.

2. Taraf Devletler, okul disiplininin çocuğun insan olarak taşıdığı saygınlıkla bağdaşır biçimde ve bu Sözleşmeye uygun olarak yürütülmesinin sağlanması amacıyla gerekli olan tüm önlemleri alırlar.

3. Taraf Devletler eğitim alanında, özellikle cehaletin ve okuma yazma bilmemenin dünyadan kaldırılmasına katkıda bulunmak ve çağdaş eğitim yöntemlerine ve bilimsel ve teknik

bilgilere sahip olunmasını kolaylaştırmak amacıyla uluslararası işbirliğini güçlendirir ve teşvik ederler. Bu konuda, gelişmekte olan ülkelerin gereksinimleri özellikle göz önünde tutulur.

Madde 29

1. Taraf Devletler çocuk eğitiminin aşağıdaki amaçlara yönelik olmasını kabul ederler;
  - a) Çocuğun kişiliğinin, yeteneklerinin, zihinsel ve bedensel yeteneklerinin mümkün olduğunca geliştirilmesi;
  - b) İnsan haklarına ve temel özgürlüklere, Birleşmiş Milletler Andlaşmasında benimsenen ilkelere saygısının geliştirilmesi;
  - c) Çocuğun ana-babasına, kültürel kimliğine, dil ve değerlerine, çocuğun yaşadığı veya geldiği menşe ülkenin ulusal değerlerine ve kendisinininkinden farklı uygarlıklara saygısının geliştirilmesi;
  - d) Çocuğun, anlayışı, barış, hoşgörü, cinsler arası eşitlik ve ister etnik, ister ulusal, ister dini gruplardan, isterse yerli halktan olsun, tüm insanlar arasında dostluk ruhuyla, özgür bir toplumda, yaşantıyı, sorumlulukla üstlenecek şekilde hazırlanması;
  - e) Doğal çevreye saygısının geliştirilmesi,
2. Bu maddenin veya 28 inci maddenin hiçbir hükmü gerçek ve tüzel kişilerin öğretim kurumları kurmak ve yönetmek özgürlüğüne, bu maddenin birinci fıkrasında belirtilen ilkelere saygı gösterilmesi ve bu kurumlarda yapılan eğitimin Devlet tarafından konulmuş olan asgari kurallara uygun olması koşuluyla, aykırı sayılacak biçimde yorumlanmayacaktır.

Madde 30

Soya, dine ya da dile dayalı azınlıkların ya da yerli halkların var olduğu Devletlerde, böyle bir azınlığa mensup olan ya da yerli halktan olan çocuk, ait olduğu azınlık topluluğunun diğer üyeleri ile birlikte kendi kültüründen yararlanma, kendi dinine inanma ve uygulama ve kendi dilini kullanma hakkından yoksun bırakılamaz.

Madde 31

1. Taraf Devletler çocuğun dinlenme, boş zaman değerlendirme, oynamaya ve yaşına uygun eğlence (etkinliklerinde) bulunma ve kültürel ve sanatsal yaşama serbestçe katılma hakkını tanırlar.
2. Taraf Devletler, çocuğun kültürel ve sanatsal yaşama tam olarak katılma hakkını saygı duyarak tanırlar ve özendirirler ve çocuklar için, boş zamanı değerlendirmeye, dinlenmeye, sanata ve kültüre ilişkin (etkinlikler) konusunda uygun ve eşit fırsatların sağlanmasını teşvik ederler.

Madde 32

1. Taraf Devletler, çocuğun, ekonomik sömürüye ve her türlü tehlikeli işte ya da eğitimine zarar verecek ya da sağlığı veya bedensel, zihinsel, ruhsal, ahlaksal ya da toplumsal gelişmesi için zararlı olabilecek nitelikte çalıştırılmasına karşı korunma hakkını kabul ederler.
2. Taraf Devletler, bu maddenin uygulamaya konulmasını sağlamak için yasal, idari, toplumsal ve eğitsel her önlemi alırlar. Bu amaçlar ve öteki uluslararası belgelerin ilgili hükümleri göz önünde tutularak, Taraf Devletler özellikle şu önlemleri alırlar:
  - a) İşe kabul için bir ya da birden çok asgari yaş sınırı tespit ederler;
  - b) Çalışmanın saat olarak süresi ve koşullarına ilişkin uygun düzenlemeleri yaparlar;
  - c) Bu maddenin etkili biçimde uygulanmasını sağlamak için ceza veya başka uygun yaptırımlar öngörürler.

Madde 33

Taraf Devletler, çocukların uluslararası anlaşmalarda tanımladığı biçimde uyuşturucu ve psikotrop maddelerin yasadışı kullanımına karşı korunması ve çocukların bu tür maddelerin yasadışı üretimi ve kaçakçılığı alanında kullanılmasını önlemek amacıyla, yasal, sosyal ve eğitsel niteliktekiler de dahil olmak üzere, her türlü uygun önlemleri alırlar.

Madde 34

Taraf Devletler, çocuğu her türlü cinsel sömürüye ve cinsel suistimale karşı koruma güven-cesi verirler. Bu amaçla Taraf Devletler özellikle:

- Çocuğun yasadışı bir cinsel faaliyete girişmek üzere kandırılması veya zorlanmasını;
  - Çocukların, fuhuş, ya da diğer yasadışı cinsel faaliyette bulundurulmasıyla sömürülmesini;
  - Çocukların pornografik nitelikli gösterilerde ve malzemedeki kullanılarak sömürülmesini;
- önlemek amacıyla ulusal düzeyde ve ikili ile çok taraflı ilişkilerde gerekli her türlü önlemi alırlar.

Madde 35

Taraf Devletler, her ne nedenle ve hangi biçimde olursa olsun, çocukların kaçınılmaları, satılmaları veya fuhuşa konu olmalarını önlemek için ulusal düzeyde ve ikili ve çok yanlı ilişkilerde gereken her türlü önlemleri alırlar.

Madde 36

Taraf Devletler, esenliğine herhangi bir biçimde zarar verebilecek başka her türlü sömürüye karşı çocuğu korurlar.

Madde 37

Taraf Devletler aşağıdaki hususları sağlarlar:

- Hiçbir çocuk, işkence veya diğer zalimce, insanlık dışı veya aşağılayıcı muamele ve cezaya tabi tutulmayacaktır. Onsekiz yaşından küçük olanlara, işledikleri suçlar nedeniyle idam cezası verilemeyeceği gibi salıverilme koşulu bulunmayan ömür boyu hapis cezası da verilmeyecektir.
- Hiçbir çocuk yasadışı ya da keyfi biçimde özgürlüğünden yoksun bırakılmayacaktır. Bir çocuğun tutuklanması, alıkonulması veya hapsi yasa gereği olacak ve ancak en son başvurulacak bir önlem olarak düşünülüp, uygun olabilecek en kısa süre ile sınırlı tutulacaktır.
- Özgürlüğünden yoksun bırakılan her çocuğa insancıl biçimde ve insan kişiliğinin özünde bulunan saygınlık ve kendi yaşındaki kişilerin gereksinimleri göz önünde tutularak davranılacaktır. Özgürlüğünden yoksun olan her çocuk, kendi yüksek yararını aksini gerektirmedikçe, özellikle yetişkinlerden ayrı tutulacak ve olağanüstü durumlar dışında ailesi ile yazışma ve görüşme yoluyla ilişki kurma hakkına sahip olacaktır.
- Özgürlüğünden yoksun bırakılan her çocuk, kısa zamanda yasal ve uygun olan diğer yardımlardan yararlanma hakkına sahip olacağı gibi özgürlüğünden yoksun bırakılmasının ya-saya aykırılığını bir mahkeme veya diğer yetkili, bağımsız ve tarafsız makam önünde iddia etme ve böylesi bir işlemle ilgili olarak ivedi karar verilmesini isteme hakkına da sahip olacaktır.

Madde 38

1. Taraf Devletler, silahlı çatışma halinde kendilerine uygulanabilir olan uluslararası hukukun, çocukları da kapsayan insani kurallarına uymak ve uyulmasını sağlamak yükümlülüğünü üstlenirler.
2. Taraf Devletler, onbeş yaşından küçüklerin çatışmalara doğrudan katılmaması için uygun olan bütün önlemleri alırlar.
3. Taraf Devletler, özellikle onbeş yaşına gelmemiş çocukları askere almaktan kaçınırlar. Taraf Devletler, onbeş ile onsekiz yaş arasındaki çocukların silah altına alınmaları gereken durumlarda, önceliği yaşça büyük olanlara vermek için çaba gösterirler.
4. Silahlı çatışmalarda sivil halkın korunmasına ilişkin uluslararası insani hukuk kuralları tarafından öngörülen yükümlülüklerine uygun olarak, Taraf Devletler, silahlı çatışmadan etkilenen çocuklara koruma ve bakım sağlamak amacıyla mümkün olan her türlü önlemi alırlar.

Madde 39

Taraf Devletler, her türlü ihmal, sömürü ya da suistimal, işkence ya da her türlü zalimce, insanlık dışı veya aşağılayıcı muamele ya da ceza uygulaması ya da silahlı çatışma mağduru olan bir çocuğun, bedensel ve ruhsal bakımdan sağlığına yeniden kavuşması ve yeniden toplumla bütünleşebilmesini temin için uygun olan tüm önlemleri alırlar. Bu tür sağlığa kavuşturma ve toplumla bütünleştirme, çocuğun sağlığını, özgüvenini ve saygınlığını geliştirici bir ortamda gerçekleştirilir.

Madde 40

1. Taraf Devletler, hakkında ceza yasasını ihlal ettiği iddia edilen ve bu nedenle itham edilen ya da ihlal ettiği kabul edilen her çocuğun; çocuğun yaşı ve yeniden topluma kazandırılmasının ve toplumda yapıcı rol üstlenmesinin arzu edilir olduğu hususları göz önünde bulundurularak, taşıdığı saygınlık ve değer duygusunu geliştirecek ve başkalarının da insan haklarına ve temel özgürlüklerine saygı duymasını pekiştirecek nitelikte muamele görme hakkını kabul ederler.
2. Bu amaçla ve uluslararası belgelerin ilgili hükümleri göz önünde tutularak Taraf Devletler özellikle, şunları sağlarlar:
  - a) İşlendiği zaman ulusal ya da uluslararası hukukça yasaklanmamış bir eylem ya da ihmal nedeniyle hiçbir çocuk hakkında ceza yasasını ihlal ettiği iddiası ya da ithamı öne sürülemez gibi böyle bir ihlalde bulunduğu da kabul edilmeyecektir.
  - b) Hakkında ceza kanununu ihlal iddiası veya ithamı bulunan her çocuk aşağıdaki asgari güvencelere sahiptir:
    - i) Haklarındaki suçlama yasal olarak sabit oluncaya kadar masum sayılmak;
    - ii) Haklarındaki suçlamalardan kendilerinin hemen ve doğrudan doğruya; ya da uygun düşün durumlarda ana-babaları ya da yasal vasileri kanalı ile haberli kılınmak ve savunmalarının hazırlanıp sunulmasında gerekli yasal ya da uygun olan başka yardımdan yararlanmak;
    - iii) Yetkili, bağımsız ve yansız bir makam ya da mahkeme önünde adli ya da başkaca uygun yardımdan yararlanarak ve özellikle çocuğun yaşı ve durumu göz önüne alınmak suretiyle kendisinin yüksek yararına aykırı olduğu saptanmadığı sürece, ana-babası veya yasal vasisi de hazır bulundurulurken yasa ya da uygun biçimde adil bir duruşma ile konunun gecikmeksizin karara bağlanmasının sağlanması;
    - iv) Tanıklık etmek ya da suç ikrarında bulunmak için zorlanmamak; aleyhine olan tanıkları sorguya çekmek veya sorguya çekmiş olmak ve lehine olan tanıkların hazır bulunmasının ve sorgulanmasının eşit koşullarda sağlanması;

v) Ceza yasasını ihlal ettiği sonucuna varılması halinde, bu kararın ve bunun sonucu olarak alınan önlemlerin daha yüksek yetkili, bağımsız ve yansız bir makam ya da mahkeme önünde yasaya uygun olarak incelenmesi;

vi) Kullanılan dili anlamaması veya konuşmaması halinde çocuğun parasız çevirmen yardımından yararlanması;

vii) Kovuşturmanın her aşamasında özel hayatının gizliliğine tam saygı gösterilmesine hakkı olmak;

3. Taraf Devletler, hakkında ceza yasasını ihlal ettiği iddiası ileri sürülen, bununla itham edilen ya da ihlal ettiği kabul olunan çocuk bakımından, yalnızca ona uygulanabilir yasalarm, usullerin, onunla ilgili makam ve kuruluşların oluşturulmasını teşvik edecek ve özellikle şu konularda çaba göstereceklerdir:

a) Ceza Yasasını ihlal konusunda asgari bir yaş sınırı belirleyerek, bu yaş sınırının altındaki çocuğun ceza ehliyetinin olmadığı kabulü;

b) Uygun bulunduğu ve istenilir olduğu takdirde, insan hakları ve yasal güvencelere tam saygı gösterilmesi koşulu ile bu tür çocuklar için adli kovuşturma olmaksızın önlemlerin alınması.

4. Koruma tedbiri, yönlendirme ve gözetim kararları, danışmanlık, şartlı salıverme, bakım için yerleştirme, eğitim ve meslek öğretme programları ve diğer kurumsal bakım seçenekleri gibi çeşitli düzenlemelerin uygulanmasında, çocuklara durumları ve suçları ile orantılı ve kendi esenliklerine olacak biçimde muamele edilmesi sağlanacaktır.

Madde 41

Bu Sözleşmede yer alan hiçbir husus, çocuk haklarının gerçekleştirilmesine daha çok yardımcı olan ve;

a) bir Taraf Devletin yasasında; veya

b) bu Devlet bakımından yürürlükte olan uluslararası hukukta yer alan hükümleri etkilemeyecektir.

II. KISIM

Madde 42

Taraf Devletler, Sözleşme ilke ve hükümlerinin uygun ve etkili araçlarla yetişkinler kadar çocuklar tarafından da yaygın biçimde öğrenilmesini sağlamayı taahhüt ederler.

Madde 43

1. Taraf Devletlerin bu Sözleşme ile üstlendikleri yükümlülükleri yerine getirme konusunda kaydettikleri ilerlemeleri incelemek amacıyla, görevleri aşağıda belirtilen bir Çocuk Hakları Komitesi kurulmuştur.

2. Komite bu Sözleşme ile hükme bağlanan alanda yetenekleriyle tanınmış ve yüksek ahlak sahibi on uzmandan oluşur. Komite üyeleri Taraf Devletlerce kendi vatandaşları arasından ve kişisel olarak görev yapmak üzere, adil bir coğrafi dağılımı sağlama gereği ve başlıca hukuk sistemleri gözönünde tutularak seçilirler.

3. Komite üyeleri, Taraf devletlerce gösterilen kişiler listesinden gizli oyla seçilirler. Her Taraf Devlet, vatandaşları arasından bir uzmanı aday gösterebilir.

4. Komite için ilk seçim, bu Sözleşmenin yürürlüğe girişini izleyen altı ay içinde yapılır. Sonraki seçimler iki yılda bir yapılır. Her seçim tarihinden en az dört ay önce, Birleşmiş Milletler

Teşkilatı Genel Sekreteri, Taraf Devletleri iki ay içinde adaylarını göstermeye yazılı olarak davet eder. Daha sonra Genel Sekreter böylece belirlenen kişilerden, kendilerini gösteren Taraf Devletleri de işaret ederek, alfabetik sıraya göre oluşturduğu bir listeyi, Taraf Devletlere bildirir.

5. Seçimler, Birleşmiş Milletler Teşkilatı Merkezinde, Genel Sekreter tarafından davet edilen Taraf Devletler toplantılarında yapılır. Nisabı, Taraf Devletlerin üçte ikisinin oluşturduğu bu toplantılarda, hazır bulunan ve oy kullanan Devletlerin salt çoğunluğuyla en fazla oy alan kişiler Komiteye seçilir.

6. Komite üyeleri dört yıl için seçilir. Aday gösterildikleri takdirde yeniden seçilebilirler. İlk seçimde seçilmiş olan beş üyenin görevi iki yıl sonra sona erer, bu beş üyenin isimleri ilk seçimden hemen sonra toplantı başkanı tarafından çekilen kura ile belirlenir.

7. Bir Komite üyesinin ölmesi veya çekilmesi ya da başka herhangi bir nedenle bir üyenin Komitedeki görevlerini yapamaz hale gelmesi durumunda adaylığını öneren Taraf Devlet, Komitenin onaylaması koşuluyla, böylece boşalan yerdeki görev süresi doluncaya kadar, kendi vatandaşları arasından başka bir uzmanı atayabilir.

8. Komite, iç tüzüğünü kendisi belirler.

9. Komite, memurlarını iki yıllık bir süre için seçer.

10. Komite toplantıları olağan olarak Birleşmiş Milletler Teşkilatı Merkezinde ya da Komite tarafından belirlenecek başka uygun bir yerde yapılır. Komite olağan olarak her yıl toplanır. Komite toplantılarının süresi, gerektiğinde, Genel Kurulca onaylanmak koşuluyla, bu Sözleşmeye Taraf Devletlerin bir toplantısıyla belirlenir veya değiştirilir.

11. Birleşmiş Milletler Teşkilatı Genel Sekreteri gerekli maddi araçları ve personeli bu Sözleşme ile kendisine verilen görevleri etkili biçimde görebilmesi amacıyla, Komite emrine verir.

12. Bu Sözleşme uyarınca oluşturulan Komitenin üyeleri, Genel Kurulun onayı ile, Birleşmiş Milletler Teşkilatının kaynaklarından karşılanmak üzere, Genel Kurulca saptanan şart ve koşullar çerçevesinde kararlaştırılan ücreti alırlar.

Madde 44

1. Taraf Devletler, bu Sözleşmede tanınan hakları yürürlüğe koymak için, aldıkları önlemleri ve bu haklardan yararlanma konusunda gerçekleştirilen ilerlemeye ilişkin raporları:

a) Bu Sözleşmenin, ilgili Taraf Devlet bakımından yürürlüğe giriş tarihinden başlayarak iki yıl içinde,

b) Daha sonra beş yılda bir,

Birleşmiş Milletler Genel Sekreteri aracılığı ile Komiteye sunmayı taahhüt ederler.

2. Bu madde uyarınca hazırlanan raporlarda, bu Sözleşmeye göre üstlenilen sorumlulukların, şayet varsa, yerine getirilmesini etkileyen nedenler ve güçlükler belirtilecektir. Raporlarda ayrıca, ilgili ülkede Sözleşmenin uygulanması hakkında Komiteyi etraflıca aydınlatacak biçimde yeterli bilgi de bulunacaktır.

3. Komiteye etraflı bilgi içeren bir ilk rapor sunmuş olan Taraf Devlet, bu maddenin 1 (b) bendi gereğince sunacağı sonraki raporlarında daha önce verilmiş olan temel bilgileri tekrarlamayacaktır.

4. Komite, Taraf Devletlerden Sözleşmenin uygulamasına ilişkin her türlü ek bilgi isteminde bulunabilir.

5. Komite, iki yılda bir Ekonomik ve Sosyal Konsey aracılığı ile Genel Kurula faaliyetleri hakkında bir rapor sunar.

6. Taraf Devletler kendi raporlarının ülkelerinde geniş biçimde yayımını sağlarlar.

Madde 45

Sözleşmenin etkili biçimde uygulanmasını geliştirme ve Sözleşme kapsamına giren alanda uluslararası işbirliğini teşvik etmek amacıyla:

- a) Uzmanlaşmış kurumlar, UNICEF ve Birleşmiş Milletler Teşkilatının öteki organları, bu Sözleşmenin kendi yetki alanlarına ilişkin olan hükümlerinin uygulamasının incelenmesi sırasında, temsil edilmek hakkına sahiptirler. Komite; uzmanlaşmış kurumları, UNICEF'i ve uygun bulunduğu öteki yetkili kuruluşları, kendi yetki alanlarını ilgilendiren konularda uzman olarak görüş vermeye davet edebilir. Komite, uzmanlaşmış kurumları, UNICEF'i ve Birleşmiş Milletler Teşkilatının öteki organlarını kendi faaliyet alanlarına ilişkin kesimlerde Sözleşmenin uygulanması hakkında rapor sunmaya davet edebilir;
- b) Komite, uygun bulunduğu takdirde, Taraf Devletlerce sunulmuş, bir istem içeren ya da teknik danışma veya yardım ihtiyacını belirten her raporu, gerekiyorsa Komitenin bu istek veya ihtiyaca ilişkin tavsiye ve gözlemlerini de ekleyerek, uzmanlaşmış kurumlara, UNICEF'e ve öteki yetkili kuruluşlara gönderir;
- c) Komite, Genel Kurula Genel Sekreterden Komite adına çocuk haklarına ilişkin sorunlarda incelemeler yaptırması isteğinde bulunulmasını, tavsiye edebilir;
- d) Komite, bu Sözleşmenin 44 ve 45 inci maddeleri uyarınca alınan bilgilere dayanarak, telkin ve genel nitelikte tavsiyelerde bulunabilir. Bu telkin ve genel nitelikteki tavsiyeler, ilgili olan her Taraf Devlete gönderilir ve şayet varsa Taraf Devletlerin yorumları ile birlikte Genel Kurulun dikkatine sunulur.

III. KISIM**Madde 46**

Bu Sözleşme bütün Devletlerin imzasına açıktır.

Madde 47

Bu Sözleşme onaylamaya bağlı tutulmuştur. Onay belgeleri Birleşmiş Milletler Teşkilatı Genel Sekreteri nezdine tevdi edilecektir.

Madde 48

Bu Sözleşme bütün Devletlerin katılmasına açık olacaktır. Katılma belgeleri Birleşmiş Milletler Teşkilatı Genel Sekreteri nezdine tevdi edilecektir.

Madde 49

1. Bu Sözleşme, yirminci onay ya da katılma belgesinin Birleşmiş Milletler Teşkilatı Genel Sekreteri nezdine tevdi tarihini izleyen otuzuncu gün yürürlüğe girecektir.
2. Yirminci onay ya da katılma belgesinin tevdiinden sonra bu Sözleşmeyi onaylayacak yada ona katılacak Devletlerin her biri için, bu Sözleşme, söz konusu Devletin onay ya da katılma belgesini tevdi tarihinden sonraki otuzuncu gün yürürlüğe girecektir.

Madde 50

1. Bu Sözleşmeye Taraf herhangi bir Devlet bir değişiklik önerisinde bulunabilir ve buna ilişkin metni Birleşmiş Milletler Teşkilatı Genel Sekreteri nezdine tevdi edebilir. Genel Sekreter bunun üzerine değişiklik önerisini Taraf Devletlere, önerinin incelenmesi ve oya konulması amacıyla bir Taraf Devletler Konferansı oluşturulmasını isteyip istemediklerini kendisine bildirmeleri kaydıyla, iletir. Böyle bir duyuru tarihini izleyen dört ay içinde Taraf Devletlerin en

az üçte biri söz konusu konferansın toplanmasından yana olduklarını ifade ederlerse Genel Sekreter, Birleşmiş Milletler Teşkilatı çerçevesinde bu konferansı düzenler. Konferansta hazır bulunan ve oy kullanan Taraf Devletlerin çoğunluğu tarafından kabul edilen her değişiklik, onay için Birleşmiş Milletler Genel Kuruluna sunulur.

2. Bu Maddenin 1 inci fıkrasında yer alan hükümlere uygun olarak kabul edilen bir değişiklik, Birleşmiş Milletler Genel Kurulunca onaylandığı ve bu sözleşmeye Taraf Devletlerin üçte iki çoğunluğu tarafından kabul edildiği zaman yürürlüğe girer.

3. Bir değişiklik yürürlüğe girdiği zaman, onu kabul eden Taraf Devletler bakımından bağlayıcılık taşır. Öteki Taraf Devletler bu Sözleşme hükümleri ve daha önce kabul ettikleri her değişiklikle bağlı kalırlar.

Madde 51

1. Birleşmiş Milletler Teşkilatı Genel Sekreteri, onay ya da katılma anında yapılabilecek çekincelerin metnini alacak ve bütün Devletlere bildirecektir.

2. Bu Sözleşmenin amacı ve konusu ile bağdaşmayan hiçbir çekinceye izin verilmeyecektir.

3. Çekinceler, Birleşmiş Milletler Teşkilatı Genel Sekreterince, geri alınacağına ilişkin bildirimde bulunma yoluyla her zaman geri alınabilir. Bunun üzerine Genel Sekreter, bütün Devletleri haberdar eder. Böyle bir bildirim, Genel Sekreter tarafından alındığı tarihte işlerlik kazanır.

Madde 52

Bir Taraf Devlet, bu Sözleşmeyi, Birleşmiş Milletler Teşkilatı Genel Sekreterine vereceği yazılı bildirim yoluyla feshedebilir. Fesih, bildirim Gen. Sekreter tarafından alınması tarihinden bir yıl sonra geçerli olur.

Madde 53

Birleşmiş Milletler Teşkilatı Genel Sekreteri, bu Sözleşmenin tevdimakamı olarak belirlenmiştir.

Madde 54

İngilizce, Arapça, Çince, İspanyolca, Fransızca ve Rusça metinleri de aynı derecede geçerli olan bu Sözleşmenin özgün metni, Birleşmiş Milletler Teşkilatı Genel Sekreteri nezdine tevdi edilecektir. Hükümetleri tarafından tam yetkili kılınan aşağıda imzaları bulunan Temsilciler, yukarıdaki kuralların ışığında, bu Sözleşmeyi imzalamışlardır.

“İhtirazi Kayıt:

Türkiye Cumhuriyeti Birleşmiş Milletler Çocuk Hakları Sözleşmesi'nin 17, 29 ve 30. maddeleri hükümlerini T.C. Anayasası ve 24 Temmuz 1923 tarihli Lozan Anlaşması hükümlerine ve ruhuna uygun olarak yorumlama hakkını saklı tutmaktadır.”

Genel Kurul'un
14 Aralık 1990 tarih
ve 45/112 sayılı
kararıyla kabul ve
ilan edilmiştir.

RİYAD İLKELERİ

**ÇOCUK SUÇLULUĞUNUN ÖNLENMESİNE İLİŞKİN
BİRLEŞMİŞ MİLLETLER YÖNLENDİRİCİ İLKELERİ (RİYAD İLKELERİ)**

Genel Kurul,

İnsan Hakları Evrensel Bildirgesi, Uluslararası Kişisel ve Siyasal Haklar Sözleşmesi ve Uluslararası Ekonomik, Sosyal ve Kültürel Haklar Sözleşmesi ile genç insanların haklarına ve esenliklerine ilişkin, Uluslararası Çalışma Örgütü standartları dahil diğer uluslararası belgeleri *dikkate alarak,*

Ayrıca, Çocuk Hakları Bildirgesi'ni, Çocuk Haklarına Dair Sözleşme'yi ve Çocuk Adalet Sisteminin Uygulanması Hakkında Birleşmiş Milletler Asgari Standart Kuralları'nı (Pekin Kuralları) dikkate alarak,

Genel Kurul'un, Suçların Önlenmesi ve Suçlulara Muamele 7. Birleşmiş Milletler Kongresi tarafından tavsiye edilen Çocuk Adalet Sisteminin Uygulanması Hakkında Birleşmiş Milletler Asgari Standart Kuralları'nı kabul ettiği 29 Kasım 1983 tarih ve 40/33 sayılı Genel Kurul kararını *anımsatarak,*

Genel Kurul'un, 29 Kasım 1985 tarih ve 40/35 sayılı kararıyla, çocuk suçluluğunun önlenmesi alanında özel programlar ve uygulamalar geliştirmelerinde Üye Devletler'e yardımcı olacak, yardım, bakım ve topluluk katılımını vurgulayan standartların belirlenmesi yönünde çağında bulunduğunu; bu arada Ekonomik ve Sosyal Konsey'den, standartların yaşama geçirilmesinde kaydedilen mesafeyi Suçların önlenmesi ve Suçlulara Muamele 8. Birleşmiş Milletler Kongresi'ne iletmesi talebinde bulunduğunu *anımsatarak,*

Ayrıca, Ekonomik ve Sosyal Konsey'in, 21 Mayıs 1986 tarih ve 1986/10 sayılı kararıyla, 8. Kongreden, çocuk suçlarının önlenmesiyle ilgili standartları kabul gözüyle değerlendirmesini talep ettiğini *anımsatarak,*

Çocuk suçluluğunun önlenmesi için ulusal, bölgesel ve uluslararası nitelikte yaklaşımlara ve stratejilere gerek duyulduğunu *belirleyerek,*

Her çocuğun, ücretsiz eğitim başta olmak üzere temel insan haklarına sahip olduğunu *teyit ederek,*

Yasalarla herhangi bir sorun yaşasınlar ya da yaşamasınlar, kendi başına bırakılan, ihmale uğrayan, istismar edilen, uyuşturucu kullanımına sürüklenen, marjinal koşullarda yaşayan ve genel olarak sosyal risklerle karşılaşan çok sayıda çocuk olduğunu *bilerek,*

Suçluluğun önlenmesi ve toplumun esenliği yönünde benimsenen ilerici politikaların sağladığı yararları *dikkate alarak,*

1. Suç Önleme ve Denetim Komitesi ile Genel Sekreter'in, çocuk suçluluğunun önlenmesi alanındaki yönlendirici ilkelerin geliştirilmesinde başardıkları önemli işleri memnuniyetle *kaydederek;*

2. Riyad'daki Güvenlik Çalışmaları ve Eğitim Merkezi'nin, Viyana'daki Birleşmiş Milletler ofisi ile işbirliği içinde, 28 Şubat - 1 Mart 1989 tarihlerinde Riyad'da toplanan Çocuk Suçluluğu Uzmanları Uluslararası Toplantısı'na ev sahipliği yaparak sağladığı katkılar dolayısıyla teşekkürlerini *sunar;*

3. Bu kararın ekinde yer alan ve Riyad İlkeleri olarak anılacak Çocuk Suçluluğunun Önlenmesine İlişkin Birleşmiş Milletler İlkeleri'ni *kabul eder;*

4. Üye Devletler'e, kapsamlı suç önleme planlarında, bu İlkeleri ulusal yasalarına, politikalarına ve uygulamalarına yansıtmaları; bu İlkeleri, politikaları belirleyenler, çocuk adalet sisteminde çalışanlar, eğitimciler, kitle iletişim araçları, uygulayıcılar ve akademisyenler dahil olmak üzere en geniş kesime tanıtılmaları çağrısında bulunur;

5. İlkelerin, Birleşmiş Milletler'in bütün resmi dilleriyle mümkün olan en geniş biçimde tanıtılması için Genel Sekreter'den talepte bulunur ve Üye Devletler'i de bu yöndeki çalışmalara *davet eder;*

- 6.** Ayrıca, İlkelerin yaşama geçirilmesi için uyumlu çabalar gösterilmesini sağlamak üzere Genel Sekreter'den talepte bulunur ve başta Birleşmiş Milletler Çocuk Fonu olmak üzere ilgili bütün kuruluşlarla bireysel uzmanlara aynı yönde çağrıda bulunur;
- 7.** Ayrıca, Genel Sekreter'den, sosyal risk içeren belirli durumlara, çocukların sömürülmesine, bu arada çocukların suç araçları olarak kullanıldıkları durumlara ilişkin araştırmaların yoğunlaştırılması, böylece kapsamlı karşı önlemler alınarak bunları Suçların Önlenmesi ve Suçlulara Muamele 9. Birleşmiş Milletler Kongresi'ne iletilmesi *talebinde bulunur*;
- 8.** Ayrıca, Genel Sekreter'den, çocuk adaletine ilişkin olup, Çocuk Suçluluğunun Önlenmesine İlişkin Birleşmiş Milletler Yönlendirici İlkeleri'ni (Riyad İlkeleri), Özgürlüğünden Yoksun Bırakılmış Çocukların Korunmasına İlişkin Birleşmiş Milletler Kuralları'nı ve bu belgelerde yer alan hükümlerin yorumlarını içeren toplu bir çocuk adaleti standartları elkitabı çıkartması *talebinde bulunur*;
- 9.** Birleşmiş Milletler Sistemi içindeki ilgili bütün organları, buradaki kararların yaşama geçirilmesi için gerekli önlemleri almak üzere Genel Sekreter'le işbirliği yapmaya *davet eder*;
- 10.** İnsan Hakları Komisyonu Azınlıkların Korunması ve Azınlıklara Ayrımcılık Yapılmasını Önleme Alt Komitesi'ni, hükümlerini yaygınlaştırmak üzere bu yeni uluslararası belgeyi dikkate almaya *davet eder*;
- 11.** Üye Devletler'i, İlkelerde yer alan hükümlerle ilgili pratik meselelere ve politika konularına ilişkin teknik ve bilimsel grup çalışmalarını, pilot ve örnek nitelikteki projeleri desteklemeye; gençlerin özel gereksinimlerine, sorunlarına ve duyarlılıklarına yanıt vermek üzere geliştirilmiş topluluk temelli hizmetlere yardımcı olmaya hararetle davet eder ve Genel Sekreter'den bu yöndeki çabaların eşgüdümünü sağlamasını *talep eder*;
- 12.** Ayrıca, Üye Devletler'i, ilkelerin yaşama geçirilmesi konusunda Genel Sekreter'i bilgilendirmeye ve elde edilen sonuçları düzenli olarak Suç Önleme ve Kontrol Komitesi'ne bildirmeye *davet eder*;
- 13.** Suç Önleme ve Kontrol Komitesi'ne, Dokuzuncu Kongre'den, Riyad İlkeleri'nin yaygınlaştırılması ve yerleştirilmesi ve bu kararda yer alan tavsiyelerin yaşama geçirilmesi alanında alınan mesafe konusunda bilgi talep etmesini ve bu hususları ayrı bir madde ile sürekli gündemde tutmasını istemesini *tavsiye eder*.

I. TEMEL İLKELER

- 1.** Çocuk suçluluğunun önlenmesi suçun önlenmesinin özlü bir ögesidir. Gençler toplumda yasaya uygun ve yararlı etkinliklere kendilerini adayarak, bu tavra ve insancıl görünümlü bir yaşama uygun uğraş edinerek, suç üretmeye yönelik olmayan bir anlayış kazanabilirler.
- 2.** Çocuk suçluluğunun önlenmesi çabalarının ürünlerini vermesi için, tüm toplumca, ergenlik çağındakilerin, kişilikleri göz önüne alınarak yetişen körpe çocukluklarından itibaren coşkularını, yaşama sevinçlerini dışa vurmaları hoş görülerek ve desteklenerek uyum içinde gelişmelerinin sağlanması gerekir.
- 3.** İşbu yönlendirici ilkelerin yorumları sonrasında çocuğa yönelik bir yönelim kalıbının kabulü isabetli olur. Gençler; toplumda etkin bir taraf rolü üstlenmelidirler. Toplumsallaştırma ve denetim önlemlerinin basit nesnelere olarak görülmemelidirler.
- 4.** Yönlendirici ilkeleri uygulamaya geçirmek için tüm önleme programı ulusal adalet sistemlerine, uygun olarak, küçük çocuklardan başlayarak gençlerin esenliğine yönelik olmalıdır.
- 5.** Yeni suçluluk önleme politikalarının kabulünün zorunluluğu ve önemini teslim etmek kadar, çocuğun yetişmesine ağır olumsuz bir etkiye neden olmayacak ve başkası için bir zarar taşımayan bir davranışı suçlama ve cezalandırmadan kaçınılmasını hedefleyen önlemlerin sistemli olarak incelenmesi ve işlenmesi de gerekmektedir. Bu politikalar ve önlemler, aşağıda sıralanan öğeleri içermelidirler:

(a) Özellikle eğitim konusunda, gençlerin çeşitli gereksinimlerini karşılamaya dönük ve tüm gençlerin, özellikle “tehlikede bulunduğu” aşikar olan ya da “sosyal risk” durumundaki ve özel bir dikkat ve koruma gereksinimi gösterenlerin kişisel gelişimlerini güvenceye alacak bir destek kadrosu tesisini öngören hükümler;

(b) Suçluluğun önlenmesi için özel olarak uyarlanmış görüşler ve mevzuat metinleri, idari usuller, kurumlar, kuruluşlarla yasa ihlallerine yol açan güdüleri, gereksinimleri ve suça yönelmiş azaltmayı ve bu davranışı ortaya çıkaran koşulları bertaraf etmeyi hedefleyen bir hizmetler ağı aracılığı ile somutlaştırılmış kavramlar ve yöntemler kabulü;

(c) Temel hedef olan çocuğun yararı uğruna icra edilen ve adalet ve nasafetten esinlenen resmi müdahale;

(d) Gençlerin esenliğinin, gelişmesinin, haklarının ve çıkarlarının korunması;

(e) Bir gencin davranış ya da yöneliminin genel toplum kurallarına ve değerlerine uygun olmadığı bilincinin çoğu kez olgunlaşma ve büyüme sürecinde kendini göstermeye başladığı ve bireylerin çoğunda ergenlik çağına geçişle bu olumsuzlukların kendiliğinden kaybolma eğilimi gösterdiğinin bilincine varılması;

(f) Uzmanlar arasında egemen olan görüşe göre, bir genci “yoldan çıkmış”, “topluma zararlı” ya da “topluma zarar vermeğe eğimli” olarak nitelemenin, çoğu kez bu sınıflandırmaya girenlerden sonucusu nezdinde cezayı gerektiren bir davranışın sistematik olarak gelişmesinde payı olduğunun bilincine varılması.

6. Çocuk suçluluğunu önlemede yerel topluluk hizmet ve programlarının özellikle klasik tip-te hiçbir hizmetin bulunmadığı yerlerde işlerlik kazanması ve toplumsal denetimin klasik çarelerine en son çare olarak başvurulması uygun olur.

II. YÖNLENDİRİCİ İLKELERİN KAPSAMI

7. İşbu Yönlendirici İlkeler, İnsan Hakları Evrensel Bildirgesi'nin, Uluslararası Ekonomik, Sosyal ve Kültürel Haklar Sözleşmesi'nin, Uluslararası Kişisel ve Siyasal Haklar Sözleşmesi'nin, Çocuk Hakları Bildirgesi'nin ve Çocuk Adalet Sisteminin Uygulanması Hakkında Birleşmiş Milletler Asgari Standart Kuralları'nın (Pekin Kuralları) olduğu kadar tüm çocukların ve tüm gençlerin hakları, yararları ve esenliklerini ilgilendiren diğer belgeler ve kuralları genel çerçevesi içinde yorumlanacak ve uygulanacaklardır.

8. İşbu Yönlendirici İlkeler her Üye Devlet'e özgü ekonomik, sosyal ve kültürel yapının içeriği içinde uygulanacaktır.

III. GENEL ÖNLEM

9. Kamusal yönetimin her basamağında, özellikle aşağıdaki konuları öngören eksiksiz bir önleyici önlemler planı kurmak gerekmektedir.

(a) Sorunun derinliğine çözümlenmeleri ve mevcut programlar, hizmetler, donanımlar ve kaynakların envanteri;

(b) Önleme etkinliklerinde görevli kurum ve kuruluşlara olduğu kadar bunların personeline açıklıkla belirlenmiş sorumluluklar verilmesi;

(c) Resmi ve hükümet dışı kuruluşlar arasında, önleme faaliyetlerinin eşgüdümü mekanizmalarının varlığı;

(d) Tanısal çözümlenmelere dayanan, uygulamaları sırasında ısrarla izlenmeleri ve özenle değerlendirilmeleri gereken politikalar, programlar ve stratejilerin belirlenmesi;

(e) Suç işlenmesi olasılıklarını etkin bir biçimde azaltılacak yöntemlerin kabulü;

- (f) Geniş bir hizmetler ve programlar dizisi yoluyla toplumun katılımı;
- (g) Çocuk suçluluğunun önlenmesinde elbirliği ile yürütülen etkinliklerin düzene konması için, özel sektöre, hedef topluluğun ileri gelenlerine ve çalışma sorumlularından, çocuklara gösterilecek ihtimamdan sorumlu kuruluşlara ve keza yargı kademelerine çağrı yapmak suretiyle merkezi iktidar, ara yönetimler (eyalet, federe devlet, bölge ve il yönetimleri), yerel yönetimler arasında karşılıklı disipline dayalı sınırlı bir işbirliği;
- (h) Özellikle, toplumsal kaynakları, gençler arasında yardımlaşmayı ve mağdurlar lehine tazminat ve yardım programlarını da devreye sokarak, gençlerin, suçluluğu önleme politikalarına ve sürecine katılımı;
- (i) Her düzeyde uzmanlaşmış personel toplanması.

IV. SOSYALLEŞME SÜREÇLERİ

10. Özellikle, aile, toplum, “akran” grupları, okul, mesleki oluşma ve iş dünyasının dolaşık yolundan ve hayır kurumlarına yapılacak başvurularla, tüm çocukların ve tüm gençlerin başarılı şekilde sosyalleştirilmesini ve bütünleştirilmesini kolaylaştıracak tipte önleme programlarına çok önem vermek gerekir. Sosyalleştirme ve bütünleştirme süreci içinde eksiksiz olarak, eşit partner olarak tanınmaları gereken çocuk ve gençlerin kişisel özgüven ve mutluluklarına gereken dikkat ve önemin gösterilmesi zorunludur.

A. Aile

11. Her toplum ailenin ve onun tüm üyelerinin gereksinimlerine ve esenliğine büyük önem vermelidir.

12. Aile, çocuğun ilk basamak toplumsallaştırmasından sorumlu merkezi bir birim olduğundan kamu otoriteleri ve sosyal şlar tarafından geniş aile de dahil, ailenin bütünlüğünü sürdürecektir çabalar harcanmalıdır. Toplum, aileye çocuklar için özen ve koruma sağlamada ve onların ve zihinsel esnekliklerini güvenceye alınmasında yardım etmekle sorumludur. Yeterli sayıda ana okulu temini öngörülmektedir.

13. Devlet, çocukların istikrarlı ve huzurlu bir aile ortamında yetişmesi için gerekli önlemleri almalıdır. Özellikle ebeveynlere, istikrarsızlık ve geçimsizlik hallerinin üstesinden gelebilmeleri için zorunlu sosyal yardımı sağlanmalıdır.

14. Bir yandan, istikrarlı ve huzurlu bir aile ortamı yaratılmadığı, öte yandan toplumun ana-babaya gerekli yardımı sağlama çabaları başarısızlığa uğradığı ve bu bakımdan geniş aile çevresine de güvenilmeyeceği zaman ikame aile ocaklarına (koruyucu ya da evlat edinen ebeveyn) başvurma öngörülmelidir. Bunlar istikrarlı ve huzurlu bir aile atmosferini oluşturduğunda en yetkin şekilde yaratılmalı ve çocuğa, onu, bir aile ocağından diğerine “dolaştırıp durma” duygusundan uzaklaştıracak “süreklilik” izlenimini sağlamalıdır.

15. Ekonomik, sosyal ve kültürel durumun hızlı ve düzensiz evriminden etkilenmiş ailelerin çocuklarına, özellikle yerli azınlık ailelerin ve göçmen ve sığınmacı ailelerin çocuklarına özel bir özen gösterilmelidir. Bu evrim, çoğu kez, toplumdaki itibar ve kültür anlaşmalıkları yüzünden çocukların geleneksel eğitimi bakımından ailenin toplumsal gücü için darbe olasılığı taşıdığından çocukların toplumsallaştırılmasında yenileştirici ve toplumsal açıdan yapıcı özel olanak ve koşullar aranmalıdır.

16. Gerekli programları ve etkinlikleri başlatarak, aileleri ve çocukların bakımı ve gelişmesini ilgilendiren rolleri ve görevleri ile kaynaştırma kıvamına getirmek ebeveyn ile çocuklar arasındaki olumlu ilişkilerin tesisini harekete getirmek, çocukların ve gençlerin kaygı ve dertlerine karşı ebeveynlerini duyarlı kılmak ve aile ve toplum etkinliklerine gençlerin katılımını özendirme gerekir.

17. Devlet aile bağlantısı ve uyumunu geliştirme, çocuğun esenliği ve geleceği açısından uygun düşmedikçe ailesinden ayrılmasını önleme çabası içinde olmalıdır.

18. Ailenin ve geniş ailenin toplumsallaştırma işlevi üzerinde ısrarla durmak önemlidir. Eşit haklara sahip taraflar olarak gençlerin katılımını, dolayısıyla onların toplumdaki gelecek rol ve sorumluluklarını tanımak daha az önemli değildir.

19. Tatmin edici bir toplumsallaştırma çocuğun hakkını güvenceye almak için, devlet ve diğer yetki kademeleri, salt mevcut toplumsal ve adli kuruluşlara başvurmakla kalmamalı, aynı zamanda geleneksel kuruluşlar ve törelerin işlevsiz kaldığı hallerde yeni tip önlemler yaratılmalı ya da öngörülmelidir.

B. Eğitim

20. Devlet tüm gençlerin resmi eğitime alınmalarını sağlamak yükümlülüğü altındadır.

21. Eğitim sistemleri öğretim ve mesleki formasyon verme ötesinde, özellikle şu noktalara kendilerini adanmalıdır:

(a) Çocuğa temel değerleri ve kendisine ait kültürel kimlik ve geleneklere, yaşadığı ülkenin değerlerine, kendi tarihinin değişik uygarlıklarına kendi uygarlığından farklı diğer uygarlıklara, insan hakları ile temel özgürlüklere saygı tavrı kazandırma;

(b) Gençlerin kişilikleri, zihinsel ve bedensel yetenek ve eğilimleri doğrultusunda tanım olarak kendilerini gerçekleştirmelerini sağlama;

(c) Eğitim sürecini gençlere bilgi dikte etmekle sınırlandırmak yerine, onları etkin ve yapıcı tarza sevk etmek;

(d) Gençlerde okula ve topluma ait olma ve kimlik duygusunu geliştirecek etkinlikleri destekleme;

(e) Gençler nezdinde, değişik görüş ve düşüncelere olduğu kadar kültür ve başka değer farklılıklarına saygı ve anlayışın özendirilmesi;

(f) Gençlere mesleki formasyon hakkında bilgi ve danışma, iş olanakları ve meslek hakkında görüşler sağlama;

(g) Gençlere manevi destek verme, onlara psikolojik kötü muamele uygulamama;

(h) Sert disiplin önlemlerinden, özellikle fiziksel cezalardan kaçınma.

22. Eğitim sistemlerinin, ana-baba, gençlerin etkinlikleriyle ilgilenen yerel topluluk örgütlenmeleri ve kuruluşlarla işbirliği araması gerekir.

23. Gençlere ve ailelerine, hukuku olduğu kadar, yasa karşısında haklarını ve sorumluluklarını ve evrensel değerler sistemini, özellikle Birleşmiş Milletler Belgeleri'ni tanıtmak gerekir.

24. Eğitim sistemlerinin özellikle ilgi odağı "toplumsal tehlike" durumundaki gençler olmalıdır. Bu konu üzerinde, özel olarak uyarlanmış önleme programlarını, pedagojik yöntem ve araçları dikkatle incelemek ve tümüyle kullanmak gerekir.

25. Gençlerin alkole, uyuşturucu ilaçlara ve benzer maddelere alıştınmasının önlenmesi, toplu politika ve stratejilerle sürekli olarak gerçekleştirilmeye çalışılmalıdır. Öğretmenler ve diğer eğitim görevlileri bu sorunları önleme ve çözümleme için ekipler oluşturmalıdırlar. Okul ve üniversite topluluklarına, alkol de dahil olmak üzere uyuşturucuların tüketimi ve kötüye kullanılması hakkında bilgiler sağlanmalıdır.

26. Okul; gençler, özellikle kendilerine özgü gereksinimleri olan kötü muamele ve eziyet gören, ihmal ve istismar edilenler için tıbbi özen, danışma ve diğer hizmetlerin sağlanmasına yarayacak haberleşme ve uygulama merkezi olma görevini üstlenmelidir.

27. Çeşitli eğitimsel etkinlikler ile, öğretmenleri ve diğer erginleri olduğu kadar öğrenci topluluğunu da gençlerin özellikle yeteneksiz, sorunlu ve az gelirli gruplara ya da etnik ya da diğer azınlık gruplarına mensup olanların sorunları, gereksinimleri ve toplu temsiller için duyarlı kılma çabası içinde olmalıdır.

28. Okul ve öğretim sistemleri, didaktik ve pedagoji programlar, yöntem ve yaklaşımlar ve keza eleman toplama, nitelikli öğretim görevlisi yetiştirme konularında en yüksek düzeyi ve yetkili mesleki kuruluşlar ve kademeler aracılığı ile sürekli bir denetim ve değerlendirmenin sağlanmasını hedeflemelidir.

29. Okul, toplumdaki grupların işbirliği ile, gençlerin ilgi alanlarına uygun program dışı etkinlikler hazırlayıp yönetmeyi de görevleri içine almalıdır.

30. Okula devam kurallarına uymakta güçlük çeken, keza aynı nedenden öğrenimlerini terk eden çocuk ve gençlere özellikle yardımcı olmak gerekir.

31. Okul adil ve eşitliğe dayanan politikalar ve kurallar geliştirmelidir ve öğrenciler okul politikasını, özellikle disiplin ve karar alma politikasını belirlemekle görevli karar organlarında temsil edilmelidir.

C. Yerel toplum

32. Gençlere ve ailelerine verilecek, onların gereksinim ve beklentilerini yanıtlayacak olup, yerel toplum desteğine dayanan uygun bilgilendirme ve danışma hizmetleri zaman geçirmeden devreye konmalı ya da zaten mevcutsa güçlendirilmelidir.

33. Yerel toplumun “sosyal tehlike” durumundaki çocuklar için toplumsal gelişme, eğlenme ve dinlenme donanımı ve özel sorunlar için verilmeye hazır hizmetler merkezleri gibi gençlere toplumsal destek sağlayacak çok çeşitli araçları ortaya koyması, varsa bunları takviye etmesi gerekir. Bunu yaparken bireyin haklarını gözden uzak tutmamalıdır.

34. Aile ocağında artık bannamayan ya da hiç yuvası bulunmayan gençleri kusursuzca bannıdıracak özel mahalleler düzenlenmelidir.

35. Gençlerin ergenlik çağından sorunsuzca geçişlerini sağlayacak bir yardımcı hizmetler ve önlemler bütününe işlerliğe koymak gerekir. Özellikle uyuşturucu madde tutkunu gençlerin yaranna işlev olarak tedavinin hedef alındığı vurgulanan danışma ve müdahaleler özel programı düzenlenmelidir.

36. Gençlik konusunda uğraş veren hayır örgütlenmeleri, Devlet’ten ve diğer kuruluşlardan parasal ve başka yardımlar almalıdırlar.

37. Yerel gençlik kuruluşları yapılandırılmalı, varsa bunlar güçlendirilmeli ve bunlara toplumsal sorunların izlenmesi ve yönlendirilmesi işlevinde tam bir katılımcı statüsü kazandırılmalıdır. Bu örgütlenmeler toplu hayır etkinlikleri, özellikle yardım gereksinimi olan gençler yaranna projeler üretme girişimine özendirilmelidir.

38. Kamu kuruluşları ilk olarak yuvasız ya da sokaklarda yaşayan çocukları ilgi odağı yapmalı ve onlara gerekli hizmeti sağlamalı, özellikle gençler güçlük çekmeden bannıma donanımları, araçları hakkında bilgi, iş bulma olanakları ve diğer yardım kaynaklarını yerel düzeyde elde edebilmelidirler.

39. Gençlere kolaylıkla ulaşabilecekleri, özel ilgi konusu oluşturan geniş bir dinlendirici ve eğlendirici donanımlar ve hizmetler yelpazesi yaratılmalıdır.

D. Kitle iletişim araçları

40. Kitle iletişim araçları, gençlerin, çeşitli ulusal ve uluslararası kaynaklardan gelen bilgi ve belgelere ulaşmalarını sağlamaya özendirilmelidir.

41. Kitle iletişim araçları, gençlerin toplumdaki olumlu rolünü belirginleştirmeye özendirilmelidir.

42. Kitle iletişim araçları, toplumda gençler için sunulan hizmetler ve olanaklar hakkında istihbarat yayınlamaya özendirilmelidir.

43. Genelde kitle iletişim ve özelde de televizyon ve sinemayı pornografi, uyuşturucu ve şiddete az yer vermeye, şiddet ve istismarın sunumunu çocuk için olumsuz açıdan vermemeye, özellikle çocuklar, kadınlar ve kişisel ilişkiler söz konusu olduğunda gurur incitici ve aşağılayıcı sahnelerin gösterilmesinden kaçınmaya ve eşitlik ilkelerini ve eşitliğe dayanan örnekleri işlemeye yönlendirmelidir.

44. Kitle iletişim araçları, toplumsal plan üzerindeki rolleri ve sorumluluklarının öneminin, keza gençler üzerindeki uyuşturucu ve alkol istismarı ile ilgili mesajları ile yaratacakları etkinin bilincinde olmalıdırlar. Bu etkiyi, mesajlarını tutarlı ve yansız biçimde yayınlayarak bu istismarı önleme hizmetine adanmalıdırlar. Tüm düzeylerde uyuşturucu sorununa karşı duyarlılık kazandıracak etkili kampanyalar düzenlemeyi özendirmelidirler.

V. SOSYAL POLİTİKA

45. Kamu otoriteleri gençler için hazırlanmış plan ve programlara ve tıbbi bakım, akıl sağlığı, beslenme, yerleştirme, alkol ve uyuşturucu istismarının önlenmesi ve uyuşturucu kullananların tedavisi vb. konusunda hizmetler, donanım ve personelin finansmanı için yeterli kredi tahsisine öncelikle önem vermelidirler ve bu yardımdan fiilen gençlerin yararlanmasına özen göstermelidirler.

46. Çocukların kurumlara yerleştirilmesi son çare olmadıkça devreye girmeyecektir ve kesinlikle zorunlu süreyi aşmayacaktır. Bu durumda temel düşünce çocuğun yararı olacaktır. Bu tür resmi müdahalelere sığınma ölçütleri kesinlikle belirlenecek, normal olarak aşağıda sıralanan hallerle sınırlandırılacaktır:

(a) Çocuk ya da ergen, ana-babası ya da vasinin verdiği ağır eziyet altındadır;

(b) Çocuk ya da ergen, ana-babası ya da vasileri tarafından cinsel, bedensel ya da duygusal şiddete maruz bırakılmıştır;

(c) Çocuk ya da ergen, ana-babası ya da vasileri tarafından ihmal, terk ya da istismar edilmiştir;

(d) Çocuk ya da ergen ana-babası ya da vasilerinin davranışı ile bedensel ya da ruhsal olarak tehdit altındadır;

(e) Çocuk ya da ergen, kendine özgü bir davranışı yüzünden bedensel ya da fizyolojik ağır bir tehlikeye maruzdur ve ilgili kurum dışında ne kendisi, ne ana-babası ya da vasileri, ne de yerel toplum hizmetleri, kuruma yerleştirmekten başka araçlarla tehlikeyi bertaraf edebilecektir.

47. Kamu kuruluşları, ana-baba ya da vasilerinin bu görevi üstlenmeye güçleri olmadığı durumda devletçe finanse edilerek, gençlere tam zamanlı öğretimi izleme ve meslek sahibi olma olanağı sunacaktır.

48. Ciddi bilimsel araştırmalar sonucuna dayanan suçluluğu önleme programlarını işlerliğe koymak, sonra uygulamayı düzenli aralıklarla gözden geçirmek ve değerlendirmek ya da gerekiyorsa değiştirmek gerekir.

49. Gençleri bedensel ya da tinsel mağdur haline getirerek ve istismar edilmelerine neden olacak ya da böyle bir durumun belirtisini teşkil eden davranış ve koşul tipi üzerine hazırlanmış bilimsel istihbaratı uzmanlara ve kamuya yaymak gerekir.

50. Genel olarak plan ve programlara katılım gönüllü olmalıdır ve gençlerin kendilerinin bu plan ve programların tasarlanmasında, ele alınmasında ve icrasında yer almaları gerekir.

51. Hükümetler, mağduru çocuklar olan aile içi kavga ve şiddeti bertaraf etmek ve çocuklara hakkaniyete uygun muamele edilmesini sağlamak için ceza hukuku sisteminin içinde olsun olmasın önlemleri ve stratejileri tasarlamaya, işlemeye ve uygulamaya başlamalı ya da bu etkinlikleri sürdürmelidir.

VI. YASAL DÜZENLEMELER VE ÇOCUK ADALET SİSTEMİNİN YÖNETİMİ

52. Hükümetler tüm gençlerin haklarını ve esenliklerini geliştirmeyi ve korumayı hedefleyen yasalar ve yönetmelikler kabul etmeli ve uygulamalıdır.

53. Gençlerin kötü muamele ve istismara maruz kalmalarını ve suç işlemede kullanılmalanını yasaklayacak yasal düzenlemeleri kabul etmeli ve uygulamalıdır.

54. Hiçbir çocuk ya da genç, evde, okulda ya da başka yerlerde sert ve aşağılayıcı ceza ve ıslah tedbirlerinin konusu olmamalıdır.

55. Çocukların ve gençlerin her tür silaha ulaşmasını kısıtlamayı ve denetim altına almayı öngören yasal metinlerin kabul ve uygulamasının öngörülmesi gerekir.

56. Gençlerin daha sonradan suça, lekeli ve ezik bir yaşama itilmelerini önlemek için bir yetişkin tarafından işlendiğinde suç niteliğinde kabul edilmeyen ya da ceza konusu olmayan fiiller bir genç tarafından işlenirse yaptırma bağlanmamasını öngören yasal metinler kabul edilmelidir.

57. Gençlerin statüsünün, haklarının ve yararlarının korunup korunmadığını ilgililerin öz-güledikleri hizmetlere kusursuz olarak sevk edilip edilmediklerini denetleyecek bir aracı memuriyet ya da benzeri işlevlerle görevlendirilmiş bir organ oluşturulması öngörülmelidir. Atanmış olan aracı ya da başka bir organ aynı zamanda Özgürlüğünden Yoksun Bırakılmış Çocukların Korunmasına İlişkin Yönlendirici Riyad İlkeleri'nin, Pekin Kuralları'nın uygulanmasını denetleyecektir. Aracı düzenli aralıklarla bu belgelerin uygulanma sürecinde elde edilen gelişmeler için, savaşını savunmakla görevli birimler kurulmalıdır.

58. Görevli organların kadın-erkek tüm personeline yasa ve diğer yetkili organlarına uyma ve saygı anlayışını gençlerin özel gereksinimlerine yanıt vermeyi bilmeleri ve gençleri yargı sistemi dışına taşıramıyeyi hedefleyen olanak ve programları tanımaları ve olabildiğince kullanmaları için gerekli formasyon verilmelidir.

59. Çocukları ve gençleri uyuşturucu kullanımı ve alış verişine karşı korumayı öngören yasal düzenlemelerin kesinlikle kabulü ve uygulanması gerekir.

VII. ARAŞTIRMA, POLİTİKA GELİŞTİRME VE KOORDİNASYON

60. Özellikle uygun düzenlemelerle oluşturulmuş mekanizmalar yoluyla, ekonomi, toplum, eğitim ve sağlık kuruluşları ve servisleri, yargı sistemi, gençlik için kuruluşlar, yerel toplumsal kuruluşlar ve kalkınma kuruluşları ve diğer kurumlar arasında gerekli ilişki ve sektörler arası ve çok yanlı disipline dayanan işbirliğinin geliştirilmesine odaklanmak gerekir.

61. *Çocuk suçluluğu, suçluluğun önlenmesi ve çocuklar için yargı konusunda projeler, programlar, etkinlikler ve girişimler için bilgilendirmeyi, deneyim kazanmış uzmanlık alış verişini; ulusal, bölgesel ve uluslararası düzeyde yoğunlaştırmak gerekir.*

62. Uygulamacıların, uzmanların ve karar organlarının ortak çalışmaları ile genç suçluluğu, suçluluğun önlenmesi ve çocuk adaleti konusunda bölgesel ve uluslararası işbirliği yaratmak ve takviye etmek gerekir.

63. Suçluluğun önlenmesi konusunda, onun uygulamalı aşamaları veya özellikle formasyon kazandırıcı etkinlikler ve pilot projeler ya da tanıtıcı gösteriler yöntemi hakkındaki ya da genç suçluluğunun önlenmesi ve gençlerin toplumsal suçluluğu ile ilgili açık temaları içeren büyük çaptaki uygulamalar üzerindeki teknik ve bilimsel işbirliği tüm Hükümetler'in Birleşmiş Milletler sisteminin ve diğer ilgili kuruluşların çok güçlü bir desteğinden yararlanmalıdır.

64. Çocuk suçluluğun ve gençliğin topluma zararlarının önlenmesi yolunda etkili özel koşullar yaratılması üzerine ortak bilimsel araştırma çalışmalarının gerçekleşmesini ve bunların sonuçlarının geniş çapta yayınlanmasını özendirmek gerekir.

65. Birleşmiş Milletler organları, kurumları, kuruluşları ve yetkili büroları çocuklar, çocuk adalet sistemi ve suçluluğun önlenmesi ile ilgili çeşitli sorunlar üzerinde çok sıkı bir işbirliği ve eşgüdüm sürdürmelidirler.

66. Birleşmiş Milletler Örgütü Sekreterliği, mevcut yönlendirici ilkeler temelinde ve ilgili kuruluşların işbirliği ile, suçluluğun önlenmesinin etkili özel koşulları üzerinde araştırmada, bilimsel işbirliğine ve bunun uygulanmasının sürekli incelenmesi ve denetimi sonucu önemli başka seçenekler oluşturulmasında etkin rol almalı ve bunları yaparken güvenilir istihbarat kaynağı olmalıdır.

Genel Kurul'un
29 Kasım 1985 tarih
ve 40/33 sayılı
kararıyla kabul
edilmiştir.

PEKİN KURALLARI

**ÇOCUK ADALET SİSTEMİNİN UYGULANMASI HAKKINDA
BİRLEŞMİŞ MİLLETLER ASGARİ STANDART KURALLARI
(PEKİN (BEIJING) KURALLARI)**

Genel Kurul,

İnsan Hakları Evrensel Bildirgesi, Uluslararası Kişisel ve Siyasal Haklar Sözleşmesi ve Uluslararası Ekonomik, Sosyal ve Kültürel Haklar Sözleşmesi ile genç insanların haklarına ilişkin diğer uluslararası insan hakları belgelerini *dikkate alarak,*

1985 yılının Uluslararası Gençlik Yılı: Katılım, Kalkınma ve Barış Yılı ilan edildiğini; uluslararası topluluğun, Çocuk Hakları Bildirgesi'ne tanınan önemin de gösterdiği gibi genç insanların haklarının korunmasına ve geliştirilmesine önem verdiğini *dikkate alarak,*

Üye Devletler için model teşkil edecek olan, çocuk adalet sisteminin yönetimi ve çocuk suçluların bakımı için asgari standart kuralların geliştirilmesi çağrısında bulunan ve Suçların Önlenmesi ve Suçlulara Muamele 6. Birleşmiş Milletler Kongresi tarafından kabul edilen çözüm 4'ü *anumsatarak,*

Ayrıca, taslak kuralların, 14-18 Mayıs 1984 tarihleri arasında Pekin'de yapılan Uluslararası Hazırlık Toplantısı aracılığıyla 26 Ağustos - 6 Eylül 1985 tarihleri arasında Milano'da yapılan Suçların Önlenmesi ve Suçlulara Muamele 7. Birleşmiş Milletler Kongresi'ne aktarılmasına temel olan 25 Mayıs 1984 tarih ve 1984/153 sayılı Ekonomik ve Sosyal Konsey kararını *anumsatarak,*

Gençlerin, insani gelişme sürecinin erken aşamalarında bulunmaları nedeniyle, fiziksel, zihinsel ve sosyal gelişme açısından özel bakıma ve yardıma; barış, özgürlük, değer ve güvenlik koşullarında yasal korumaya gereksinimleri olduğunu *kabul ederek,*

Mevcut ulusal yasal düzenlemelerin, politikaların ve uygulamaların gözden geçirilmesi gerekebileceğini *belirleyerek,*

Ayrıca, mevcut sosyal, ekonomik, kültürel, siyasal ve hukuki koşullarda bu tür standartların yerleştirilmesinin güç olabileceğini kabul etmekle birlikte, aynı standartların en azından asgari bir sınır olacak hedeflenebileceğini *kabul ederek,*

1. Çocuk Adalet Sisteminin Uygulanması Hakkında Asgari Standart Kurallar'ın geliştirilmesi konusunda Suç Önleme ve Kontrol Komitesi, Genel Sekreter ve Birleşmiş Milletler Suç Önleme ve Suçlulara Muamele Asya ve Uzak Doğu Enstitüsü ile diğer Birleşmiş Milletler kuruluşlarının yaptıkları çalışmaları memnuniyetle *karşılar;*
2. Genel Sekreter'in, Çocuk Adalet Sisteminin Uygulanması Hakkında Asgari Standart Kurallar'la ilgili taslağa ilişkin raporunu yine memnuniyetle *karşılar;*
3. Pekin'de yapılan Bölgelerarası Hazırlık Toplantısı'nı, görüşme ve nihai girişim için Suçların Önlenmesi ve Suçlulara Muamele 7. Birleşmiş Milletler Kongresi'ne sunulan kurallar metnini nihai haline getirdiği için *kutlar;*
4. Bu karara ek olarak verilen ve Yedinci Kongre tarafından benimsenen Çocuk Adalet Sisteminin Uygulanması Hakkında Birleşmiş Milletler Asgari Standart Kurallar'ı ve Yedinci Kongre'nin bu Kurallar'ın Pekin Kuralları olarak anılmasına ilişkin tavsiyesini *kabul eder;*
5. Üye Devletler'i, gerektiği durumlarda, kendi ulusal yasalarnı, politikalarını ve uygulamalarını, bu arada özellikle çocuk adalet sisteminde görev yapan kişilerin eğitilmelerine ilişkin uygulamaları Pekin Kuralları'na uygun hale getirmeye ve bu Kurallar'ı ilgili yetkililere ve genel kamuoyuna sunmaya *davet eder;*
6. Suç Önleme ve Kontrol Komitesi'ne, Birleşmiş Milletler'in suç önleme ve suçlulara muamele alanında görev yapan kuruluşlarının da yardımıyla, Pekin Kuralları'nın etkili biçimde uygulanmasını sağlayacak önlemleri alma çağrısında *bulunur;*
7. Üye Devletler'i, Pekin Kuralları'nın uygulanması konusunda Genel Sekreter'e bilgi verme ve alınan sonuçlara ilişkin raporları düzenli olarak Suç Önleme ve Kontrol Komitesi'ne iletmeye *davet eder;*

8. Üye Devletler'den ve Genel Sekreter'den, çocuk adaleti alanındaki etkili uygulama ve politikalar konusunda araştırma yapmalarını ve veri tabanı geliştirmelerini *talep eder*;

9. Pekin Kuralları'nın Birleşmiş Milletler'in bütün resmi dilleriyle mümkün olan en geniş biçimde tanıtılması ve bu arada çocuk adaleti alanındaki etkinlikler konusunda bilgilendirmenin yoğunlaştırılması için Genel Sekreter'den talepte bulunur ve Üye Devletler'i de bu yöndeki çalışmalara *davet eder*;

10. Genel Sekreter'den, Pekin Kuralları'nın uygulanmasına yönelik pilot projeler geliştirmesini *talep eder*;

11. Genel Sekreter'den ve Üye Devletlerden, Pekin Kuralları'nın, özellikle personel alımı, eğitimi ve mübadelesi ile araştırma ve değerlendirme gibi alanlarda başarılı biçimde uygulanmasını ve kurumlara yerleştirme dışında yeni alternatifler geliştirilmesini sağlayacak gerekli kaynakları sağlamalarını *talep eder*;

12. Birleşmiş Milletler Suç Önleme ve Suçlulara Muamele 8. Kongresi'nden, Pekin Kuralları ile buradaki kararda yer alan tavsiyelerin uygulanmasında kaydedilen mesafeyi çocuk adaleti kapsamında ayrı bir gündem maddesi olarak ele almasını *talep eder*;

13. Birleşmiş Milletler sisteminin ilgili bütün organlarını, bu arada özellikle bölge komisyonlarını ve uzman kuruluşları, Birleşmiş Milletler'in suç önleme ve suçlulara muamele ile ilgili kurumlarını, diğer hükümetler arası kuruluşlarla hükümet dışı kuruluşları Sekreteryaya ile işbirliği yapıp, Pekin Kuralları'nda yer alan ilkelerin uygulanması için kendi teknik yetkinlik alanlarında uyumlu ve sürekli çabalara zemin oluşturacak gerekli önlemleri almaya *davet eder*.

BİRİNCİ BÖLÜM

GENEL İLKELER

1. Temel Görüşler

1.1 Üye ülkeler, kendi temel çıkarları dairesinde, çocukların ve ailelerin daha iyiye yönlendirilmelerini sağlamalıdır.

1.2 Üye ülkeler, çocukların doğru yoldan saptırılmaya müsait yaşlarda olmaları nedeniyle, bu dönemlerinde onlara toplum içinde yararlı bir yaşam sağlamak için çaba göstermeli ve suçtan ve kabahatlerden uzak bir yaşam için çocukların içinde buldukları koşulları iyileştirmelidirler.

1.3 Çocukların refahını arttırmak amacı ile aile, gönüllüler ve öteki toplumsal gruplar yanında okullar ile diğer kurumlar da dahil olmak üzere her kaynağın harekete geçilerek elbirliği ile çalışmalarını sağlamak için gerekli özen gösterilmeli, böylece hukukun araya girmesi olabildiğince aza indirilmeli ve hukuka aykırı davranışta bulunan çocuklara etkili, hakkaniyetli ve insanca davranılması sağlanmalıdır.

1.4 Gençliğin korunması ve toplumda barış düzeninin sürdürülmesi amacı ile tüm çocuklara ayrıntılı bir sosyal adalet çerçevesi içinde uygulanacak adalet, her ülkenin ulusal kalkınma sürecinin bir parçası olarak görülmelidir.

1.5 Bu Kurallar bütünüünün her üye ülkede uygulama yöntemleri o ülkenin ekonomik, sosyal, kültürel koşullarına bağlıdır.

1.6 Çocuk adaleti hizmetleri, hizmetteki personelin çalışma yöntemleri, yaklaşımları ve bilgileri de dahil olmak üzere sistematik olarak geliştirilmelidir.

Açıklama

Temel nitelik taşıyan bu genel ilkeler, genel olarak kapsayıcı sosyal politikaları gerektirip çocukların refah düzeylerinin mümkün olduğunca artırılmasını amaçlamaktadır. Bu sayede

çocuk adalet sisteminin devreye girme gereklilikleri en aza indirilecek, böylece söz konusu uygulamaların çocuklar üzerinde yaratabileceği zararlı etkiler de azaltılmış olacaktır. Çocukların, suçun işlenmesinden önce bu tür bakım ve özenden yararlanmaları, Kurallar'ın uygulanmasına gerek bırakmayacak temel politikaları oluşturmaktadır.

1.1'den 1.3'e kadar olan kurallar, çocuklara yönelik yapıcı bir sosyal politikanın, başka şeylerin yanısıra, çocuk suçlarının ve çocuk suçluluğunun önlenmesindeki önemli rolüne işaret etmektedir. Kural 1.4 çocuk adalet sistemini çocuklara yönelik sosyal adaletin ayrılmaz bir parçası olarak görürken, kural 1.6 çocuk adalet sisteminin sürekli olarak iyileştirilmesi, genel olarak çocuklara yönelik geliştirici bir sosyal politika çizgisinden geriye düşülmemesi ve bu arada personel hizmetlerinin sürekli geliştirilmesi gerekliliğine değinmektedir.

Kural 5.1, ise Üye Devletler'de halen mevcut koşulları dikkate alarak, belirli kuralların uygulanma tarzının ülkeden ülkeye farklılık gösterebileceğine işaret etmektedir.

2. Kurallar'ın Uygulama Alanları ve Tanımlar

2.1 Aşağıdaki Standart Kurallar, çocuk suçlulara ırk, renk, cinsiyet, dil, din, siyasi ve diğer görüşler, millî ve sosyal köken, varlık, doğum yeri vs. hiçbir ayrımla gözetmeksizin uygulanacaktır.

2.2 Kurallar'ın amaçları bakımından aşağıdaki tanımlar, üye ülkelerin kendi hukuk sistemleri ile bağdaşabildiği ölçüde uygulamada kullanılacaktır.

(a) Çocuk, mevcut hukuk sistemi içinde işleyebileceği bir suçtan dolayı kendisine büyük insanlardan farklı davranılması gereken kişidir;

(b) Suç, mevcut hukuk sistemi içinde ceza verilmesini gerektirecek her türlü eylem ve ihmaldir;

(c) Çocuk suçlu, suç işlediği iddia edilen ya da suç işlediği ortaya çıkan bir çocuk veya genç bir insandır.

2.3 Her hukuk sisteminde aşağıdaki amaçların gerçekleştirilmesi için özellikle çocuk suçlulara uygulanabilecek kanunlar kabul edilmeli ve çocuk adaleti alanında düzenlemeler yapılmalı ve anılan kişiler için kurum ve kuruluşlar gerçekleştirilmelidir. Bu amaçlar şunlardır:

(a) Çocuk suçluların temel hakları korunurken, aynı zamanda her çeşit gereksinimlerinin karşılanması;

(b) Toplumun gereksinimlerinin karşılanması;

(c) Aşağıdaki kuralların tamamen ve hakkaniyetle uygulanması.

Açıklama

Bu Kurallar, farklı hukuk sistemlerinde uygulanmak üzere düzenlenmiş olup çocuk suçlularla ilgili her sistem ve tanım altında bu kişilere uygulanacak işlemlere ilişkin asgari standartları içermektedir. Kurallar daima tarafsızlıkla ve hiçbir ayrımla gözetmeksizin uygulanmalıdır. Dolayısıyla kural 2.1, Kurallar'ın her zaman tarafsız biçimde ve herhangi bir ayrımla gözetmeksizin uygulanmasının önemine işaret etmektedir. Bu kural Çocuk Hakları Bildirgesi'nin 2. ilkesinin metnine uygundur. Kural 2.2, Asgari Standart Kurallar'ın konusunu oluşturan "çocuk", "suç" ve "çocuk suçlu" kavramlarını tanımlamaktadır (bkz. kural 3 ve 4). Şu da göz önüne alınmalıdır ki, yaş sınırı her üye ülkenin ekonomik, sosyal, kültürel, siyasi ve hukuki sistemlerine dayalı olarak farklılıklar gösterecektir. Dolayısıyla, Üye Devletler'in ekonomik, sosyal, siyasal, kültürel ve hukuki sistemlerine gerekli saygı gösterilmektedir. Bu durumda 7 yaşından 18 yaşına (ya da daha fazlaya) kadar olan sınırlar içinde bir çocuk tanımı getirmiştir. Çok değişik hukuk sistemleri içinde farklılık kaçınılmaz olsa bile bu durum Asgari Standart Kurallar'ın geçerliliğini ortadan kaldırmaz nitelikte değildir.

Kural 2.3, Asgari Standart Kurallar'ın milli hukuk sistemleri içinde yasal ve pratik uygulamasında özellikle bu amaca yönelik milli kanunların gerekliliğini işaret etmektedir.

3. Kurallar'ın Kapsamının Genişletilmesi

3.1 Bu Kurallar'ın ilgili hükümleri sadece çocuk suçlulara değil, fakat aynı zamanda büyük tarafından yapıldığı zaman suç oluşturmayacak bir eylemi gerçekleştiren herhangi bir çocuğa da uygulanmalıdır.

3.2 Kurallar'ın temel ilkelerinin, haklarında koruma ve sosyal yardım tedbirleri alınmış olan bütün çocuklara teşmil edilmesi için de çaba harcanmalıdır.

3.3 Ayrıca Kurallar'ın aynı zamanda genç (çocuk olmayan) suçlulara da teşmili için çaba harcanmalıdır.

Açıklama

Kural 3, Asgari Standart Kurallar'ın kapsamını aşağıda belirtildiği şekilde genişletilmiştir:

(a) Değişik milli hukuklarda "statü suçları" olarak tanınan ve büyüklerden ziyade çocuklar için suç oluşturan (örneğin okuldan kaçmak, okula ve aileye itaatsizlik, toplum içinde sarhoşluk gibi) bazı eylemler anlatılmak istenmiştir (kural 3.1);

(b) Haklarında koruma ve sosyal yardım tedbirleri alınmış olan çocukları da kapsayacak şekilde bu Kurallar'ın uygulama alanları genişletilmiştir (kural 3.2);

(c) Her olay için önceden belirlenmiş yaş sınırları içindeki çocuk olmayan yetişkin suçlulara da teşmil edilmiştir (kural 3.3).

Bu Kurallar'ın bu üç alana genişletilmesi haklı sebeplere dayanır görülmektedir. Kural 3.1 bu alanda asgari teminatlar öngörmektedir ve kural 3.2'de kanunla ihtilafa düşen çocuklar açısından daha insancıl, daha hakkaniyete dayalı ve daha doğru bir ceza adaleti getirmek açısından daha özlenen bir aşama oluşturulmaktadır.

4. Cezai Sorumluluk Yaşı

4.1 Cezai sorumluluğun alt sınırını belirleyen sistemler açısından, bu sınır çocuğun duygusal, zihinsel ve entelektüel açılarından olgunluğa eriştiği yaşın altında tutulmamalıdır.

Açıklama

Cezai sorumluluğa ilişkin asgari yaş sınırı, tarih ve kültüre göre değişmektedir. Bu konuda modern yaklaşım, çocuğun cezai sorumluluğunun gerektirdiği ahlaki ve psikolojik unsurlara uyumlu olarak cezai sorumluluğun psikolojik ve manevi sonuçlarını kaldırmaya hazır olup olmadığıdır. Yani, çocuğun kişisel anlama ve isteme yeteneğinin anti sosyal davranışından onu sorumlu tutmaya yeterli olup olmadığıdır. Cezai sorumluluk yaşı küçük tutulur ya da böyle bir sınır hiç konulmamış olursa sorumluluk kavramı anlamını kaybeder. Genelde suç ve kabahat oluşturan davranışlara ilişkin sorumlulukla, öteki sosyal hak ve sorumlulukların sınır yaşı arasında bir ilişki vardır (örneğin evlenme yaşı, rüşt yaşı vb.).

Bu durumda, uluslararası alanda genel kabul görebilecek makul bir yaş sınırı belirlemek üzere çaba harcanması gerekmektedir.

5. Çocuk Adalet Sisteminin Amaçları

5.1 Çocuk adalet sisteminde daima çocuğun iyileştirilmesi ön plana alınmalıdır ve çocuk suçlulara gösterilecek tepki hem suçun hem de suçlunun içinde bulunduğu koşullarla orantılı olmalıdır.

Açıklama

Kural 5, çocuk adalet sisteminin en önemli iki hedefini açıklamaktadır. Birinci hedef çocuğun durumunun iyileştirilmesidir. Bu amaç, çocuk suçluların, çocuk mahkemelerinde yahut

idari makamlarda yargılandıkları hukuk sistemlerinde odak noktayı oluşturmaktadır. Fakat çocuğun iyileştirilmesi amacının çocukların genel mahkemelerde yargılandıkları sistemlerde de vurgulanması gereklidir.

İkinci hedef ise “oran ilkesidir”. Bu ilke genel anlamıyla suçun ağırlığı ile ilişkili olarak cezai hükümlerin ayarlanmasıdır. Çocuk suçlular söz konusu olunca, yalnızca bu ağırlığın değil, aynı zamanda kişisel koşulların da göz önüne alınması gerekmektedir. Bu koşullar (sosyal durum, aile durumu, suçla ortaya çıkan zarar ya da kişisel koşullar üzerine etki yapan diğer noktalar) kararı dengelenmelidir (örneğin suçlunun verdiği zararın tazmin için gösterdiği gayret ya da sağlıklı ve yararlı bir yaşama dönme arzusu gibi).

Aynı şekilde, çocuk suçlunun korunmasını amaçlayan tedbirler bazı durumlarda gerektiğinden fazla ileri gitmekte ve onun temel haklarına zarar vermektedir. Burada da olayla tepkiyi iyi ayarlamak gerekir.

Özünde Kural 5 bu haliyle genç suçlunun işlediği suça ne fazla ne de eksik bir tepki gösterilmesini istemektedir. Bu maddede düzenlenen hususlar, yeni bazı tepki tiplerinin geliştirilmesini özendirdiği gibi çocuklar üzerindeki sosyal kontrolün gereksiz yere büyümesini de önleyecek tedbirlerin de alınmasını özendirmektedir.

6. Takdir Yetkisinin Kapsamı

6.1 Çocuk suçluların çeşitli özel ihtiyaçları ve çeşitli uygun yaptırımlar göz önüne alındığında, yargılamanın her aşamasında, özellikle inceleme, soruşturma, muhakeme ve tedbirlerin uygulanması sırasında yeterli bir takdir yetkisi tanınmaktadır.

6.2 Anılan takdir yetkisinin her aşamada kullanılmasında bu yetkinin sorumlulukla uygulanmasının sağlanmasına çalışılacaktır.

6.3 Bu yetkiyi kullanan kişiler bunu uygulamak için özel olarak eğitilmiş ve bunu kullanacak nitelikte kimseler olacak ve bu yetkilerini görevlerine uygun titizlik ve hakkaniyetle kullanacaklardır.

Açıklama

Kurallar 6.1, 6.2 ve 6.3, çocuk adalet sisteminin etkili ve insanca uygulanabilmesi açısından konuyla ilgili bir çok hususu ortaya koymaktadır. Öncelikle takdir yetkisinin yargılamanın önemli evrelerinde kullanılmasına izin vermek suretiyle karar mercilerinin her olaya özgü, doğru karar vermelerinin sağlanması söz konusudur. Bunun yanısıra gerekli denetim ve dengelemler söz edilerek takdir yetkisinin aşırına kaçması engellenmiştir. Bu aşırına kaçmayı önlemenin en yerinde iki yolunun meslekten olmak ve sorumluluk taşımak olduğu belirtilmektedir. Aynı zamanda kalifiye meslek eğitiminin ve uzman yetiştirmenin çocuk suçlularla ilgili davalarda takdir yetkisinin adilane kullanımında yararlı olduğu belirtilmektedir. Bu metinde ayrıca takdir yetkisinin yanında, iadei muhakeme, temyiz gibi kararların yeniden incelenmesine olanak tanıyan kurallara atıfta bulunarak sorumluluğun önemi anlatılmaktadır. Bu mekanizmaların burada ayrı ayrı belirtilmesinin sebebi, değişik hukuk sistemleri olan ülkelerin göz önüne alınarak uluslararası genel bir Asgari Kurallar dizisi getirmektedir.

7. Çocukların Hakları

7.1 Masumiyet karinesi, suçlamanın bildirilmesi, konuşmama hakkı, avukatla temsil edilme hakkı, veli veya vasinin hazır bulunması hakkı, tanıklarla yüzleştirme ve tanıklara çapraz sorgu hakkı, daha üst makama temyiz hakkı ve temel usuli güvenceler yargılamanın her aşamasında güvenve altına alınmalıdır.

Açıklama

Kural 7.1, yürürlükteki insan haklarına ilişkin düzenlemelerle tanınmış olan dürüst ve hakkaniyetli yargılamanın esaslı bazı unsurlarını dile getirmektedir. Sözgelimi masumiyet karinesi

aynı zamanda İnsan Hakları Evrensel Bildirgesi'nin 11. maddesinde ve Uluslararası Kişisel ve Siyasal Haklar Sözleşmesi'nin 14. maddesinde de yer almaktadır. Bu Asgari Kurallar'ın 14. maddesi ise çocukların yargılanmasına ilişkin özel hükümler de getirmektedir.

8. Özel Yaşamın Gizliliğinin Korunması

8.1 Her aşamada çocuğun afişe olması yahut damgalanması gibi zararlara yol açabilecek durumların ortadan kaldırılması için gizliliğe azami özen gösterilmelidir.

8.2 İlke olarak, çocuk suçlunun kimliğine ilişkin hiçbir bilginin yayınlanmasına izin verilmemelidir.

Açıklama

Kural 8, çocuğun kimliğinin gizlenmesi hakkının korunması ilkesinin önemine işaret etmektedir. Genç insanlar "damgalanmak" konusunda özellikle çok hassastır. Kriminolojik araştırmalar, genç insanların "kabahatli" ve "suçlu" gibi sıfatlarla tanınmaktan büyük çapta ve zararlı olarak etkilendiklerini ortaya çıkarmıştır.

Bu Kural ayrıca dava hakkında kitle iletişim araçlarında yayınlanan haberlerin zararlı etkilerinden de çocukların korunmasını amaçlamaktadır. Çocuğun çıkarı, hiç değilse ilke düzeyinde korumaya alınmıştır. (8. maddenin genel olarak kapsamına aldığı şeyler 21. maddede ayrıntıları ile belirlenmiştir.)

9. Mevcut Hükümlerin Mahfuz Tutulması

9.1 Bu Kurallar'daki hiçbir hüküm Birleşmiş Milletler'ce kabul edilen Hükümlülerin Islahı İçin Asgari Standart Kurallar'ın ve öteki İnsan Hakları'nı düzenleyici Kurallar ile evrensel olarak tanınan çocukları korumaya yönelik standartların uygulanmasını engelleyici şekilde yorumlanmamalıdır.

Açıklama

Kural 9'un amacı, bu Kurallar'ın konuyla ilgili öteki düzenlemelerle birlikte uygulandıkları durumlarda herhangi bir yanlış anlamaya meydan verilmemesidir. Örneğin İnsan Hakları Evrensel Bildirgesi, Uluslararası Ekonomik, Sosyal, Kültürel Haklar Sözleşmesi, Uluslararası Kişisel ve Siyasal Haklar Sözleşmesi, Çocuk Hakları Bildirgesi ve Çocuk Haklarına Dair Sözleşme sayılabilir. Mevcut Kurallar'ın uygulanmasında unutulmaması gerekli en önemli nokta, daha geniş hükümler içeren uluslararası düzenlemelerin uygulanmasının engellenmemesidir (bkz. madde 27).

İKİNCİ BÖLÜM

İNCELEME VE KOVUŞTURMA

10. İlk Aşama

10.1 Bir çocuk gözetimine alınır alınmaz durum derhal ebeveynlerine veya yasal veli ya da vasisine bildirilir. Durumun derhal bildirilmesi mümkün olmazsa bu bildirim mümkün olan en kısa zamanda yapılır.

10.2 Hakim ya da yetkili makam gecikmesizin çocuğun serbest bırakılma durumunu tetkik etmelidir.

10.3 Yasayı uygulamakla görevli makamlarla çocuk suçlunun ilişkileri daima çocuğun yasal durumunu gözetir tarzda ve onun iyiliği ve olayın özelliğinden dolayı zarar görmemesi esasına dayalı olarak düzenlenmelidir.

Açıklama

Kural 10.1, Hükümlülerinin Islahı İçin Asgari Standart Kurallar'ın 92. maddesindeki ilkenin tekrardır.

Kural 10.2 ise hakim veya yetkili makamın vakit geçirmeksizin çocuğu serbest bırakmasını öngörmektedir. Kuralda sözü edilen yetkili makam polis de dahil olmak üzere gözaltına alınan birini serbest bırakmaya yetkili tüm kamu kurum ve kuruluşlarını kapsamaktadır (aynca bkz. Uluslararası Kişisel ve Siyasal Haklar Sözleşmesi, madde 9, parag. 3).

Kural 10.3 ise usul hükümlerinin bazı yönleriyle, çocukların işledikleri suçlarla ilgili polisin davranışlarından söz etmektedir. Bu maddede geçen çocuğun zarar görmesi deyimi çok esnek bir anlatım olup meydana gelebilecek bir çok zararlı davranışı kapsamaktadır (örneğin çok sert bir dille hitap, fiziksel saldırı veya çevreye afişe etmek gibi). Adaletin çocuğa uygulanmasının bizatihi kendisi çocuğa zarar verebilir. Bu itibarla zararın önlenmesi deyimi çok geniş yorumlanmalıdır ki, ilk başta böyle davranmakla çocuğun daha fazla zarara uğraması önlenmelidir. Bu husus özellikle çocuklarla ilk temasa geçen yetkili makamlar için geçerlidir. Zira bunların davranışı çocuğun devlet ve topluma bakış açısını ve tutumunu köklü olarak etkileyebilir. Daha da ötesinde, ileride yapılacak müdahalelerin başarısı da bu ilk davranışlara bağlıdır. Merhamet ve tatlı sert davranmak bu durumlar için çok önemlidir.

11. Yargı Dışı Yollara Başvurma

11.1 Çocuk suçlularla ilgili olarak kural 14.1'de sözü edilen yetkili makamlarca genel mahkemede yargılamadan başka çarelerin olup olmadığı hususu göz önüne alınmalıdır.

11.2 Çocukların davalarıyla ilgili polis, savcılık veya öteki yetkili makamlar, resmi ceza usulüne başvurmaksızın, her hukuk sisteminde ve işbu Asgari Kurallar çerçevesinde olayı halletmeye yetkili olmalıdır.

11.3 Çocuklara özgü bu yargı dışı yollara başvurma halinde, yetkili topluluk ya da kuruluşa yapılacak başvurunun çocuğun veya kanuni veli veya vasisinin rızasını içeren yargılama sonunda verilecek kararın başvuru halinde temyiz edilebilir olması gerekmektedir.

11.4 Çocuk suçluluğu olaylarının yargı mekanizması dışında hallini kolaylaştırmak için topluluk programları, geçici gözetim ve rehberlik ve suç mağdurlarının zararlarının tazmini gibi çeşitli çabalar harcanmalıdır.

Açıklama

Çocukların genel mahkemeler yerine özel kurumlarda yargılanmaları bir çok hukuk sisteminde resmi ya da gayri resmi olarak uygulama alanı bulmuştur. Bu uygulamanın çocuklar için bir avantajı da, normal bir yargılama usulünün olumsuz sonuçlarının engellenmiş olmasıdır (örneğin bir mahkumiyet ya da hüküm nedeniyle damgalanma gibi). Bir çok halde, herhangi bir müdahalede bulunmamak en iyi çözümdür. Bu durum özellikle suçun çok ciddi nitelikte olmadığı ve ailenin, okulun veya öteki gayri resmi sosyal kontrol müesseselerinin olumlu ya da yapıcı tepki göstermeye müsait olduğu durumlarda söz konusu olmaktadır.

Kural 11.2'de de belirtildiği gibi, yargı dışı diğer yollara başvurma işlemi, karar sürecinin herhangi bir aşamasında polis, savcılık ya da mahkemeler, kurullar ve konseyler gibi başka organlar tarafından gerçekleştirilebilir. Bu yetki, ilgili sistemde geçerli kurallara ve usullerle, bu belgede yer alan kurallara göre tek bir makam, birkaç makam ya da ilgili makamların hepsi tarafından gerçekleştirilebilir. Söz konusu işlemin yalnızca çocuk suçlularla sınırlı tutulması, bu yöntemi önemli bir araç haline getirmektedir.

Kural 11.3, çocuğun ya da veli veya vasinin önerilen çözümü onaylamalarını öngörmektedir. (Bu onay olmaksızın toplum hizmetleri yaptırmak Angaryayı Lağveden Konvansiyona aykırı düşmektedir.) Yine de bu onay, gayri kabili rücu olmamalıdır. Çünkü bazen çocuk buna çaresizlik içinde muvafakat etmiş olabilir. Bu madde, yargı dışı çözümlerin her safhasında, zorlama ve korkutma olanaklarını en aza indirmeye gayret edilmesi gerektiğini vurgulamaktadır. Çocuklar (örneğin mahkeme önüne çıkmamak için) bir baskı hissetmemeliler ya da onay vermeye zorlanmamalıdır. Böylelikle, talep halinde yetkili mercii, çocuk suçlularla ilgili hükümlerin uygun olup olmadığına objektif bir değerlendirmesini yapması tavsiye edilir (Bu yetkili mercii kural 14'de belirtilen başka bir mercii de olabilir).

Kural 11.4, çocuklar için normal yargı prosedürünün yerini alabilecek gerçekçi çözümlerin, toplumsal programlarla düzenlenmesini önerir; özellikle mağdurdan haksız alınmış malların geri verilmesi, tazmin edilmesi veya çocuklar üzerinde geçici bir gözetim ve yönlendirme programı uygulanarak ilerde kanuna karşı gelmelerinin önlenmesi gibi. Yargı dışı tedbirlere başvurmanın gerekçeleri (daha ağır suçların işlenmiş olmaları halinde dahi) her durumun özel koşullarına göre değişir (ilk suç, bir çetenin baskısı ile suç işleme gibi).

12. Polis Teşkilatında Uzmanlaşma

12.1 Doğrudan doğruya çocukların suçtan korunması konusunda görevlendirilen, yahut görevleri gereği çocuk suçlularla sık sık temas etmek durumunda olan polis görevlilerinin özel olarak eğitilmesi gereklidir. Bu amaçlarda büyük kentlerde özel polis birimleri oluşturulmalıdır.

Açıklama

Kural 12, çocuk adaletinin çocuklara uygulanması ile görevli tüm kanun adamlarının özel olarak eğitilmesine dikkat çekmektedir. Polisin çocuk suçlularla ilk temas noktası olduğu göz önüne alındığında, bilgili olması ve iyi davranışta bulunması büyük önem arz etmektedir.

Kentleşme ile suç arasındaki ilişkilerin karmaşık bir nitelik taşıdığı açıkken, çocuk suçlarındaki artışla kentlerin özellikle hızlı ve plansız biçimde daha da büyümesi arasında ilişki kurulmuştur. Dolayısıyla, alanlarında uzmanlaşmış polis birimlerinin varlığı, yalnızca bu belgede yer alan belirli ilkelere (örneğin kural 1.6 gibi) uygulanması açısından değil, ayrıca daha genel olarak çocuk suçlarının önlenmesi, denetlenmesi ve çocuk suçlulara yönelik muamele açısından da vazgeçilmez olmaktadır.

13. Tutuklu Yargılama

13.1 Yargılamanın tutuklu olarak yapılmasına en son çare olarak başvurulmalı ve süre mümkün olduğu kadar kısa tutulmalıdır.

13.2 Tutukluluk yerine mümkün olduğu kadar yakın gözetim, yoğun bakım veya bir aile yanına yahut eğitim kurumuna yerleştirme gibi alternatif önlemler getirilmelidir.

13.3 Tutuklu olarak yargılanmakta olan çocuklara Birleşmiş Milletler’ce kabul edilen Hükümlülerin Islahı İçin Asgari Standart Kurallar’ın tanıdığı tüm haklar tanınmalıdır.

13.4 Tutuklu olarak yargılanmakta olan çocuklar yetişkin olan suçlulardan ayrı bir kurumda veya aynı kurum içinde ayrı bir bölümde tutulmalıdır.

13.5 Tutukluluk sırasında bütün çocuklar, yaşlarının, cinsiyetlerinin ve kişiliklerinin gerektirdiği bütün sosyal, kültürel, eğitim, psikolojik ve tıbbi yardım ve bakımlardan yararlandırılmalıdır.

Açıklama

Çocuklar bakımından “suçun sirayeti” tehlikesi hiçbir zaman göz ardı edilmemelidir. Bu tehlikeden dolayı konunun kuralla bağlanması önem kazanmaktadır. Dolayısıyla, alternatif önlemlerin önemine dikkat çekmek gerekmektedir. Anılan nedenle kural 13.1’de çocuğun çıkarı için yeni bir bakış açısı getirilmiştir. Tutuklu olarak yargılanmakta olan çocuklar, Hükümlülerin Islahı İçin Asgari Standart Kurallar’ın yanısıra, Uluslararası Kişisel ve Siyasal Haklar Sözleşmesi’nin özellikle 9. ve 10. maddelerinin, 2(b). ve 3. paragrafların sağladığı garantiler kapsamına alınmaktadır.

Kural 13.4, Devletler’in, yetişkin suçluların yol açabilecekleri olumsuz sonuçlara karşı en az kuralda değinilen önlemler kadar etkili başka önlemlere başvurmalarını engellemez.

Genç suçluların çok çeşitli nedenlerden ileri gelebilecek gereksinimlerine de maddede dikkat çekilmek istenmiştir. Anılan nedenler örneğin çocuğun kız veya erkek olması, uyuştu-

rucu madde müptelası olması, alkolik olması, akıl hastası ya da tutukluluktan ileri gelen bir hastalıktan muzdarip olması gibi çeşitli nedenler olabilir. İşte bu çok çeşitli gereksinimler, çocuk tutukluların aynı bir kurum veya bölümde tutulmalarının haklı bir nedenini oluşturmaktadır.

Çocuk tutukluların çeşitli fiziksel ve psikolojik özellikler taşımaları alınacak önlemlerin sınıflandırılmasını gerektirebilir. Buna göre çocuklardan kimileri yargılama öncesi başkalarından ayrı tutularak kendilerine daha iyi yardım sağlanabilir ve bu çocukların daha olumsuz yönlere kaymaları önenebilir.

Birleşmiş Milletler Suçun Önlenmesi ve Suçluların Islahı Altıncı Kongresi'nde alınan çocuk suçlulara ilişkin 4 sayılı kararda çocuklar hakkında düzenlenecek Standart Kurallar'ın yargılamanın tutuklu yapılması halinin ancak son çare olarak başvurulabilecek bir yol olduğu hususunu kapsamaması gerektiğini vurgulamıştır. Ayrıca çocukların, yetişkin hükümlülerden gelebilecek kötü etkilerden hemen etkilenebilecek nitelikte olmaları nedeniyle, bu hususun da göz ardı edilmemesi aynı kararda vurgulanmıştır.

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

YARGILAMA VE HÜKÜM

14. Yargılamaya Yetkili Makam

14.1 Kural 11 uyanca çocuğa özgü bir yargı dışı yola başvurulmamışsa çocuğun yargılamakta olduğu (mahkeme, heyet, konsey, vb.) yetkili makamda yargılamanın dürüst ve hakkaniyetle yapılması gerekir.

14.2 Yargılamalar çocuğun çıkarlarına en iyi yardımcı olacak şekilde ve onun anlayabileceği tarzda ve söylediklerini serbestçe ifade edebileceği ortamda cereyan etmelidir.

Açıklama

Hüküm veren makamın, evrensel bir tanımını yapmak oldukça zordur. "Yetkili makam", tek bir hakim veya heyet halinde çalışan mahkeme ve heyetleri ile (İskoç-İskandinav sistemlerinde olduğu gibi) idari heyetler veya öteki gayri resmi topluluk ve hakem heyetlerini de kapsamaktadır.

Çocukların yargılanmasının da kanunun karşısında kendisini savunmak durumunda olan herkese uygulanan ve asgari standartları içeren ve kanuni usul ilkesi olarak bilinen usuller dairesinde yapılması gerekmektedir. Bu ilkeye göre dürüst ve hakkaniyetli bir yargılama en temel güvenceleri ve masumiyet karinesini kapsamaktadır. Bunun yanında tanıkların mevcut bulundurulması ve beyan vermeleri, olağan savunma yolları, duruşmada son söz söyleme hakkı, istinaf ve temyiz hakkı vb. gibi haklar da bu ilkenin içinde yer alır (kural 7.1'de de göz önüne alınmalıdır).

15. Yasal Temsilcilerin, Ebeveyn ve Vasilerin Hazır Bulunmaları

15.1 Yargılanmaları sırasında çocukların yasal danışmaları vasıtasıyla temsil edilme veya ülkede varsa adli yardımdan yararlanmak için başvurma hakları vardır.

15.2 Ebeveynler veya yasal temsilcilere yargılamalara katılma hakkı verilmeli ve yargılayan makam, bu kişilerden çocuğun çıkarları için kendisine katkıda bulunmalarını talep edilebilmelidir. Bununla birlikte bu kişilerin hazır bulunmama çocukun çıkarına olursa, yetkili makam anılan kişilerin yargılamalarda bulunmama isteyebilir.

Açıklama

Kural 15.1'in ifadesi ile Hükümlülerin Islahı İçin Asgari Standart Kurallar'ın 93. maddesinin ifadesi aynıdır. Kural 15.2'de belirtilen ebeveynin veya yasal temsilcilerin duruşmada hazır bulunması ilkesi, çocuğa psikolojik ve duygusal yardımın bir parçası olarak görülebilir.

Yetkili makamın olayı en iyi biçimde çözüme bağlama girişimleri, özellikle, çocuk suçlunun hukuki temsilcileriyle (ya da çocuğun gerçekten güvendiği bir başka kişinin) işbirliğinden yarar sağlayabilir. Ancak, bu duyarlılık, ebeveynin ve vasilerin duruşmalarda hazır bulunmaları sırasında çocuğa karşı düşmanca bir tavır sergilemeleri halinde geri tepebilir; böyle olasılıklar söz konusu olduğunda bu kişilerin duruşmalara alınmaması sağlanmalıdır.

16. Sosyal Araştırma Raporları

16.1 Yargılayan makam tarafından önemsiz ve tali derecedeki suçlar dışındaki bütün vakalarda çocuğun suçu işlemeyen önceki yaşam koşulları ve suçun hangi ortam içinde işlendiği konusunda hükümden önce yeterli araştırma yapılmalıdır.

Açıklama

Çocuklara ilişkin davalarda sosyal araştırma raporları veya hüküm öncesi raporları son derece önemli ve vazgeçilmez belgelerdir. Bu belgeler sayesinde yetkili makam çocuğun sosyal ve ailevi geçmişi, okul durumu, eğitim deneyleri vb gibi konularda bilgi sahibi olmaktadır. Bu amaçlar için bazı hukuk sistemlerinde mahkemeye bağlı sosyal servisler ve personel kullanılmaktadır. Ayrıca geçici tahliye sonrası çocuğu gözetiminde tutmakla görevli kimseler de bu işle görevlendirilebilir. Bu itibarla bu maddede, nitelikli sosyal araştırma raporları elde edilebilmesi için nitelikli personel kullanımının gereğine işaret edilmektedir.

17. Yargılamada ve Hükümde Uyulması Gereken İlkeler

17.1 Yargılama yapan makama aşağıda yazılı ilkeler kılavuzluk etmelidir:

- (a) Verilecek ceza sadece suçun ağırlığı ve işleniş tarzıyla değil, çocuğun içinde bulunduğu koşullar ve ihtiyaçları ve hem de toplumun gereksinimleri ile de oranlı olmalıdır.
- (b) Çocuğun kişisel özgürlüğüne getirilecek kısıtlamalar çok dikkatli bir incelemeden sonra konulmalı ve bu kısıtlamaların mümkün olduğu kadar az olmasına özen gösterilmelidir.
- (c) Özgürlükten yoksun bırakma, suçun başka bir kişiye yönelik ciddi bir saldırı niteliğinde bulunması veya çocuğun ciddi suç işlemeyi itiyat haline getirmiş olması halleri dışında verilmemelidir.
- (d) Çocuğun ıslah edilmesi ilkesi çocuklara ilişkin davalarda yol gösterici ilke olmalıdır.

17.2 Çocuklar hakkında idam cezası verilemez.

17.3 Çocuklar hiçbir halde fiziksel bir cezaya maruz bırakılmamalıdır.

17.4 Yetkili makamın her zaman için yargılamaya ara verme yetkisi olmalıdır.

Açıklama

Çocuk suçlular hakkındaki yargılamada temel ilkelerin formüle edilmesinin en önemli güçlüğü aşağıda belirtilen hususlarda felsefi bağlamda bazı anlaşmazlıklar bulunmasıdır. Bu hususlar şunlardır:

- (a) Toplumun yeniden kazandırma mı, yoksa ceza mı?
- (b) Yardım etmek mi, yoksa baskı ve ceza mı?
- (c) Her olayın özelliğine göre tepki göstermek mi, yoksa genelde toplumu korumak için gerekli görülen tepki mi?
- (d) Genel yıldırma mı, yoksa bireysel savunma mı?

Yukarıda değinilen yaklaşımlar arasındaki çatışma çocuklara ilişkin davalarda yetişkinlere ilişkin davalardan daha fazladır.

Çocuk suçlarının nedenleri ve bu suçlara yönelik tepkiler çok çeşitli olduğundan, bu alternatifler de birbirinin içine geçmektedir.

Konumuz olan çocuklar için Asgari Kurallar'ın amacı, hangi yaklaşımın daha doğru olduğunu tanımlamak değil, bu yaklaşımlardan evrensel kabul görenini açıklamaktır. Bu nedenle Kural 17.1'in özellikle (a) ve (c) altparagrafları konuya ilişkin bir ortak çıkış noktası olabilir. Şöyle ki, bu hükümlere yetkili makamlarca gerektiği kadar önem verilirse anılan hükümler, çocuk suçluların temel haklarının korunmasını güvence altına alabilirler.

Kural 17.1'in (b) altparagrafı katı cezalandırma yaklaşımlarının doğru olmadığına işaret etmektedir. Bununla birlikte yetişkinlere ilişkin davalarda olduğu gibi, çocukların işlediği ağır suçlarda da ağır cezalara hükmetmenin bazen yararlı olacağı düşünülebilir; ancak çocuklara ilişkin vakalarda çocuğun ıslahı ve geleceği gibi hususların daima verilecek cezadan önce düşünülmesi gereken hususlar olduğu açıktır.

Birleşmiş Milletler Altıncı Kongresi'nde alınan 8 sayılı karara koşut olarak; kural 17.1(b) mümkün olduğu kadar ayrıntılı yasal düzenleme yapmayı özendirici niteliktedir. Bunun nedeni, genç insanın özel gereksinimlerinin öngörülmesi olmasıdır. Bunun yanı sıra, kamunun güvenliğini de gözardı etmemek lazımdır. Şartlı salıverme, hükmün yürütülmesini durdurma vs. alternatif tahlili edici önlemler de mümkün olduğu kadar geniş derecede düşünülmelidir.

Kural 17.1(c), Altıncı Kongre'de alınan 4. karara atıfta bulunarak, çocuklara ilişkin davalarda hapsin, kamu güvenliğini sağlayacak başka bir çare kalmadığı zaman başvurulabilecek bir yol olduğunu vurgulamaktadır.

Kural 17.2, idam cezası yasaklanarak Uluslararası Kişisel ve Siyasal Haklar Sözleşmesi'nin 6. maddesinin 5. paragrafına koşut bir hüküm getirmiştir.

Fiziksel cezanın yasaklanması ile ilgili olan kural ise, yukarıda değinilen Uluslararası Kişisel ve Siyasal Haklar Sözleşmesi'nin 7. maddesine olduğu gibi, Herkesin İşkenceye ve Diğer Zalimce, İnsanlıkdışı veya Onur Kırıcı Muamele veya Cezaya Karşı Korunmasına Dair Bildirge'ye ve Çocuk Haklarına Dair Sözleşme Tasarısı'na da uygun bir düzenlemedir.

Yargılamaya ara verilmesi yetkisini tanıyan kural 17.4 ise, yetişkinlere ilişkin davalarda bulunmayıp sadece çocuklara ilişkin davalarda olabilecek esaslı bir yetkiye işaret etmektedir. Zira her zaman yetkili makam dava hakkında yeterince aydınlanmış ve karar verecek duruma gelmiş olabilir.

18. Davaya Sonucunda Verilebilecek Çeşitli Kararlar

18.1 Yargılayan makamın sadece mevzuata bağlı kalmasını sağlayabilmek ve gerekli esnekliğe sahip kılınabilmesi amacıyla dava sonucunda verilebilecek alternatif yaptırımlar üretilmelidir. Sözü edilen yaptırımlar birbiri ile kombine de edilmelidir. Anılan yaptırımlar aşağıdakileri de kapsamalıdır:

- (a) Bakım, rehberlik ve gözetim düzenlemesi;
- (b) Şartlı salıverme;
- (c) Sosyal hizmet yaptırma kararı;
- (d) Para cezaları ve zararların tazmini;
- (e) Vasıtalı ıslah ve öteki ıslah önlemleri;
- (f) Çeşitli terapi gruplarına katılım ve benzeri etkinliklere ilişkin düzenlemeler;
- (g) Koruyucu aile yanına, toplumsal merkezlere veya başka bir eğitim merkezine yerleştirme;
- (h) Yukarıdakilere benzer düzenlemeler.

18.2 Hiç bir çocuk, davasındaki koşullar gerektirmedikçe ebeveyninin gözetiminden kısmen ya da tamamen ayrılmamalıdır.

Açıklama

Kural 18.1, çeşitli hukuk sistemlerinde şimdiye kadar uygulanıp başarılı olduğu kanıtlanmış bir kısım önlem ve düzenlemelerin listesini içermektedir. Anılan önlemlerin tümü başarı vaat eden ve geliştirilebilir seçenekler içermektedir. Bu kuralda personele ilişkin herhangi bir kayıt bulunmamaktadır. Zira bazı yörelerde sayılan önlemler de az sayıda personelle de uygulanabilmektedir.

Kural 18.1’de verilen örnekler kamuoyuna daha etkili önlemlerin de alınabileceği yolunda güven vermektedir. Toplumsal kökenli düzenlemeler bir çok yönüyle geleneksel niteliktedir. Bu temel üzerinde ilgili otoriteler, toplumsal kökenli hizmetler sunmaya özen göstermektedirler.

Kural 18.2, Uluslararası Ekonomik, Sosyal ve Kültürel Haklar Sözleşmesi’nin 10. maddesinin 2. paragrafına paralel olarak ailenin önemine dikkat çekmektedir. Anılan Sözleşme kurallında aile, “toplumun doğal ve temel birimi” olarak tanımlanmış ve ebeveynin çocukların bakımı ve gözetilmesi konusunda sadece haklarının değil sorumluluklarının da bulunduğu belirtilmiştir. Bu nedenle kural 18.2, çocukların ebeveyninden ayrılmasının ancak en son çare olduğuna işaret etmektedir. Bu yola örneğin çocuğun kötüye kullanılması gibi durumlarda başvurulabilir.

19. Kurumların Olabildiğince Az Kullanılması

19.1 Çocuğun bir kuruma kapatılması daima en son çare olmalı ve buna gerekli olan en kısa sürede son verilmelidir.

Açıklama

Gelişen kriminoloji, islahat kurumsal yerine kurum dışı yöntemlerin kullanılmasını savunmaktadır. Bu iki yöntem arasında pratikte hiç bir fark görülmemiştir. Ama kurumsal uygulamada ortaya çıkabilecek bazı zararlı etkilerin, normal islah yöntemleriyle üstesinden gelinemeyecek sonuçları olmaktadır. Bu durum özellikle olumsuz etkilere karşı oldukça hassas olan çocuklar için geçerlidir. Daha ötesinde, sadece özgürlüğünden yoksun kalmak değil, fakat normal sosyal çevreden soyutlanmak gibi anılan olumsuz etkiler, gelişmelerinin ilk basamağında bulunan kişiler için yetişkinlerden daha kötü sonuçları kesinlikle getirmektedir.

Kural 19, kurumsal islahatı, nitelik (son çare) ve zaman (en kısa sürede son verilmesi) bakımından olmak üzere iki yönüyle kısıtlamayı amaçlamaktadır. Ayrıca kural 19, çocuğun başka çare kalmadığı haller dışında hapsedilmesi hükmü ile Birleşmiş Milletler 6. Kongresi’nde alınan 4 sayılı kararın koyduğu temel ilişkiyi de yansıtmaktadır. Kural bu haliyle çocuğun bir kuruma kapatılması halinde kendisinin kişisel ihtiyaçlarının, kurumun ve hapsedilme koşullarının da iyileştirilmesi için düzenlemeler yapılması gereğini de akla getirmektedir. Kuruma yerleştirilme yoluna gidildiği takdirde önceliği kapalı kurumlar yerine açık kurumlara tanımak gereği de açıktır. Elbette bu kurumun islahatçı veya eğitsel nitelikte olması da tercih edilmelidir.

20. Gereksiz Gecikmenin Önlenmesi

20.1 Her dava, başından itibaren hiçbir gecikmeye mahal vermeksizin hızla yürütülmelidir.

Açıklama

Çocuklara ilişkin davalarda resmi işlemlerin hızla yürütülmesi büyük önem taşıyan bir husustur. Aksi takdirde çeşitli düzenlemeler ve yaptırımlarla başarılmış iyi şeyler tehlikeye girer. Yaptırımların suça maddi ve psikolojik olarak bir an önce uygun hale getirilmesi geciktikçe bu durum çocuğu zora sokar.

21. Kayıtlar

21.1 Çocuk suçlulara ilişkin kayıtlar kesinlikle gizli tutulmalı ve üçüncü kişilerin bilgisine kapalı olmalıdır. Kayıtların ayrıntıları sadece davaya bakmış veya konuyla görevi gereği ilgilendirilmiş yetkili kişilerle sınırlı tutulmalıdır.

21.2 Çocuk suçlulara ilişkin kayıtlar aynı çocuğu ilgilendiren yetişkinlere ait davalarda kullanılmamalıdır.

Açıklama

Bu kural çocuk suçlunun çıkarlarıyla suçu kontrol altına almak durumunda bulunan polis ve savcılık kayıtları arasında bir denge kurmayı amaçlamaktadır (ayrıca bkz. kural 8). Maddede sözü edilen “yetkili kişiler” diğer kişilerin yanı sıra, araştırmacıları da kapsamına alır.

22. Profesyonellik ve Eğitim İhtiyacı

22.1 Çocuk suçluların işleriyle ilgili her düzeydeki personel, mesleki eğitim, hizmet içi eğitim, yeniliklerin öğretilmesi gibi eğitim yöntemleri ile donatılmış olmalıdır.

22.2 Çocuklarla ilgili adli yargılama personeli çeşitlilik göstermektedir. Bu adli organlarda kadınların ve azınlıkların da eşit sayıda temsil edilmelerine gayret edilmelidir.

Açıklama

Çocukları yargılamakla görevli yetkili makamlar değişik ülkelerde farklı eğitimlerden gelmiş olabilirler (örneğin Gelenek Hukuku uygulayan Büyük Britanya Birleşik Krallığı veya Roma Hukuku’nu uygulayan öteki ülkelerde yargılama yapan kişi ve kurumlar farklı ünvan ve mesleklerden olabilirler). Bütün bu değişik kişi ve kurumların sosyoloji, psikoloji, kriminoloji ve davranış bilimleri konusunda asgari derecede eğitilmiş olmaları arzu edilmektedir. Bu husus yargılama yapan makamın bağımsız olması ve özel bir şekilde örgütlenmesi kadar önem taşımaktadır.

Sosyal hizmet uzmanları ve gözetim görevlileri için çocuklar konusunda önceden deneyimli olmak koşulu belki en önemli husus olmayabilir ama, yine de asgari nitelikler konusunda hizmet içi eğitim gerekmektedir.

Çocuk adalet sisteminin uygulamasında nitelikli personel istihdam edilmesi, tarafsız ve etkili çalışmanın en esaslı unsurlarından biridir. Bu bağlamda anılan ilke, çocuk adalet sistemini uygulayan kişilerin bu fonksiyonlarını en iyi şekilde yerine getirmelerini sağlamak amacıyla eğitimi, gelişimi, meslekte ilerlemelerini temin etmek için gereklidir.

Anılan personelin, bu meslekte tarafsızlığın sağlanması için, her türlü siyasi görüş, cinsiyet, ırk, din, kültür veya başka yönden ayrıma tabi tutulmamasının gerekliliği ortadadır. Bu görüş Altıncı Kongre’de tavsiye edilmiştir. Bunun da ötesinde Altıncı Kongre’de kadın personelin çocuklarla ilgili çocuk adalet sistemi uygulamalarında daha fazla istihdam edilmeleri ve gerekli eğitimden geçirilmeleri tavsiyesinde de bulunulmuştur.

DÖRDÜNCÜ BÖLÜM

KURUM DIŞI TRETMAN

23. Kararların İnfaz Yolları

23.1 Yukarıdaki kural 14.1’de değinilen yetkili makamın kendisinin yahut veya başka yetkili makamın verdiği kararların etkinlikle yerine getirilebilmesi için gerekli düzenlemeler yapılmalıdır.

23.2 Yukarıda değinilen düzenlemeler yetkili makamın verdiği kararların zaman zaman değiştirilebilmesi yetkisini de kapsamalıdır. Verilen kararların değiştirilebilmesi yetkisi ancak bu Kurallar’da öngörülen ilkelere uyum sağlayabilmesi amacıyla kullanılmalıdır.

Açıklama

Çocuklara ilişkin dava sonunda verilen kararlar büyüklere ilişkin olanlardan daha fazla olarak suçlunun yaşamını uzun bir süre etkilemektedir. Bu cümleden yola çıkarak, karar veren yetkili makamın yanı sıra gözetim görevlileri, gençlik refah merkezleri vs. gibi kararn verilmesine etkili olmuş öteki kuruluşlar da verilen kararın infazının gözetimine katkıda bulunmaktadırlar. Bazı ülkelerde kararn infazını gözetmekle görevli bir yargıç bile görevlendirilmektedir.

Yetkili makamın oluşumu, gücü ve esnek olması gereklidir ki, bu durum kural 23’de açıklanmış olup verilen kararların geniş bir kabul görmesini sağlamaktadır.

24. Yardım Sağlama Hükümleri

24.1 Yargılamanın her aşamasında çocuğun iyileştirilmesine fırsat yaratmak amacıyla yerleştirme, her türlü eğitim ve iş bulma gibi yardımlar sağlanması için çaba gösterilmelidir.

Açıklama

Çocuğun iyileştirilmesi en önemli düşüncelerden biridir. Bu itibarla Kural 24 bu amaca ulaşabilmek için her türlü imkan ve hizmet ve öteki yardım ve desteklerin verilmesi gereğini vurgulamaktadır.

25. Gönüllülerin ve Toplumsal Hizmetlerin Harekete Geçirilmesi

25.1 Gönüllüler, gönüllü birlikleri, bölgesel kuruluşlar ve öteki toplumsal kaynaklar çocuğun mümkün olduğu kadar bir aile ortamında bulunması başta olmak üzere iyileştirilmesine katkıda bulunmak amacıyla harekete geçirilmelidir.

Açıklama

Bu kural çocuğun ıslah ve iyileştirilmesi için yapılması gerekli çalışmalara işaret etmektedir. Yetkili makamın kararlarının etkinlikle yerine getirilmesi isteniyorsa toplumsal işbirliği zaruri olmaktadır. Gönüllüler ve gönüllü hizmetler özelde değerli kaynaklardır. Ancak henüz olabilecekleri kadar yararlı olamamaktadırlar. Bazı hallerde eski suçlularla işbirliğinden (özellikle eski uyuşturucu alışkanlığı suçlularından) de yarar umulabilir.

Kural 25, Uluslararası Kişisel ve Siyasal Haklar Sözleşmesi’nin 1.1 ile 1.6. maddelerinde öngörülen ilkelere esinlenmektedir.

BEŞİNCİ BÖLÜM

KURUMSAL TRETMAN

26. Kurumsal Tretmanın Amaçları

26.1 Kuruma yetiştirilen çocuğun eğitim ve ıslahının amacı, onun toplumda yapıcı ve üretici bir rol alabilmesini temin ve bunu gerçekleştirmek için de bakım, koruma, kültürel ve mesleki yetenekler elde edebilmesi için yardım etmek olmalıdır.

26.2 Kurumlarda çocuklara sosyal, kültürel, mesleki, psikolojik, tıbbi ve bedensel olmak üzere yaşlarının, cinsiyetlerinin ve kişiliklerinin gerektirdiği ve tamamen iyileşmeleri amacıyla yönelik yardım sağlanmalıdır.

26.3 Çocuklar yetişkinlerden ayrı kurumlarda yahut yetişkinleri de barındıran kurumların ayrı bölümlerinde tutulmalıdır.

26.4 Çocuk kız suçlulara tutuldukları kurumlarda kişisel ihtiyaçları ve sorunları ile mütenasip ihtimam gösterilmelidir. Kızlara hiçbir surette çocuk erkek suçlulara gösterilenden daha az bakım, koruma ve yardım sağlanmamalıdır.

26.5 Kuruma kapatılmış çocukların, çıkarları ve iyiliği için ebeveynlerinin veya yasal temsilcilerinin ziyaret hakkı bulunmalıdır.

26.6 Çocuğun gerekli eğitimi almaksızın kurumu terk etmesine meydan verilmemesi ve düzen bir akademik veya mesleki eğitim alabilmesi için Bakanlıklar veya müesseseler arası işbirliği teşvik edilmelidir.

Açıklama

Kural 26.1 ve 26.6'da belirlenen kurumsal ıslahın amaçları her sistem ve kültür tarafından kabul edilebilir hususlardır. Bununla birlikte henüz her sisteme girmiş olmadıklarından bu konuda yapılması gerekli epeyce iş vardır. Tıbbi ve psikolojik yardım ve bakım, özellikle uyuşturucu madde müptelası, saldırgan ve akıl hastası genç insanlar için hayati önemi haizdir.

Çocukların masumiyetini korumak ve büyüklerden gelebilecek olumsuz etkileri önlemeyi amaçlayan kural 26.3'deki hüküm, Altıncı Kongre'de alınan 4 sayılı kararın temel kılavuz ilkelinde biridir. Bu kural Devletler'i büyüklerden gelebilecek olumsuz etkilere karşı çocuklar için en az kuraldaki hükümler kadar etkili olabilecek başka önlemler almaktan alıkoymaz (Ayrıca bkz. kural 13.4).

Kural 26.4 Altıncı Kongre'de işaret edildiği üzere kız suçluların normal olarak erkek suçlulara göre daha az ihtimam gördüğü fikrinden kaynaklanmaktadır. Özellikle Altıncı Kongre'de alınan 9 sayılı kararda kız suçluların hapiste iken özel ihtiyaç ve sorunlarına daha fazla önem verilmesi çağrısında bulunmuştur. Daha da ötesinde bu kural, bu kongrenin Karakas Bildirgesi olarak bilinen ve suçluların eşit ıslahını öngören belgeye de uyumlu olduğu gibi Kadınlara Karşı Her Tür Ayrımcılığın Önlenmesi Sözleşmesi'ne de uyumludur.

Kural 26.5'deki ziyaret hakkı bu kurulların 7.1., 10.1., 15.2., 18.2. maddelerinin hükümlerinden kaynaklanmaktadır. Kural 26.6'da öngörülen Bakanlıklar ve kuruluşlar arası işbirliği ise kurumsal ıslah ve eğitimin kalitesinin yükseltilmesi için özel önem taşımaktadır.

27. Birleşmiş Milletler Tarafından Kabul Edilen Hükümlülerin Tedavisi İçin Asgari Standart Kurallar'ın Uygulanması

27.1 Yargılanmayı bekleyenler de dahil olmak üzere kurumlara yerleştirilmiş tüm çocuk suçlulara Hükümlülerin Islahı İçin Asgari Standart Kurallar'ı uygulanabilir.

27.2 Asgari Standart Kurallar'da öngörülen ilkelerin tamamen uygulanması ve mümkün olduğu kadar çocukların yaşları, cinsiyetleri ve kişiliklerinin gerektirdiği ihtiyaçlarının sağlanabilmesi amacıyla çaba sarf edilmelidir.

Açıklama

Hükümlülerin Islahı İçin Asgari Standart Kurallar Birleşmiş Milletler'in bu alanda kabul ettiği ilk belgelerinden biridir. Genel kanya göre Kurallar'ın dünya çapında bir etkisinin olduğu kabul edilmektedir. Buna karşın cezaevlerinin insancıl ve dürüst idaresinde bu Kurallar'ın önemli etkileri bazı ülkelerde halen bir özlem niteliğindedir.

Hükümlülerin Islahı İçin Asgari Standart Kurallar'da çocuk suçluların korunması için temel hükümler getirilmiştir (örnek: barınma, yapı, yatak, giyinme, yıkanma, şikayet ve talepler, dış dünya ile ilişkiler, yiyecek, tıbbi bakım, dini hizmetler, yaşlara göre ayırım, personel, çalışma vs.). Bunun yanı sıra anılan Kurallar'da ceza, disiplin ve tehlikeli suçlara uygulanacak yaptırımlar da bulunmaktadır. Anılan Asgari Standart Kurallar'ının özellikle çocuk suçluların tutulduğu kurumlar açısından bu Kurallar'a göre daha az etkili olduğunu düşünmek doğru olmaz.

Kural 27, kurumlarda tutulan çocukların doğal talepleri noktası üzerinde odaklanmaktadır (kural 27.1). Bunun yanı sıra kural 27.2'de ise onların yaş, cinsiyet ve kişiliklerinin gerektirdiği ihtiyaçlarına dikkat çekilmelidir. Bu haliyle kural 27 amaçları ve içeriği açısından Hükümlülerin Islahı İçin Asgari Standart Kurallar ile uyumlu bir düzenleme getirmektedir.

28. Şartlı Tahliyenin Derhal ve Sık Sık Uygulanması

28.1 Yetkili makam tarafından şartlı tahliyeye mümkün olan en kısa zamanda karar verilmeli ve bu yetki en geniş şekilde kullanılmalıdır.

28.2 Kurumlardan şartlı tahliyesine karar verilen çocuklar yetkili bir makam tarafından gözetim altında bulundurulmalı ve kendilerine toplumsal destek sağlanmalıdır.

Açıklama

Şartlı tahliyeye karar verebilme yetkisi kural 14.1’de sözü edilen yetkili makam ya da başka bir makam tarafından verilebilir. Burada önem taşıyan husus, “yetkili olan makamın” değil “doğru” olan makamın saptanabilmesidir.

Koşulların elverdiği ölçüde şartlı tahliyenin verilen hüküm müddetince sürdürülebilmesi tercih edilmelidir. Tatmin edici bir ıslah programından sonra kurumdaki tutuklulukları sırasında tehlikeli olarak bilinen suçlular bile mümkün olduğu takdirde şartlı tahliyeden yararlandırılmalıdır. Gözetim altında bulundurulmak koşuluyla salıverme gibi şartlı tahliye de yetkili makam tarafından tayin edilen bir süre için “iyi hal”, toplumsal programlara katılma ve yarım gün yurtlarda kalma gibi koşullarla yapılabilir.

Suçluların bir kurumdan şartlı tahlieleri halinde gözetim memuru ya da başka bir memur tarafından (özellikle gözetim şartı ile salıvermenin henüz kabul edilmediği yerlerde) gerekli yardım sağlanmalı ve toplumsal destek özendirilmelidir.

29. Yarı Kurumsal Düzenlemeler

29.1 Yarım gün evlerde kalmak, eğitim veya gündüz eğitimi merkezleri gibi çocuğun toplumla yeniden bütünleşebilmesi için gerekli yarı kurumsal düzenlemelerin yapılması amacıyla çaba sarfedilmelidir.

Açıklama

Kurumsal bir ıslahtan sonraki dönemde ihtimamın önemi gözardı edilmemelidir. Bu Kural yarı kurumsal düzenlemelerin gerekliliğini vurgulamaktadır.

Bu Kural aynı zamanda çocuk suçluların topluma yeniden başarı ile intibak edebilmeleri için önemli bir adım oluşturan rehberlik ve yapısal desteğin sağlanması amacıyla yeni bir dizi imkan ve hizmetin yürürlüğe konulması gereğine işaret etmektedir.

ALTINCI BÖLÜM

ARAŞTIRMA, PLANLAMA, POLİTİKA ÜRETME VE DEĞERLENDİRME

30. Politika Üretme, Planlama ve Değerlendirmenin Temeli Olan Araştırma

30.1 Etkili planlamanın ve politika üretiminin temeli olarak gerekli araştırmanın organize edilmesi ve geliştirilmesi için çaba gösterilmelidir.

30.2 Periyodik olarak çocuklar tarafından işlenen suçların ve kabahatlerin nitelikleri, istikameti ve nedenlerinin yeniden gözden geçirilmesi ve değerlendirilmesi için çaba gösterilmelidir.

30.3 Sistem içinde sabit bir araştırma mekanizması kurularak çocuklarla ilgili suçlar hakkında bilgi toplamak ve bunları değerlendirmek suretiyle çocuk ceza adaleti sisteminin geliştirilmesi ve reforma tabi tutulması için gerekli çabalar gösterilmelidir.

30.4 Çocuk ceza adaleti sisteminin sistematik olarak geliştirilmesi ve planlanması ulusal kalkınma çabalarının ayrılmaz bir parçası olarak ele alınmalıdır.

Açıklama

Araştırmanın çocuk adaleti politikalarında temel ve önemli bir mekanizma olarak kullanılmasının nedeni, uygulamaları günü gününe izleyerek gelişmeler hakkında bilgilendirmek suretiyle sistemin sürekli ilerlemesini ve gelişmesini sağlamaktır. Araştırma ve politika arasındaki karşılıklı etkileşim, özellikle çocuk adalet uygulamalarında çok önemlidir. Gençlerin yaşam tarzındaki hızlı ve şiddetli değişimler nedeniyle bu kişiler tarafından işlenen suçların şekil ve boyutlarında da değişimler olmakta ve bu yüzden toplum ve adalet sistemi bu değişime kısa sürede yanıt verememektedir.

Belirtilen nedenlerle kural 30, çocuk adalet sistemi uygulamalarında ve politika saptanmasında araştırmayı sistemin bir parçası olarak öngörmüştür. Kural, planlama yapmanın ve düzenli olarak değerlendirmede bulunmanın her türlü kalkınma amaçları arasında en geniş yeri tuttuğuna dikkat çekmektedir.

Çocukların sorun ve ihtiyaçları ile çocuklar tarafından işlenen suçların istikametinin sabit bir şekilde değerlendirmeye alınması, doğru politikalar saptanması ve yeni yöntemler geliştirilmesinin hem resmi hem de kuruluşlar tarafından yapılacak araştırmalarda sadece adalet sistemi ile yüz yüze gelen çocukların değil, tüm çocukların da fikirlerinin alınması ilginç olur.

Planlama süreci, gerekli hizmetlerin oluşturulması için etkili ve adil bir sistemin gereğini vurgulamalıdır. Bu amaca ulaşabilmesi için çocukların gereksinimleri ve sorunları ile kesin önceliklerin tanımlanması bakımından geniş çerçeveli ve düzenli bir değerlendirme mekanizması gerekmektedir. Bu cümleden olmak üzere, özel yöntemler geliştirmek, geliştirilen bu yöntemlerin uygulanmasını denetlemek amacıyla çeşitli kaynaklar arasında işbirliği yapılmalı ve kamuoyu desteği sağlanmalıdır.

Genel Kurul'un
14 Aralık 1990 tarih
ve 45/113 sayılı
kararıyla kabul
edilmiştir.

HAVANA KURALLARI

**ÖZGÜRLÜĞÜNDEN YOKSUN BIRAKILMIŞ ÇOCUKLARIN
KORUNMASINA İLİŞKİN BİRLEŞMİŞ MİLLETLER KURALLARI
(HAVANA KURALLARI)**

Genel Kurul,

İnsan Hakları Evrensel Bildirgesi'ni, Herkesin İşkenceye ve Diğer Zalimce, İnsanlıkdışı veya Onur Kırıcı Muamele veya Cezaya Karşı Korunmasına Dair Bildirge'yi, Çocuk Haklarına Dair Sözleşme'yi ve gençlerin haklarının ve esenliklerinin korunmasına ilişkin diğer uluslararası belgeleri göz önünde bulundurarak,

Suçların Önlenmesi ve Suçlulara Muamele ile ilgili Birinci Birleşmiş Milletler Kongresi tarafından kabul edilen Mahkumlara Yönelik Tretman Programlarına İlişkin Asgari Standart Kurallar'ı göz önünde bulundurarak,

Ayrıca, Genel Kurul'un 9 Aralık 1988 tarihinde 43/173 sayılı kararıyla onayladığı ve ekte yer alan Herhangi bir Gözaltı ya da Hapislik Durumunda Olanların Korunmasına İlişkin İlkeler Bütünü'nü göz önünde bulundurarak,

Çocuk Adalet Sisteminin Uygulanmasına İlişkin Birleşmiş Milletler Asgari Standart Kurallar'ını (Pekin Kuralları) *anumsatarak,*

Ayrıca, Suçların Önlenmesi ve Suçlulara Muamele konusunda Yedinci Birleşmiş Milletler Kongresi'nde alınan ve özgürlüğünden yoksun bırakılan çocukların korunmasına ilişkin kurallar belirlenmesini öngören 21 sayılı karar *anumsatarak,*

Nihayet, Ekonomik ve Sosyal Konsey'in, 21 Mayıs 1986 tarih ve 1986/10 sayılı kararının II. bölümünde Genel Sekreter'den kuralların belirlenmesi konusunda gerçekleşen gelişmeleri Suçları Önleme ve Kontrol Komitesi'nin onuncu oturumuna bildirmesini istediğini ve ayrıca Suçların Önlenmesi ve Suçlulara Muamele ile ilgili Sekizinci Birleşmiş Milletler Kongresi'nden önerilen kuralları benimseme amacıyla değerlendirmesini talep ettiğini *anumsatarak,*

Tüm dünyada özgürlüklerinden yoksun bırakılan çocukların durum ve koşullarından *duyduğu endişeyle,*

Özgürlüklerinden yoksun bırakılan çocukların istismara, zararlı davranışlara ve haklarının ihlaline son derece *açık olduklarının bilinciyle,*

Birçok sistemin, yargı sürecinin çeşitli aşamalarında yetişkinlerle çocuklar arasında ayrım gözetmediğini ve bu nedenle çocukların yetişkinlerle aynı hapisanelerde ve tesislerde tutulduklarını *endişeye kaydederek,*

1. Bir çocuğun belirli bir kuruma yerleştirilmesinin her durumda en son ve en kısa süre için başvurulacak bir yöntem olması gerektiğini *teyit eder;*

2. Özgürlüğünden yoksun bırakılan çocukların, güçsüz ve savunmasız durumları nedeniyle özel bakıma ve korumaya gereksinimleri olduğunu, haklarının ve esenliklerinin özgürlüklerinden yoksun bırakıldıkları süre içinde ve sonrasında güvence altına alınması gerektiğini *kabul eder;*

3. Sekreterliğin bu alandaki çalışmalarını; Sekreterlik ile, çocuk hakları ve çocuk adalet sistemleri ile ilgilenen uzmanlar, uygulayıcılar, hükümetler arası kuruluşlar, hükümet dışı kuruluşlar topluluğu, bu arada özellikle Uluslararası Af Örgütü, Uluslararası ve Radda Barnen Çocuk Koruma Kurumu (İsveç Çocuk Koruma Federasyonu) arasında Özgürlüğünden Yoksun Bırakılmış Çocukların Korunmasına İlişkin Birleşmiş Milletler Kurallar'ının hazırlanması sırasında gerçekleşen işbirliğini *takdirle karşılar;*

4. Bu karara ek olarak verilen Özgürlüğünden Yoksun Bırakılmış Çocukların Korunmasına İlişkin Birleşmiş Milletler Kurallar'ını *kabul eder;*

5. Suçları Önleme ve Kontrol Komitesi'ne, Birleşmiş Milletler'in suç önleme ve suçlulara muamele konularında çalışan Birleşmiş Milletler kurumlarının da yardımıyla Kurallar'ın etkili biçimde uygulanmasına yönelik önlemleri alması çağrısında bulunur;

- 6.** Üye Devletler'e, gerektiği durumlarda, kendi ulusal yasalarını, politikalarını ve uygulamalarını, bu arada özellikle çocuk adalet sisteminde görevli her tür personelin eğitimiyle ilgili hususları bu Kurallar'ın ruhuna uyacak biçimde uyarlamaları ve bu Kurallar'ı en geniş kesimlere tanıtmaları çağrısında bulunur;
- 7.** Ayrıca, Üye Devletler'i, Kurallar'ı yasalarına, politikalarına ve uygulamalarına yerleştirme yönündeki çabalarını Genel Sekreter'e bildirmeye, uygulamada alınan mesafeyi düzenli olarak Suç Önleme ve Kontrol Komitesi'ne rapor etmeye *davet eder*;
- 8.** Kurallar'ın yer aldığı metnin, Birleşmiş Milletler'in bütün resmi dilleriyle mümkün olan en geniş biçimde tanıtılması için Genel Sekreter'den talepte bulunur ve Üye Devletler'i de bu yöndeki çalışmalara *davet eder*;
- 9.** Genel Sekreter'den, karşılaştırmalı araştırmalar yürütmesini, bu alanda gerekli işbirliğini sağlamasını, ciddi düzeyde ve sürekli suç işleyen farklı kategorilerdeki çocuklara ilişkin stratejiler geliştirilmesini ve Birleşmiş Milletler Suçların Önlenmesi ve Suçlulara Muamele Dokuzuncu Kongresi'ne bu çalışmalar konusunda bilgi vermesini *talep eder*;
- 10.** Ayrıca, çocuk adalet sisteminde görev yapan her türden personelin işe alımı, eğitimi ve mübadelesi başta olmak üzere, Kurallar'ın başarılı biçimde uygulanmasını sağlayacak gerekli kaynakların tahsisini Genel Sekreter'den talep eder ve aynı konuda Üye Devletler'i *teşvik eder*;
- 11.** Birleşmiş Milletler'in ilgili bütün organlarının, bu arada özellikle Birleşmiş Milletler Çocuklara Yardım Fonu'nun, bölgesel komisyonların ve uzman kurumların, Birleşmiş Milletler'in suç önleme ve suçlulara muamele konularıyla ilgilenen kuruluşlarının ve yine konuyla ilgili hükümetler arası ve hükümet dışı kuruluşların Genel Sekreter'le işbirliği yaparak, Kurallar'ın yaşama geçirilmesi için kendi teknik yetkinlik alanlarında uyumlu ve sürekli çabalar göstermelerini *talep eder*;
- 12.** İnsan Hakları Komisyonu Azınlıkların Korunması ve Azınlıklara Ayrımcılık Yapılmasını Önleme Alt Komitesi'ni, hükümlerini yaygınlaştırmak üzere bu yeni uluslararası belgeyi dikkate almaya *davet eder*;
- 13.** Dokuzuncu Kongre'den, Kurallar'ın yaygınlaştırılması ve Kurallar'ın uygulanması, ayrıca bu kararda yer alan tavsiyelerin benimsenmesi alanında kaydedilen gelişmeleri, çocuk adaleti ile ilgili ayrı bir gündem maddesi altında değerlendirmesi *talebinde bulunur*.

I. TEMEL PERSPEKTİFLER

- 1.** Çocuk adalet sistemi, çocukların haklarının ve güvenliğinin lehinde davranır ve onların fiziksel ve ruhsal sağlıklarına destek olur. Bir çocuğun hapsedilmesi, başvurulacak en son tedbirdir.
- 2.** Çocuklar ancak, bu Kurallar ile, Çocuk Adalet Sisteminin Uygulanması Hakkında Birleşmiş Milletler Asgari Standart Kurallar'ında (Pekin Kuralları) yer alan ilkelere ve usullere göre özgürlüklerinden yoksun bırakılabilir. Bir çocuğun özgürlüğünden yoksun bırakılması, başvurulabilecek en son tedbirdir; bu tedbir istisnai hallerde ve zorunlu asgari bir süre için kullanılabilir. Özgürlükten yoksun bırakma süresinin uzunluğuna yetkili yargı makamları tarafından karar verilir; bu karar çocuğun daha erken saliverilmesi ihtimalini ortadan kaldırmaz.
- 3.** Bu Kurallar, insan haklarına ve temel özgürlüklere uygun olarak, bütün tutma türlerinin zararlı sonuçlarını bertaraf etme ve çocuğun toplumla bütünleşmesini kolaylaştırma düşüncesiyle, herhangi bir biçimde özgürlüğünden yoksun bırakılan çocukların korunması için Birleşmiş Milletler tarafından kabul edilen asgari standartları oluşturmayı amaçlamaktadır.
- 4.** Bu Kurallar, ırk, renk, cinsiyet, yaş, dil, din, milliyet, siyasal veya başka bir fikir, kültürel inanç veya uygulama, mülkiyet, doğum veya aile statüsü, etnik veya toplumsal köken ve

özgürlük gibi sebeple ayrımcılık yapılmaksızın, tarafsızlıkla uygulanır. Çocukların dini ve kültürel inançlarına, bunları uygulamalarına ve manevi değerlerine saygı gösterilir.

5. Bu Kurallar, başvurulabilecek uygun standartlar olarak işlev görmesi ve çocuk adalet sistemi işleyişiyle meşgul olan meslek adamlarına yardım etmesi ve yön göstermesi için düzenlenmiştir.

6. Bu Kurallar, çocuk adalet sistemi içindeki personelin ulusal diline çevrilerek hemen kullanımına sunulur. Tutma kurumunda çalışan personel tarafından konuşulan dili iyi bilmeyen çocuklar, gerekli olduğu her zaman ve özellikle sağlık muayeneleri ve disiplin yargılaması sırasında bir çevirmenden ücretsiz yararlanma hakkına sahiptir.

7. Devletler, uygun gördükleri takdirde bu Kurallar'ı kendi mevzuatlarına içselleştirir veya mevzuatlarını bu Kurallar'a göre değiştirir. Devletler, çocuğa verilen zarardan dolayı tazminat ödenmesi de dahil, bu Kurallar'ın ihlal edilmesine karşı etkili iç hukuk yolları sağlar. Devletler ayrıca bu Kurallar'ın uygulanmasını kontrol eder.

8. Yetkili makamlar, tutulan çocukların bakımının ve topluma dönüşe hazırlanmalarının önemli bir sosyal hizmet olduğu konusunda kamuoyunun ilgisini yükseltmek için sürekli çaba harcar; bu amaçla, çocuklar ile çevre halkı arasında yakın ilişki kurulmasını kolaylaştırmak için gerekli tedbirler alınır.

9. Bu Kurallar'daki hiçbir hüküm çocukların, küçüklerin ve bütün gençlerin hakları, bakımları ve korunmaları açısından onların daha yararına olan, uluslararası toplum tarafından tanınmış ilgili Birleşmiş Milletler insan hakları belgeleri ve standartlarının uygulanmasını önleyici şekilde yorumlanamaz.

10. Bu Kurallar'ın ikinci bölümünden beşinci bölümüne kadar olan bölümlerinde yer alan bazı hükümlerin uygulanması sırasında herhangi bir hükmün bu bölümdeki hükümlerden biriyle çelişmesi halinde, bu bölümdeki hükümlere üstünlük verilir.

II. KURALLAR'IN KAPSAMI VE UYGULANMASI

11. Bu Kurallar bakımından aşağıdaki tanımlar uygulanır:

(a) On sekiz yaşın altındaki herkes çocuk sayılır. Çocuklar için özgürlükten yoksun bırakma kararı verilmeyecek daha düşük bir yaş sınırı kanunla tespit edilir.

(b) Özgürlükten yoksun bırakma, bir kimsenin yargısal, idari veya başka bir kamu makamının kararıyla tutulması, hapsedilmesi veya bu kimsenin kendi iradesiyle çıkamadığı resmi veya özel bir nezaret yerine konulması demektir.

12. Özgürlükten yoksun bırakma, çocukların insani haklarına saygı gösterilmesinin sağlandığı şartlarda ve ortamlarda yerine getirilir. İslah evlerinde tutulan çocukların sağlıklı ve özsaygılı yaşamalarına yardım ve destek olacak, sorumluluk duygularının gelişmesini arttıracak ve toplumun bir üyesi olarak potansiyellerini geliştirmelerinde yardımcı olan davranış ve yeteneklere sahip olmalarını teşvik edecek türden faaliyet ve programlardan yararlanmaları sağlanır.

13. Özgürlüklerinden yoksun bırakılan çocuklar, ulusal veya uluslararası hukuka göre sahip oldukları ve özgürlükten yoksun kalma durumunda da kullanılabilen kişisel, ekonomik, siyasal, sosyal ve kültürel haklardan, bu durumları ile ilgili nedenlerle mahrum edilemezler.

14. Tutma tedbirlerinin uygulanmasında yasallığa özel bir dikkat gösterilerek, çocukların kişisel haklarının korunması yetkili makamlarca güvence altına alınır; aynı zamanda çocukları ziyaret etme yetkisine sahip olup usulüne göre oluşturulmuş bulunan ve islahevine bağlı olmayan heyetlerce uluslararası standartların, ulusal yasalara ve hukuki düzenlemelere uygun teftişler ve diğer denetimlerin yapılması suretiyle sosyal bütünleşme amacı da yerine getirilir.

15. Bu Kurallar, çocukların özgürlüklerinden yoksun bırakıldıkları her tür ve biçimdeki kuruma uygulanır. Kurallar'ın I., II., IV. ve V. bölümleri çocukların tutulu buldukları bütün kurumsal yerlere, III. Bölümü ise sadece gözaltına alınmış olan veya tutuklanmış bulunan çocuklara uygulanır.

16. Bu Kurallar, her bir Üye Devlet'te geçerli olan ekonomik, sosyal ve kültürel şartlar çerçevesinde uygulanır.

III. GÖZALTINDA OLAN VEYA YARGI ÖNÜNE ÇIKARILMAYI BEKLEYEN ÇOCUKLAR

17. Gözaltında olan veya muhakeme devam ederken tutuklu bulunan ("yargılanmamış") çocuklar masum sayılır ve buna göre muamele görürler. Çocukları tutuklamaktan mümkün olduğu kadar kaçınılmalı ve istisnai hallerle sınırlı olarak tutuklama kararı verilir. Bu suretle alternatif tedbirlerin uygulanması için her türlü çaba gösterilir. Her nasılsa tutuklama kararı verilmiş ise, soruşturma organları ve çocuk mahkemeleri, tutma süresini mümkün olan en kısa süreye indirmek için, bu işlemlerin süratle yapılmasına öncelik verirler. Tutuklu çocuklar, hükümlü çocuklardan ayrı yerlerde tutulur.

18. Bir tutuklu çocuk, aşağıda belirtilen Kurallar'a ek olarak masumiyet karinesinin, tutma süresinin uzunluğunun, çocuğun hukuki statüsünün ve içinde bulunduğu şartların gerekleri dikkate alınarak getirilen özel hükümlere uygun olan şartlarda tutulur. Bu hükümler aşağıdaki hakları içerir; ancak bu haklardan ibaret sayılmaz:

(a) Çocuklar avukatlık hizmetlerinden yararlanma hakkına sahip olup, ücretsiz adli yardımın sağlandığı hallerde adli yardımdan yararlanmak için başvurabilirler; çocuklar avukatlarıyla düzenli olarak irtibat kurabilirler. Bu tür irtibatın mahremiyeti ve gizliliği korunur;

(b) Mümkün olduğu takdirde çocuklara ücret alabilecekleri bir işte çalışma, eğitim ve öğretimlerine devam etme imkanları sağlanır; ancak çocuklar çalışmaya ve eğitim görmeye zorlanamazlar. Çalışma, eğitim veya öğretim görme tutukluluğun sürdürülmesi için bir sebep olamaz.

(c) Çocuklar, adalet sisteminin gereklerine aykırı düşmeyecek şekilde dinlenmeleri ve eğlenmeleri için gerekli araçları edinebilir ve bunları kullanabilirler.

IV. ÇOCUKLARIN TUTULDUKLARI KURUMLARIN İDARESİ

A. Kayıtlar

19. Hukuki belgeler, sağlık belgeleri ve disiplin işlemi belgeleri de dahil çocuklara yapılan muamelelerin biçimi, içeriği ve ayrıntıları ile ilgili bütün belgeler, gizli bir şahsi dosyada saklanır; günü gününe tutulan bu dosya sadece yetkili kişilere açıktır; dosyanın içindeki belgeler, kolaylıkla anlaşılabilir bir şekilde yerleştirilir. Gerektiği takdirde her çocuk, kendi dosyasının içinde yer alan gerçek dışı, temelsiz veya haksız beyanların düzeltilmesine imkan sağlamak için itiraz etmek hakkına sahiptir. Çocukların bu haklarını kullanabilmeleri için, uygun bir üçüncü kişinin talebi halinde bu dosyaya ulaşmasına ve inceleyebilmesine imkan veren usuller konur. Çocuğun salıverilmesinden sonra çocuk hakkındaki bu dosya mühürlenir ve uygun bir zamanda iptal edilir.

20. Yargı organı, idari veya başka bir kamu makamı tarafından verilmiş geçerli bir karar bulunmadıkça, hiçbir çocuk herhangi bir tutma kurumuna alınamaz. Bu tutma kararının ayrıntıları derhal kayda geçirilir. Bu tür bir kayıt bulunmadıkça, hiçbir çocuk bir tutma kurumunda tutulamaz.

B. Kabul, Kayıt, Hareket ve Nakil

21. Çocukların tutulduğu her yerde ve bu yere getirilen her çocuk hakkında, aşağıdaki bilgileri içeren tam ve güvenli bir kayıt tutulur:

- (a) Çocuğun kimliği hakkında bilgiler;
- (b) Çocuk hakkında karar veren makam ile kararın esas ve gerekçeleri;
- (c) Girişin yapıldığı, nakledildiği ve salverildiği gün ve saat;
- (d) Çocuğun her girişi, nakli ve salverilmesi ile ilgili olarak ana-babasına ve kararın verildiği tarihte çocuğun gözetimi altında olduğu vasisine verilen bilginin ayrıntıları;
- (e) Çocuğun uyuşturucu ve alkol bağımlılığı da dahil, bilinen diğer fiziksel ve ruhsal sağlık sorunlarının ayrıntıları.

22. Çocuğun kuruma girişi, tutulduğu yer, nakledildiği yer ve salverilmesi hakkında, hiç vakit geçirmeden ana-babasına ve vasisine veya en yakın akrabalarına bilgi verilir.

23. Çocuğun kuruma girişi yapıldıktan sonra en kısa süre içinde, kişisel durumu ve içinde bulunduğu şartlar konusunda gerekli bilgileri içeren tam bir rapor hazırlanır ve kurum idaresine sunulur.

24. Çocukların kuruma girişi yapılırken, tutuldukları kurumun düzeni ile ilgili kuralların bir kopyası, sahip oldukları hakları ve yükümlülükleri anlayabilecekleri bir dilde anlatan bir yazı ile birlikte, yapacakları şikayetleri inceleyecek yetkili makamların adresleri ve ayrıca kendilerine hukuki yardım sağlayacak kamu ve özel kuruluşların adresleri verilir. Okuma yazması olmayan veya yazılı metinlerin dilinden anlayamayan çocuklara, bu konuları tam olarak anlayabilecekleri bir tarzda kendilerine bilgi verilir.

25. Bütün çocukların, tutuldukları kurumun iç yapısını düzenleyen kurallarını, kendilerine verilen bakımın bedellerini ve uygulama metodunu, disiplin hükümlerini ve uygulama usullerini, bilgi edinme ve şikayet etme usulleri ile, tutuldukları süre içinde sahip oldukları hakları ve yükümlülükleri tam olarak kavramalarını sağlayacak konuları anlayabilmeleri için kendilerine yardım edilir.

26. Çocuklar, yeterli havalandırma ve ışıklandırması bulunan, hiçbir şekilde sıkıntı çekmelerine veya üzüntü duymalarına sebep olmayacak türden araçlarla nakledilirler; nakil giderleri idare tarafından karşılanır. Çocuklar keyfi sebeplerle bir kurumdan diğerine nakledilemezler.

C. Sınıflandırma ve Yerleştirme

27. Girişi yapıldığı andan itibaren mümkün olan en kısa süre içinde, her çocukla bir görüşme yapılır ve çocuğun ihtiyaç duyduğu bakım tarzı ile kendisine uygulanacak programın özelliği ve düzeyi konusunda bütün faktörleri gösteren bir psikolojik ve sosyal rapor hazırlanır. Bu rapor ile birlikte kuruma girişinden sonra çocuğu muayene eden sağlık görevlisinin hazırladığı rapor, çocuğun kurumda yerleştirilebileceği en uygun yerin tespit edilmesi ve çocuğun ihtiyaç duyduğu bakım ve programın özelliği ve düzeyi hakkında karar verilebilmesi amacıyla kurum müdürüne iletilir. Çocuk için özel bir rehabilite şekline gerek bulunması ve çocuğun kurumda kalış süresinin buna imkan vermesi halinde, kurumun yetkili personeli, uygulanacak muamelenin amaçlarını, uygulanma süresi ile, amaçlara yaklaşırken kullanılacak vasıtaları, aşamaları ve gecikmeleri gösteren yazılı bir davranış planı hazırlar.

28. Çocuklar ancak, kendilerinin özel ihtiyaçları ve statüleri ile, yaşlarının, kişiliklerinin, cinsiyetlerinin ve işledikleri cezai fiil tipinin özel gerekleri ve ayrıca ruhsal ve fiziksel sağlık durumları ile, kendilerini zararlı etkilenmelere ve tehlikeli durumlara karşı koruyacak şartlar tam olarak dikkate alındıktan sonra tutulabilirler. Özgürlüklerinden yoksun bırakılan çocukların farklı kategorilere ayrılması konusunda uygulanacak başlıca kriter, bu çocukların özel ihtiyaçlarına en iyi şekilde uyacak bakım türünün sağlanması ve onların fiziksel, ruhsal ve ahlaki bütünlükleri ve sağlıklarının korunmasıdır.

29. Çocuklar, büyüklerle aynı ailenin mensubu olmadıkça, bütün tutma kurumlarında yetişkinlerden ayrı yerlerde tutulurlar. Çocuklar, kendileri için yararlı olacağı kanıtlanmış özel bir program içinde, özenle seçilmiş büyükler ile kontrol altında bir araya getirilebilirler.

30. Çocuklar için açık tutma kurumları kurulur. Açık tutma kurumları güvenlik tedbirlerinin ya hiç alınmadığı ya da asgari ölçüde alındığı yerlerdir. Bu tür tutma kurumlarında mümkün olduğu kadar az sayıda çocuk tutulmalıdır. Kapalı kurumlarda tutulan çocukların sayısı, kendilerine bireysel muamele yapılmasına imkan verecek asgari ölçüde olur. Çocuklar için farklı yerlerde tutma kurumları açılır; bu kurumlar ailelerin çocuklarına ulaşabilecekleri ve çocuklarıyla aralarında ilişki kurabilecekleri büyüklükte olur. Küçük ölçekte tutma kurumları yapılır ve bunların toplumsal, ekonomik ve kültürel çevre ile bütünleşmeleri sağlanır.

D. Fiziksel Çevre ve Kalma Yerleri

31. Özgürlüğünden yoksun bırakılan çocukların insan onurunun ve sağlığının gerektirdiği bütün imkan ve hizmetlerden yararlanma hakları vardır.

32. Çocukların tutuldukları kurumların planı ve fiziksel çevresi, yatışı ıslahın rehabilite amacına uygun olarak, çocukların mahremiyetini, duygusal uyanımlarını, akranlarıyla ilişki kurmalarını ve sporla, beden eğitimiyle ve boş zamanlarla ilgili faaliyetlere katılmaya olan ihtiyaçlarını dikkate alır. Çocukların tutuldukları kurumların planları ve yapıları yangın tehlikesini asgariye indirecek ve binalardan güvenli bir biçimde tahliye edilmelerine imkan verecek şekilde yapılır. Yangın çıkması durumunda hemen çalıştırılabilecek bir alarm sistemi bulunur ve çocukların güvenliğini sağlamak için getirilen usuller ciddi biçimde talim ettirilir. Tutma kurumları, sağlığı tehdit ettiği veya herhangi bir biçimde çocuklar için tehlike oluşturduğu bilinen yerlere kurulamaz.

33. Çocukların içinde uyuyacakları yerler, o bölgenin standartları da göz önünde tutularak, genellikle küçük koğuşlardan veya tek kişilik yatak odalarından meydana gelir. Uykuda buldukları saatlerde çocukların korunmalarını sağlamak için tek kişilik odalar ve koğuşlar da dahil, uyuma mekanları düzenli ve aralıklı olarak denetlenir. Her çocuğa bölgesel ve ulusal standartlara uygun ayrı bir yatak temin edilir; çocuğa verilen yatak sağlam ve temiz olur; yatağın temizliğinin korunması için sık sık değiştirilir.

34. Tutma kurumlarında her çocuğun fiziksel ihtiyaçlarını mahrem ve temiz bir şekilde ve uygun bir tarzda karşılamasını sağlamasına yetecek sayıda ve uygun yerlerde sıhhi tesis bulunur.

35. Kişisel eşya bulundurma, mahremiyet hakkının temel bir unsuru olup, çocukların psikolojik sağlıkları için esastır. Her çocuğun kişisel eşya bulundurma hakkı ve bu eşyaları saklamak için uygun araçlara sahip olma hakkı tam olarak tanınır ve bu haklara saygı gösterilir. Çocuğun taşımak istemediği veya el konulan kişisel eşyaları güvenli bir yerde saklanır. Çocuğun bu eşyalarını gösteren bir liste çocuk tarafından imzalanır. Çocuğun kişisel eşyalarının uygun koşullarda saklanması için gerekli tedbirler alınır. Çocuk salverildiği zaman, tutulurken harcamasına izin verilen parası ve kurum dışına göndermesine izin verilen eşyası dışında, kurumdaki bütün eşya ve parası kendisine geri verilir. Eğer çocuk bir ilaç alıyorsa veya bulundurduğu anlaşılırsa, sağlık görevlisi bu ilacın nasıl kullanılacağına karar verir.

36. Çocukların kendi giysilerini giyme haklarını kullanmaları mümkün olduğu kadar sağlanır. Tutma kurumları her çocuğun sağlığını koruyacak ve hiçbir şekilde onur kırıcı veya küçük düşürücü olmayan, iklim şartlarına uygun ve yeterli miktarda kişisel giysilere sahip olmalarını sağlarlar. Tutma kurumundan herhangi bir biçimde çıkarılan veya ayrılan çocuğun kendi giysilerini giymesine izin verilir.

37. Her tutma kurumunda bütün çocuklara normal yemek zamanlarında, beslenme, temizlik ve sağlık standartlarına uygun şartlarda hazırlanan, yeterli kalite ve miktarda sunulan ve mümkün olduğu kadar çocukların dini ve kültürel gereklerine uygun bulunan yemekler verilir. Her çocuğun istediği her an içebileceği kadar temiz içme suyu bulunur.

E. Eğitim, Mesleki Öğrenim ve Çalışma

38. Zorunlu okul çağındaki her çocuğun ihtiyaçlarına ve kabiliyetlerine uygun ve kendisini topluma dönüştürmek için tasarlanmış bir eğitim almaya hakkı vardır. Çocukların bu tür bir eğitimi, mümkün olduğu takdirde, ıslahevi dışındaki kamu okullarında almaları sağla-

nır; bu eğitim, çocuğun salıverildikten sonra güçlük çekmeden eğitimine devam edebilmesini sağlamak amacıyla, ülkenin genel eğitim sistemi ile bütünleşmiş bir okulda ve nitelikli öğretmenler tarafından verilir. Yabancı kökenli olan veya ayrı bir kültürel ya da etnik şartları bulunan çocukların eğitimine kurum idaresi tarafından özel bir dikkat gösterilir. Okuma yazması olmayan veya anlama ya da öğrenme güçlüğü bulunan çocukların özel bir eğitim görmeye hakları vardır.

39. Yukarıda sözü edilen zorunlu eğitimin yanı sıra, okul çağındaki çocuklardan eğitimlerini daha sonra sürdürmek isteyenlere gerekli izin verilir ve kendileri buna teşvik edilir; ayrıca bu çocukların kendilerine uygun okullara gitmeleri için çaba gösterilir.

40. Çocukların tutuklu buldukları sırada aldıkları diplomalarda veya öğretim belgelerinde, tutma kurumunda kaldıkları herhangi bir biçimde ima edilemez.

41. Tutma kurumlarındaki çocuklar okumaya ve kurumdaki kitaplıkları kullanmaya teşvik edilir; her kurumda kullanıma tam olarak açık, çocuklar için eğitimleri ve eğlenmeleri için yeterli sayıda kitap ve süreli yayının yer aldığı bir kütüphane bulunur.

42. Her çocuğun gelecekteki çalışma yaşamına kendisini hazırlamaya elverişli alanlarda mesleki öğrenim görme hakkı vardır.

43. Kurumun idari gerekleri ve seçilebilecek meslekler dikkate alınarak, çocuklara çalışmak istedikleri işin türünü seçme imkanı tanınır.

44. Çalışan çocuklara ve genç işçilere uygulanan koruyucu nitelikteki bütün ulusal ve uluslararası standartlar, özgürlüğünden yoksun bırakılmış çocuklara da uygulanır.

45. Mümkün olduğu takdirde çocuklara ücret karşılığında çalışabilecekleri bir iş bulunur; eğer mümkünse, çocuğa toplum içine döndüğü zaman uygun bir iş bulması imkanı yaratmak için verilen mesleki öğrenimin tamamlayıcısı olarak, kurum dışındaki bir işyerinde çalıştırılır. Çocukları normal meslek yaşamının şartlarına hazırlamak amacıyla, tutma kurumlarının içinde çalıştıkları işin organizasyonu ve metodu, mümkün olduğu kadar dışındaki çalışma yaşamının şartlarına uygun olur.

46. Çalışan her çocuğun adil bir ücret almaya hakkı vardır. Çocukların menfaatleri ve mesleki öğrenimleri, tutma kurumunun veya üçüncü kişilerin kar sağlama amaçlarına tabi kılınmaz. Çocuğun çalışarak kazandıklarının bir kısmı, salıverildiği zaman kendisine verilmek üzere bir birikim oluşturulması için ayrılır. Çocuğun çalışarak kazandıklarının kalan kısmıyla, kendisi için eşya satın almak veya işlediği fiilden zarar gören mağdurun zararını karşılamak veya ailesine ya da kurum dışındaki diğer kimselere göndermek hakkı vardır.

F. Eğlenme

47. Her çocuğun eğlenebilmesi ve beden eğitimi yapabilmesi amacıyla kendisine tanınan zaman içinde, hava şartlarının müsait olduğu zamanlarda açık havada serbestçe oynayabilmesi için gerektiği kadar zamana sahip olma hakkı vardır. Bu faaliyetler için gerekli mekan, tesis ve araç sağlanır. Her çocuk günlük boş zaman faaliyetlerinde bulunabilmek için ek bir zamana sahip olur; bu zamanın bir kısmı, çocuğun istemesi halinde sanata ve el becerilerini geliştirmesine ayrılır. Tutma kurumları her çocuğun, kendisine sunulan fiziksel eğitim programlarına katılması için, fiziksel olarak yeterli duruma gelmesini sağlar ihtiyacı bulunan çocuklara sağlık kontrolü altında fiziksel eğitim tedavisi ve terapi uygulanır.

G. Din

48. Her çocuğun tutma kurumlarında verilen dini hizmetlere veya toplantılara katılması veya dini görevlerini yerine getirmesi sağlanarak veya kendi mezhebi bakımından eğitimi ve ibadeti için gerekli kitapları ya da araçları edinmesine izin verilerek, dini ve ruhsal yaşamının ihtiyaçlarını karşılayabilmesine imkan tanınır. Bir tutma kurumunda belirli bir dinden yeterli sayıda çocuğun bulunması halinde, bu kuruma o dinden bir veya birden fazla din adamı ata-

nır veya seçimleri onaylanır; din adamlarının düzenli olarak hizmet vermelerine ve çocukların talep etmeleri halinde din adamlarıyla baş başa görüşmelerine izin verilir. Her çocuğun mensup olduğu dinden kendi istediği bir din adamı tarafından ziyaret edilme hakkı vardır; çocukların, dini hizmetlere katılmama ve din eğitiminden, öğretiminden veya dini faaliyetten serbestçe ayrılma hakkı vardır.

H. Tıbbi Bakım

49. Her çocuğa diş, göz ve ruh sağlığı bakımı da dahil, hem önleyici ve hem de tedavi edici nitelikte yeterli sağlık hizmetleri ile, çocuğun sağlığı bakımından gerekli görülen ilaçlar verilir ve gerekirse özel beslenme rejimi uygulanır. Tutulan çocuklara bütün bu sağlık hizmetleri, çocuğun damgalanmışlık hissini engellemek ve çocuğun özsaygısını ve toplumla bütünleşmesini ilerletmek için, mümkün olduğu takdirde, tutma kurumunun bulunduğu çevredeki uygun sağlık kurumu veya kuruluşu vasıtasıyla verilir.

50. Her çocuk, tutma kurumuna girişinden hemen sonra, girişten önce görmüş olabileceği kötü muamelenin belgelenmesi ve tıbbi özen gerektiren fiziksel veya ruhsal rahatsızlığı olup olmadığının tespiti amacıyla, doktor tarafından muayene edilme hakkına sahiptir.

51. Çocuklara verilen sağlık hizmetleri, çocuğun fiziksel veya ruhsal bir rahatsızlığını, istismar edilmesini veya çocuğun toplumla bütünleşmesini engelleyen diğer bir durumunu teşhis ve tedavi etmeye çalışır. Her kurumda kalan çocukların sayısı ve ihtiyaçları ile orantılı, hemen ulaşılabilecek yeterli tıbbi imkan ve donanım ile, önleyici sağlık hizmetlerinde eğitim görmüş ve acil tıbbi durumlara müdahale edebilecek sağlık görevlileri bulunur. Hasta olan, hastalıktan şikayet eden veya fiziksel veya ruhsal sıkıntılarının belirtilerini gösteren her çocuk, derhal bir sağlık görevlisi tarafından muayene edilir.

52. Sürekli tutulmanın, bir açlık grevinin veya tutma şartlarından birinin çocuğun fiziksel veya ruhsal sağlığına zarar verdiğine veya zarar verebileceğine inanmak için nedenleri bulunan bir sağlık görevlisi, bu durumu hemen o kurum müdürüne ve çocuğun sağlığını korunmasından sorumlu olan bağımsız yetkililere haber verir.

53. Ruhsal hastalıktan şikayeti bulunan bir çocuk, sağlık açısından bağımsız bir şekilde yönetilen uzman bir kuruluşta tedavi görür. Salıverildikten sonra çocuğun ruhsal sağlığı konusunda gerekli bakımın devam etmesini sağlamak üzere ilgili kuruluşların işbirliği yapması için tedbirler alınır.

54. Tutma kurumlarında uyuşturucu bağımlılığını engellemek ve bağımlı olanları rehabilite etmek için, nitelikli personelin uygulayacağı özel programlar düzenler. Bu programlar bağımlılığı olan çocukların yaşına, cinsiyetine ve diğer ihtiyaçlarına göre uyarlanır; -uyuşturucu veya alkol- bağımlısı çocuklara, bu konunun eğitimini almış personel tarafından toksinlerden arındırma imkanları ve hizmetleri verilir.

55. Çocuklara sadece sağlık hizmetleriyle ve tedavi amacıyla ilaç verilir; bu ilaçlar mümkünse, çocuk bilgilendirilip rızası alındıktan sonra verilir. Özellikle çocuktan bilgi alma veya itiraf edinme amacıyla, veya cezai bir uygulamanın veya çocuğu kısıtlamanın vasıtası olarak ilaç verilmez. Hiçbir zaman uyuşturucu ilaçlarının denenmesinde veya tedavide çocuklar birer denek olarak kullanılamaz. Çocuğa uyuşturucu ilaç verilmesi her zaman nitelikli sağlık personelin iznine tabidir ve bu ilaçlar bu personel tarafından kullanılır.

I. Hastalık, Yaralanma ve Ölümün Bildirilmesi

56. Çocuğun ailesi veya vasisi ile çocuğun isimlerini verdiği diğer kişiler, çocuğun sağlık durumu hakkında bilgi isteme ve çocuğun sağlığında önemli bir değişme meydana gelmesi halinde bu konuda bilgilendirilme hakkına sahiptirler. Tutma kurumu müdürü çocuğun ölümlü, çocuğun kurum dışında bir sağlık merkezine sevk edilmesini gerektiren bir hastalığının

çıkması veya 48 saatten fazla bir süre kurum içinde klinik tedavisi görmesini gerektiren bir durumun meydana gelmesi halinde, durumu hemen çocuğun ailesine veya vasisi ile ismi verilen diğer kişilere bildirir. Yabancı çocuğun durumu, vatandaşı olduğu Devlet'in konsolosluğuna da bildirilir.

57. Bir çocuğun özgürlüğünden yoksun bırakıldığı süre içinde ölmesi halinde, çocuğun en yakın akrabaları çocuğun ölüm raporunu inceleme, cesedini görme ve cenazenin nasıl kaldırılacağını tespit etme hakkına sahiptir. Bir çocuğun tutulduğu sırada ölmesi halinde, ölüm sebebi hakkında bağımsız bir araştırma yapılır; çocuğun en yakın akrabası bu araştırma raporunu edinebilir. Çocuğun tutma kurumundan saliverilmesinden sonra ilk altı ay içinde ölmesi ve ölümünün çocuğun tutulduğu dönem ile ilişkili olduğuna inanmak için sebepler bulunması halinde de aynı araştırma yapılır.

58. Çocuklar, aile yakınlarından bir kimsenin ölümünden, onların ciddi rahatsızlığından veya geçirdikleri kazadan mümkün olan en kısa süre içinde haberdar edilirler; çocuğun ölen yakınının cenaze törenine katılmasına ve ağır hasta olan yakınına ziyaret etmesine izin verilir.

J. Dış Dünya İle İlişkiler

59. Adil ve insani bir muamele görme hakkının bütünlüğü bir parçası ve çocukların topluma yeniden kazandırılmalarında esaslı bir unsur olarak, çocukların dış dünya ile yeterli bir iletişim kurmaları için her türlü imkan sağlanır. Çocukların aileleriyle, arkadaşlarıyla ve diğer kimselerle veya saygın sivil toplum örgütlerinin temsilcileriyle iletişim kurmalarına, evlerini ve ailelerini ziyaret etmeleri için kurumdan ayrılmalarına ve eğitim, mesleki veya diğer önemli nedenlerle tutma kurumlarından çıkmalarına, özel izin almalarına imkan tanınır. Çocuğun bir hapis cezasını çekiyor olması halinde, cezaevi dışında geçirdiği süre, çektiği cezasından sayılır.

60. Her çocuğun sık sık ve düzenli bir biçimde, kural olarak haftada bir kez ve her ay en az bir kez ailesi ve savunma avukatı tarafından ziyaret edilmeye hakkı olup, bu ziyaretler sırasında çocuğun mahremiyetine, ziyaretçilerle temas kurma ve sınırsız olarak iletişimde bulunma ihtiyaçlarına saygı gösterilir.

61. Kanunen kısıtlanmadıkça, her çocuğun kendi istediği bir kimse ile haftada en az iki kez yazılı olarak veya telefon vasıtasıyla iletişim kurma hakkı vardır; her çocuğun bu haktan etkili bir biçimde yararlanabilmesi için kendisine gerekli yardım gösterilir. Her çocuğun kendisine gönderilen mektupları alma hakkı vardır.

62. Çocuklara, düzenli bir biçimde gazete, dergi ve diğer yayınları okuyabilmelerine, radyodaki ve televizyondaki programları ve filmleri izlemelerine, ilgi duydukları yasal dernek veya örgüt temsilcileriyle görüşmeler yapmalarına ve bu suretle kendilerini dış dünyadan haberdar kılmalarna imkan tanınır.

K. Fiziksel Kısıtlamanın ve Zor Kullanmanın Sınırları

63. Aşağıda Kural 64'de belirtilen haller hariç, herhangi bir amaçla çocuklara kısıtlama ve zor kullanma yöntemleri uygulanması yasaktır.

64. Kısıtlama ve zor kullanma yöntemleri ancak kanunda ve hukuki düzenlemelerde açıkça belirtilip yetki verildiği ve diğer bütün denetim yöntemleri tüketilip de sonuç alınmadığı istisnai hallerde kullanılabilir. Bu yöntemler, çocukları aşağılamadan ve onurlarını kırmadan, sadece zorunlu hallerde ve mümkün olan en kısa süre için kullanılabilir. Bu yöntemlere çocuğun kendisini veya başkalarını yaralamasını veya ciddi bir biçimde maddi zarar vermesini engellemek için, idari amirin emriyle başvurulabilir. Bu gibi durumlarda müdür ilk önce sağlık personeline ve diğer ilgili personele danışır ve durum hakkında en yüksek idari makama bilgi verir.

65. Çocukların tutuldukları kurumların herhangi birinde personel tarafından silah taşınması ve kullanılması yasaktır.

L. Disiplin Usulleri

66. Disiplin tedbirleri ve usulleri, güvenliği sağlama ve düzenli bir topluluk yaşamını sürdürme amacına dayanır; çocuğun insan onuruna saygı gösterilmesini öngören bu tedbirler ve usuller, çocuğa adalet duygusu, özsaygı ve herkesin temel hakların saygı gösterme alışkanlığını kazandırma gibi kurumsal bakımın temel amaçlarına uygun olur.

67. Fiziksel ceza, karanlık bir hücreye konulma, kapalı veya tek kişilik bir odaya hapsedilme veya çocuğun fiziksel veya ruhsal sağlığını bozabilecek türden zalimce, insanlık dışı veya onur kırıcı muamele oluşturabilecek herhangi bir disiplin tedbirinin uygulanması kesinlikle yasaktır. Hangi sebeple olursa olsun, verilen yemeğin azaltılması ve aile üyeleriyle ilişki kurmanın kısıtlanması veya kaldırılması yasaktır. Çocuğun çalıştırılması, her zaman çocuğun aldığı eğitiminin bir aracı ve kendisini toplum içine dönüşe hazırlarken özsaygısını geliştirmesinin bir vasıtası olarak görülür; çalışma, bir disiplin tedbiri olarak uygulanamaz. Hiçbir çocuk bir disiplin suçundan dolayı bir kereden fazla cezalandırılamaz. Toplu cezalandırma yasaktır.

68. Yasalar veya yetkili idari makamlar tarafından kabul edilen yönetmelikler, çocukların temel özelliklerini, ihtiyaçlarını ve haklarını tam olarak dikkate alarak, aşağıdaki konularda gerekli hükümler getirir:

Disiplin suçu oluşturan davranışlar;

Verilebilecek disiplin cezalarının türü ve süresi;

Bu cezaları vermeye yetkili makamlar;

Verilen cezalara karşı itirazları incelemeye yetkili makamlar.

69. Kusurlu davranışlar hakkında incelemeye yetkili makamlara bir tutanak gönderilir; yetkili makam gereksiz yere vakit geçirmeden konu hakkında karar verir. Yetkili makam olay hakkında tam bir inceleme yapar.

70. Yürürlükteki yasalara ve hukuki düzenlemelere kesinlikle uyan durumlar hariç, hiçbir çocuğa disiplin cezası verilemez. Çocuğun tam olarak anlayabileceği tarzda hakkındaki iddialar kendisine anlatılmadıkça ve yetkili tarafsız bir makama itiraz hakkını kullanması da dahil, kendisini gereği gibi savunma imkanı tanınmadıkça, hiçbir çocuğa ceza verilemez. Disiplin yargılanması ile ilgili bütün tutanaklar saklanır.

71. Belirli sosyal, eğitsel veya sportif faaliyetlerin ve öz yönetsel programların dışında, hiçbir çocuğa disiplin işlevi için sorumluluk verilemez.

M. Denetim ve Şikayetler

72. Tutma kurumlarının idaresine bağlı olmayan nitelikli müfettişlere veya bunlara eşdeğerde usulüne göre oluşturulmuş makamlara, düzenli aralıklarla ve önceden haber vermeden kendilerinin belirledikleri bir zamanda kurumları denetleme yetkisi verilir; bu müfettişler görevlerini yaparken bağımsızlık güvencesinden tam olarak yararlanırlar. Bu müfettişler hiçbir kısıtlamaya tabi olmadan çocukların bulunduğu veya özgürlükten yoksun bırakıldıkları kurumlarda istihdam edilen veya çalışan kişilere, bütün çocuklara ve kurumdaki bütün belgelere ulaşma imkanına sahip olurlar.

73. Denetim makamına veya halk sağlığı servislerine bağlı nitelikli sağlık görevlileri kurumun fiziksel çevre, temizlik, kalınan yer, beslenme, sağlık hizmetleri ve ayrıca çocukların fiziksel ve ruhsal sağlığını etkileyen kurumdaki yaşamın diğer bütün şartları ile ilgili Kurallar'a uyulup uyulmadığı konusunda yapılan denetimlere ve değerlendirmelere katılırlar. Her çocuğun bir müfettiş ile özel olarak görüşme hakkı vardır.

74. Müfettiş denetimini tamamladıktan sonra yaptığı tespitler hakkında bir rapor sunar. Raporunda tutma kurumunun bu Kurallar'a ve ulusal mevzuatın ilgili hükümlerine uygunluğunun değerlendirilmesi ile, bu Kurallar'a ve ulusal mevzuata uygunluğun sağlanması için gerekli olduğunu düşündüğü tedbirler konusunda tavsiyeler yer alır. Çocukların haklarının veya

çocukların tutuldukları kurumların işleyişi ile ilgili hükümlerin ihlal edildiğine işaret eden bir durumun varlığının müfettiş tarafından tespit edilmesi halinde, bu durum soruşturma ve kovuşturma yapılması için yetkili makamlara bildirilir.

75. Her çocuğa taleplerini veya şikayetlerini, tutma kurumu müdürüne veya müdürün yetkili temsilcisine iletme imkanı tanınır.

76. Her çocuğun talep veya şikayetlerini, esasa ilişkin sansüre tabi tutulmadan, önceden belirlenmiş usullere göre merkezi idareye, yargısal makamlara veya diğer yetkili makamlara gönderme ve bu talep veya şikayetlerine verilen cevap hakkında geciktirmeden bilgilendirilme hakkı vardır.

77. Özgürlüklerinden yoksun bırakılan çocuklar tarafından yapılan şikayetleri almak ve incelemek ve hakkaniyete uygun bir çözüm sağlanması için yardım etmek üzere, bağımsız bir hizmet birimi (ombudsman) kurulması için çaba gösterilir.

78. Her çocuğun şikayette bulunmak amacıyla aile üyelerinden, hukuk danışmanlarından, insani yardım kuruluşlarından veya mümkün olduğu takdirde başkalarından da yardım istemeye hakkı vardır. Okuma-yazma bilmeyen çocukların hukuki danışmanlık veren veya şikayetleri almaya yetkili olan kamu veya özel kuruluş veya örgütlerin hizmetlerine ihtiyaç duymaları halinde, kendilerine yardım edilir.

N. Toplum İçine Dönüş

79. Her çocuk salıverildikten sonra topluma, aile yaşamına, eğitime veya işe dönerken kendisine yardım etmek üzere düzenlenmiş programlardan yararlandırılır. Bu amaçla, erken salıverilme gibi usuller ve özel kurslar düzenlenir.

80. Yetkili makamlar, çocukların toplum içinde yeniden yer edinebilmelerine yardım etmek ve çocukların karşılaşabilecekleri zararları en aza indirebilmek için gerekli hizmetleri sağlar veya sağlanmasını güvence altına alır. Bu hizmet birimleri çocuğun mümkün olduğu ölçüde toplumla yeniden bütünleşmesini kolaylaştırmak için, çocuğun salıverilmesinden sonra kalacağı uygun bir yer, iş, giysi, vb. yaşamını sürdürebileceği imkanları sağlar. Çocuk henüz tutuklu bulunduğu sırada, toplum içine dönüşüne yardımcı olması amacıyla bu tür hizmetleri sağlayan kuruluşların temsilcilerine danışılır ve temsilciler çocuklarla görüşürülür.

V. PERSONEL

81. Tutma kurumu personeli arasında eğitimciler, meslek öğretmenleri, danışmanlar, sosyal hizmet uzmanları, psikiyatrlar ve psikologlar gibi nitelikli ve yeterli sayıda uzman yer alır. Bu personel ve diğer uzman görevliler normal olarak süreklilik esasına göre istihdam edilir. Bu usul, yarı zamanlı veya gönüllü çalışanların verebilecekleri destek ve eğitimin uygun ve yararlı olması halinde, onların çalışmalarına engel olmaz. Tutma kurumları tutulan çocukların bireysel ihtiyaçlarına ve problemleri bakımından, toplum içindeki uygun ve kullanılabilir olan her türlü sorun giderici, eğitici, moral verici, manevi ve diğer kaynakların kullanılmasını sağlar.

82. Tutma kurumlarının gereği gibi işlemesi bu kurumlarda çalışanların erdemine, insaniliğine, kabiliyetine ve çocuklarla ilgili mesleki kapasitelerine olduğu kadar, bu işe kişisel uygunluklarına da bağlı olduğundan, idare, her dereceden ve türden personel için dikkatli bir seçim ve istihdam politikası uygular.

83. Yukarıda belirtilen amaçları gerçekleştirmek için, bu işe uygun kadınları ve erkekleri bu işe çekebilecek ve çalışmalarını sağlayacak yeterli bir ücretle profesyonel görevliler atanır. Çocukların tutuldukları kurumlarda çalışan personel sürekli olarak, görevlerini ve yükümlülüklerini insani, taahhütlere uygun, profesyonelce, dürüst ve etkili bir tarzda yerine getirme-

ye, her zaman çocukların saygısını hak edecek ve kazanacak bir biçimde davranmaya ve çocuklar için olumlu bir model ve örnek oluşturmaya teşvik edilir.

84. İdare, çocuklarla doğrudan ilişkide bulunan görevlilerin işlerini etkili bir biçimde yapabilecekleri uygun şartlarda çalışabilmelerini sağlamak amacıyla, çocukların bakımıyla ilgili çeşitli servisler arasında işbirliğinin gerçekleştirilmesini sağlayacak şekilde, kurumda farklı kategoride çalışan görevlilerin birbirleriyle ve görevliler ile idare arasında iletişimi kolaylaştıracak bir örgütlenme ve yönetim biçimi kurar.

85. Tutma kurumlarında çalışan personelin görevlerini etkili bir biçimde yerine getirebilmelerini sağlayabilmek için, kendilerine özellikle çocuk psikolojisi, çocuk sağlığı ile bu Kurallar da dahil insan haklarının ve çocuk haklarının uluslararası standartları konularında eğitim verilir. Kurum personeli, mesleki yaşamları süresince, belirli aralıklarla düzenlenen meslek içi eğitim kurslarına katılarak, mesleki bilgi ve kapasitelerini sürdürür ve geliştirirler.

86. Tutma kurumu müdürü, bu görev için yeterli niteliklere, idare etme kabiliyetine ve uygun bir eğitime ve deneyime sahip kişiler arasından görevlendirilir; müdür görevini tam gün esasına göre yürütür.

87. Tutma kurumundaki personel, görevlerini yerine getirirken, özellikle aşağıda gösterildiği şekilde çocukların insan onuruna saygı gösterir ve insan haklarını korur:

(a) Tutma kurumunun bir mensubu veya kurum personeli, hangi halde olursa olsun işkence veya bir işkence fiilini veya herhangi bir ağır, zalimce, insanlık dışı veya onur kırıcı muamele, ceza, ıslah yöntemi veya disiplini uygulayamaz, uygulanmasını isteyemez, uygulanmasına hoşgörü gösteremez.

(b) Bütün personel her türlü yolsuzluğa karşı koyar ve yolsuzlukla mücadele eder; bunları hiç geciktirmeden yetkili makamlara bildirir.

(c) Bütün personel, bu Kurallar'a saygı gösterir. Bu Kurallar'ın ciddi bir biçimde ihlal edildiğine ve edilmekte olduğuna inanması için sebepleri bulunan personel, durumu üst makamlara veya denetleme ve çözüm getirme yetkisine sahip organlara bildirir.

(d) Bütün personel, çocukların fiziksel, cinsel ve duygusal açıdan istismar edilmelerine ve sömürülmelerine karşı, onların fiziksel ve ruhsal sağlıklarının tam olarak korunmalarını sağlar ve gerektiği zaman hemen tıbbi müdahale yapılması için harekete geçer.

(e) Bütün personel, çocukların mahremiyet hakkına saygı gösterir özellikle mesleki sıfatları dolayısıyla çocukların kendileri ve onların aileleri hakkında öğrendikleri konuların gizliliğini korur.

(f) Bütün personel, çocukların insan onurlarına saygı göstererek, çocukların kurum içindeki yaşamları ile kurum dışındaki yaşamları arasındaki farkı en aza indirmek için çalışır.

ÇOCUK HAKLARI KOMİTESİ

Kırkdördüncü Oturum

Cenevre,

15 Ocak - 2 Şubat

2007

Düzenleme Yapılmamış

Sürüm

CRC/C/GC/10

9 Şubat 2007

GY10

Birleşmiş Milletler Çocuk Hakları Komitesi
Genel Yorum No. 10 - Çocuk Adaletinde Çocuk Hakları

I. GİRİŞ

1. Çocuk Hakları Komitesine (bundan böyle: Komite) sundukları raporlarda, Taraf Devletler çoğu zaman ceza yasasını ihlal ettikleri ileri sürülen, bunu ihlalle itham edilen veya bunu ihlal ettikleri kabul edilen çocukların, ki bunlara “kanunla ilişki içindeki çocuklar” da denmektedir, haklarına hayli ayrıntılı bir dikkat atfetmektedirler. Komitenin periyodik raporlama ile ilgili rehber ilkeleri doğrultusunda, Çocuk Haklarına dair Sözleşmenin (bundan böyle: ÇHS) 37’nci ve 40’inci maddelerinin uygulanması, Taraf Devletler tarafından sunulan bilgilerin ana odağıdır. Komite, ÇHS’ye uygun bir çocuk adaleti idaresi kurmak için sarf edilen çok miktarda çabayı takdirle not etmektedir. Ancak, birçok Taraf Devletin, örneğin usule ilişkin haklar, kanunla ilişkiye girmiş çocuklar hakkında yapılan işlemlerde adli kovuşturmayla başvurulmamasını sağlamak için gerekli tedbirlerin geliştirilmesi ve uygulanması ve özgürlükten yoksun bırakmanın sadece son çare olarak başvuru bir tedbir olarak kullanılması alanlarında ÇHS ile tam uyuma ulaşmak için hala uzun bir yol kat etmesi gerektiği de açıktır.

2. Komite, çocukların kanunla ilişkiye girmesini önlemek için Taraf Devletlerin aldığı tedbirler hakkında bilgi olmaması konusunda da eşit derecede kaygılıdır. Bu, çocuk adaleti alanında kapsamlı bir politika olmamasının bir sonucu olabilir. Bu ayrıca kanunla ilişki içindeki çocuklara yönelik muamele hakkında birçok Taraf Devletin neden sadece (çok) sınırlı istatistiksel veriler sağladığını da açıklayabilir.

Taraf Devletlerin çocuk adaleti alanındaki performanslarının gözden geçirilmesinde edinilen deneyimler bu Genel Görüşün nedenini oluşturmakta olup, bu Genel Görüş yoluyla Komite, Taraf Devletlere ÇHS’ye uygun olarak bir çocuk adaleti idaresi oluşturma çabalarına ilişkin daha ayrıntılı rehberlik ve tavsiyeler sunmak istemektedir. Diğerlerinin yanında yönlendirme ve onarıcı adalet gibi alternatif tedbirlerin kullanımını desteklemesi gereken bu çocuk adaleti, Taraf Devletlere, kanunla ilişkiye girmiş çocuklara sadece bu çocukların en yüksek yararlarına değil, tüm toplumun kısa ve uzun vadeli yararlarına hizmet edecek etkin bir şekilde yanıt verme olasılıkları sunar.

II. BU GENEL GÖRÜŞÜN HEDEFLERİ

3. Başlarken, Komite ÇHS’nin Taraf Devletlere kapsamlı bir çocuk adaleti politikası geliştirme ve uygulama yükümlülüğü getirdiğini altını çizmek ister. Bu kapsamlı yaklaşım, ÇHS’nin 37 ve 40’inci maddelerinde yer alan belirli hükümlerin uygulanmasıyla sınırlanmamalı, ÇHS Madde 2, 3, 6 ve 12’de koruma altına alınan genel ilkeleri ve Madde 4 ve 39 gibi ÇHS’nin tüm diğer ilgili maddelerini de göz önüne almalıdır. Bu nedenle, bu Genel Görüşün hedefleri şunlardır:

- Taraf Devletleri ÇHS’yi temel alan ve ÇHS’ye uygun olarak çocuk suçluluğunu önlemek ve ele almak için kapsamlı bir çocuk adaleti politikası geliştirmeye ve uygulamaya, ve bununla ilgili olarak 1997/30 sayılı ECOSOC Kararı ile kurulan ve OHCHR, UNICEF, UNODC ve STK temsilcilerinden oluşan Kurumlararası Çocuk Adaleti Panelinden tavsiye ve destek almaya teşvik etmek;
- Taraf Devletlere bu kapsamlı çocuk adaleti politikasının içeriğine yönelik rehberlik ve tavsiyeler sunmak, bunu yaparken çocuk suçluluğunun önlenmesine, çocuk suçluluğuna adli kovuşturmayla başvurmadan karşılık verme olanağı veren alternatif tedbirlerin ihdasına ve ÇHS’nin 37 ve 40’inci maddelerinde yer alan tüm diğer hükümlerin yorumlanmasına ve uygulanmasına özellikle özen göstermek;
- Ulusal ve kapsamlı bir çocuk adalet politikasına diğer uluslararası standartların, özellikle de Çocuk Adaletinin İdaresi için Birleşmiş Milletler Asgari Kuralları (Beijing Kuralları), Özgürlüklerinden Yoksun Bırakılmış Çocukların Korunmasına yönelik Birleşmiş Milletler Kuralları (Havana Kuralları) ve Çocuk Suçluluğunun Önlenmesine dair Birleşmiş Milletler Rehber İlkelerinin (Riyad İlkeleri) entegre edilmesini desteklemek.

III. ÇOCUK ADALETİ: KAPSAMLI BİR POLİTİKANIN ÖNCÜ İLKELERİ

4. ÇHS'nin gereklerini daha ayrıntılı bir şekilde ele almadan önce, Komite öncelikle çocuk adaletine yönelik kapsamlı bir politikanın öncü ilkelerinden bahsetmek istemektedir. Çocuk adaletinin uygulanmasında, Taraf Devletler ÇHS'nin 2, 3, 6 ve 12'nci maddelerinde yer alan genel ilkeleri ve ÇHS'nin 37 ve 40'ıncı maddelerinde koruma altına alınan temel çocuk adaleti ilkelerini sistematik bir şekilde uygulamalıdır.

4a. Ayrımcılık olmaması (madde 2). Taraf Devletler, kanunla ilişki içindeki tüm çocuklara eşit muamele edilmesini sağlamak için tüm gerekli tedbirleri almalıdır. Sokak çocukları; ırksal, etnik, dini veya dilsel azınlıklara mensup çocuklar; yerli halktan olan çocuklar; kız çocuklar; engelli çocuklar ve tekrar tekrar kanunla ilişkiye giren çocuklar gibi savunmasız çocuk gruplarını ilgilendirebilen ve tutarlı bir politikanın eksikliğinin bir sonucu olarak ortaya çıkabilen fiili (de facto) ayrımcılık ve eşitsizliklere özellikle dikkat edilmelidir. Bu anlamda, çocuk adaletinin idaresinde yer alan tüm profesyonellerin eğitilmesi önemlidir (bakınız aşağıda paragraf 33); aynı şekilde çocuk suçlulara eşit muameleyi arttıran ve tazminat, telif ve düzeltme olanakları sunan kural, yönetmelik veya protokollerin oluşturulması da önemlidir.

Kanunla ilişki içindeki birçok çocuk, örneğin eğitime veya işgücü piyasalarına erişmeye çalıştıklarında, ayrımcılığın da mağdurları haline gelmektedirler. Diğerlerinin yanında (eski) çocuk suçlulara toplumla yeniden bütünleşme çabalarında uygun destek ve yardımı sağlamak ve bu çocukların toplum içinde yapıcı bir rol üstlenme haklarını (ÇHS Madde 40(1)) vurgulayan kamu kampanyaları düzenlemek yoluyla bu tür ayrımcılığı önlemek için tedbirlerin alınması gereklidir.

Ceza kanunlarının çocuklarda serserilik, okul asma, evden kaçma veya diğer edimler gibi çoğu zaman psikososyal veya sosyoekonomik sorunların bir sonucu olarak ortaya çıkan davranış bozukluklarını suç haline getiren hükümler içermesi hayli yaygındır. Kız çocuklarının ve sokak çocuklarının çoğu zaman bu suçlu addetme (kriminalizasyon) uygulamasının mağdurları olması özellikle bir kaygı konusudur. Statü Suçları olarak da bilinen bu fiiller, yetişkinler tarafından işlendiğinde suç olarak görülmemektedir. Komite, Taraf Devletlere, çocuklar ve yetişkinler için hukuk çerçevesinde eşit muameleyi tesis etmek için Statü Suçları ile ilgili hükümleri kaldırmalarını tavsiye etmektedir. Bu anlamda, Komite ayrıca Çocuk Suçluluğunun Önlenmesine dair Birleşmiş Milletler Yönlendirici İlkeleri (Riyad İlkeleri) madde 56'ya atıfta bulunmaktadır: "Gençlerin daha sonradan suça, lekeli ve ezik bir yaşama itilmelerini önlemek için bir yetişkin tarafından işlendiğinde suç niteliğinde kabul edilmeyen ya da ceza konusu olmayan fiiller bir genç tarafından işlenirse yaptırma bağlanmamasını öngören yasal metinler kabul edilmelidir."

Buna ek olarak, serserilik, sokaklarda amaçsızca dolaşmak ya da evden kaçmak gibi davranışlarla, ebeveynlere ve/veya diğer bakım sorumlularına etkili destek sağlanması ve bu davranışların kökünde yatan sorunları ele alan tedbirler alınmasını içeren, çocuğu korumaya yönelik tedbirler yoluyla başa çıkılmalıdır.

4b. Çocuğun en yüksek yararı (mad. 3). Çocuk adaletinin idaresi bağlamında alınan tüm kararlarda, çocuğun yararı temel düşüncedir. Çocuklar, bedensel ve psikolojik gelişimleri ve duygusal ve eğitsel ihtiyaçları açısından yetişkinlerden farklıdır. Bu farklılıklar, kanunla ilişkiye girmiş çocukların daha az suçlu olmasının temelini oluşturur. Bu ve diğer farklılıklar ayrı bir çocuk adalet sisteminin sebeplerini oluşturur ve çocuklar için farklı bir muameleyi gerekli kılar. Çocuğun en yüksek yararının korunması demek, örneğin ceza hukukunun gelecekteki amaçlarının (bastırma/cezalandırma) çocuk suçlular söz konusu olduğunda rehabilitasyonun ve onarıcı adaletin önünü açması gerektiği anlamına gelmektedir. Bu, etkili kamu güvenliğine özen gösterme yoluyla yapılabilir.

4c. Yaşama, hayatta kalma ve gelişme hakkı (madde. 6). Her çocuğun doğuştan sahip olduğu bu hak, çocuk suçluluğunu önlemeye yönelik etkili ulusal politika ve programların geliştirilmesinde Taraf Devletlere yol göstermeli ve ilham vermelidir; zira, suçluluğun bir çocuğun gelişimi üzerinde (çok) olumsuz bir etki yarattığı aşikardır. Dahası, bu temel hak, çocuk

suçluluğuna çocuğun gelişimini destekleyen yollarla karşılık verme yönünde bir politikayla sonuçlanmalıdır. İdam cezası ve salıverilme koşulu bulunmayan ömür boyu hapis, ÇHS Madde 37(a)'da açıkça yasaklanmıştır (bakınız aşağıda paragraf 27-28). Özgürlükten yoksun bırakma, çocuğun uyumlu gelişimi üzerinde (çok) olumsuz sonuçlar doğurur ve çocuğun toplumla yeniden bütünleşmesini ciddi şekilde baltalar. Bu açıdan, ÇHS madde 37(b), bir çocuğu tutuklama, alıkoyma ve hapis yoluyla dahil olmak üzere özgürlüğünden yoksun bırakmanın ancak en son başvurulacak bir önlem olarak düşünülüp uygun olabilecek en kısa süreyle sınırlı tutulması gerektiğini, böylece çocuğun gelişme hakkının tamamen sayılması ve sağlanması gerektiğini (bkz aşağıda paragraf 29) açıkça öngörmektedir.¹

4d. İfade özgürlüğü hakkı (madde 12). Çocuğun kendini etkileyen her konuda görüşlerini özgürce ifade etme hakkına tamamen saygı gösterilmeli, bu hak çocuk adalet sürecinin her aşamasında uygulanmalıdır (bakınız aşağıda para. 23 bent c). Komite, çocuk adalet sistemindeki çocukların seslerinin iyileştirme ve reform için ve hakların gerçekleştirilmesi için giderek kuvvetli bir güç haline geldiğini not etmektedir.

4e. Saygınlık (mad. 40(1)). ÇHS, kanunla ilişki içindeki çocuklara gösterilecek muamele için bir dizi temel ilke içermektedir:

- Çocuğun saygınlık ve değer duygusuyla tutarlı muamele. Bu ilke, İnsan Hakları Evrensel Beyannamesinin (İHB) 1'inci maddesinde koruma altına alınan, tüm insanların hür, haysiyet ve haklar bakımından eşit doğduğu yönündeki temel insan hakkını yansıtmaktadır. Bu doğuştan gelen ve ÇHS'nin önsözünde açıkça atıfta bulunulan saygınlık ve değer hakkının, kolluk kurumlarıyla olan ilk temastan başlayarak çocuk için gerçekleştirilecek tüm tedbirlerin uygulanması aşamasına kadar çocukla ilişkili tüm süreç boyunca sayılması ve korunması gerekmektedir;
- Çocuğun başkalarının insan haklarına ve özgürlüklerine duyduğu saygıyı pekiştiren muamele. Bu ilke, önsözde yer alan ve çocuğun Birleşmiş Milletler Antlaşmasında ilan edilen ülküler ruhuyla yetiştirilmesi gerektiği ile ilgili ifadeyle aynı doğrultudadır. Bu ilke ayrıca, çocuk adalet sistemi içinde, çocuğun eğitiminin ve çocuğa yönelik muamelenin insan haklarına ve özgürlüklerine olan saygısının geliştirilmesi amacıyla yönelik olması gerektiği anlamına gelmektedir (bakınız ÇHS madde 29(1)(b) ve eğitimin amaçlarına ilişkin GG no. 1). Çocuk adaletinin bu ilkesinin ÇHS Madde 40 (2)'de tanınan adil yargılanma garantilerinin tamamen sayılmasını ve uygulanmasını gerektirdiği açıktır (bakınız aşağıda paragraf 23). Eğer polis görevlileri, savcılar, hakimler ve denetimli serbestlik memurları gibi çocuk adaletinde yer alan kilit aktörler bu garantileri tamamen saymıyor ve korumuyorsa, çocuğun önündeki bu kötü örnekler karşısında başkalarının insan haklarına ve temel özgürlüklerine saygı duymasını nasıl bekleyebilirler?
- Çocuğun yaşını göz önüne alan ve çocuğun topluma yeniden kazandırılmasını ve toplum içinde yapıcı bir rol üstlenmesini destekleyen muamele. Bu ilke, çocuğun kolluk kurumlarıyla olan ilk temasından başlayarak çocukla ilgili tüm tedbirlerin uygulanması aşamaları boyunca, çocukla ilişkili tüm süreç boyunca uygulanmalı, gözlenmeli ve saygı gösterilmelidir. Bu ilke, çocuk adaletinin idaresinde yer alan tüm profesyonellerin çocuk gelişimi, çocuğun dinamik ve devam eden büyümesi, çocuğun esenliği için nelerin uygun olduğu ve çocuğa yönelik şiddetin fark edilir biçimleri hakkında bilgili olmalarını gerektirir.
- Çocuğun saygınlığına saygı göstermek, kanunla ilişki içindeki çocuğa gösterilen muamelede tüm şiddet biçimlerinin yasaklanmasını ve önlenmesini gerektirir. Komitenin aldığı raporlar göstermektedir ki şiddet, polisle ilk irtibattan başlayarak, mahkeme öncesi gö-

¹ ÇHS'de tanıdığı şekliyle özgürlüğünden yoksun bırakılmış bir çocuğun haklarının kanunla ilişki içindeki çocuklar ve bakım, koruma veya tedavi amaçları çerçevesinde akıl sağlığı, eğitim, bağımlılık tedavisi, çocuk koruma veya göç kurumları dahil olmak üzere kurumlara yerleştirilen çocuklar için de geçerli olduğu göz önünde bulundurulmalıdır

zaltı sırasında ve özgürlükten yoksun bırakma cezasına çarptırılan çocuklar için çocuğun tedavi tesislerinde ve diğer tesislerde kaldığı süreler boyunca çocuk adalet sürecinin tüm aşamalarında meydana gelmektedir. Komite, Taraf Devletleri bu şiddeti önlemek için etkili tedbirleri almaya ve failerin yargı önüne getirilmesini sağlamaya ve Ekim 2006'da BM Genel Kuruluna sunulan BM Çocuğa Yönelik Şiddet Araştırması raporunda (A/61/299) yer verilen tavsiyeleri etkili bir şekilde takip etmeye çağırmaktadır.

Komite, kamu güvenliğini korumanın adalet sisteminin meşru amaçlarından olduğunu kabul etmektedir. Ancak, Komite, ÇHS'de koruma altına alındığı üzere çocuk adaletinin öncü ve kapsamlı ilkelerine tam saygı göstermek ve bu ilkeleri tam olarak uygulamak yoluyla bu amaca en iyi şekilde hizmet edileceği görüşündedir.

IV. ÇOCUK ADALET SİSTEMİ: KAPSAMLI BİR POLİTİKANIN ANA ÖĞELERİ

Çocuk adaleti için kapsamlı bir politika, aşağıdaki ana öğeleri ele almalıdır: çocuk suçluluğunun önlenmesi; adli kovuşturmayla başlamadan gerçekleştirilecek müdahaleler ve adli kovuşturma bağlamındaki müdahaleler; asgari cezai ehliyet yaşı ve çocuk adalet sistemi için üst yaş sınırı; adil yargılanmaya yönelik teminatlar; ve mahkeme öncesi gözaltı ve mahkeme sonrası hapis dahil, özgürlükten yoksun bırakma.

A. Çocuk Suçluluğunun Önlenmesi

5. ÇHS'nin uygulanmasında en önemli hedeflerden biri, çocuğun kişiliğinin, yeteneklerinin ve zihinsel ve bedensel yetilerinin tamamen ve uyum içinde gelişmesini desteklemektir (ÇHS, önsöz ve madde 6 ve 29). Çocuk, insan haklarına ve temel özgürlüklere saygı duyarak yapıcı bir rol üstlenebileceği (ÇHS madde 29 ve 40) özgür bir toplumda bireysel ve sorumluluk sahibi bir hayat yaşamaya hazırlıklı olmalıdır (ÇHS önsöz ve madde 29). Bu anlamda, anne babalar çocuğa, çocuğun gelişen yeterlikleri ile tutarlı olacak şekilde, çocuğun Sözleşmede tanınan haklarını ifasında uygun yönlendirme ve rehberliği sağlama sorumluluğuna sahiptir. Bunlar ve ÇHS'nin diğer hükümleri ışığında, çocuğun suç faaliyetlerine karışma riskini arttırmayacak veya ciddi boyuta getirebilecek koşullarda büyümesinin çocuğun yüksek yararına olmayacağı açıktır. Yeterli yaşam standardına sahip olma hakkı (ÇHS mad. 27), erişilebilir en yüksek sağlık standardına ve sağlık hizmetlerine erişim hakkı (ÇHS madde 24), eğitim hakkı (ÇHS madde 28 ve 29), her türlü bedensel veya zihinsel şiddet, yaralama veya istismar biçimine karşı korunma hakkı (ÇHS madde 19) ve ekonomik ve cinsel sömürüden korunma hakkı (ÇHS madde 32 ve 34) ile çocukların bakımı ve korunması için diğer uygun hizmetleri alma hakkının eşit ve tam olarak uygulanması için çeşitli tedbirlerin alınması gerekmektedir.

6. Yukarıda belirtildiği gibi, çocuk suçluluğunu önlemeyi amaçlayan bir tedbirler paketi içermeyen bir çocuk adaleti politikası ciddi eksikliklerden muzdarip olacaktır. Taraf Devletler, 14 Kasım 1990 tarihinde BM Genel Kurulunda kabul edilen (45/112 sayılı karar) Çocuk Suçluluğunun Önlenmesine İlişkin BM Yönlendirici İlkelerini (Riyad İlkeleri) kendi kapsamlı ulusal çocuk adaleti politikalarına tamamen entegre etmelidirler.

7. Komite, Riyad İlkelerini tamamen desteklemekte olup, özellikle aile, toplum, akran grupları, okullar, mesleki eğitim ve iş dünyası yoluyla ve gönüllü kuruluşlar yoluyla tüm çocukların başarılı bir şekilde sosyalleşmesini ve toplumla bütünleşmesini kolaylaştıran önleme politikalarına vurgu yapılması gerektiğini kabul etmektedir. Bu, diğerlerinin yanında, önleme programlarının özellikle savunmasız olan aileler için destek sağlanmasına, okulların temel değerlerin öğretilmesinde (çocukların ve velilerin kanunlar çerçevesindeki hak ve özgürlükleri dahil) yer almasını sağlamaya ve risk altındaki gençlerin özel bakım ve ilgi almasını sağlamaya odaklanması gerektiği anlamına gelmektedir. Bu bağlamda, okulu bırakan ya da başka sebeplerle eğitimlerini tamamlamayan çocuklara da özel ilgi atfedilmesi gerekmektedir. Akran grubu desteğinin kullanılması ve ebeveynlerin güçlü katılımının sağlanması tavsiye edilmektedir. Taraf Devletler ayrıca çocukların, özellikle de tekrar tekrar kanunla ilişkiye giren çocukların özel ihtiyaçlarına, sorunlarına, kaygılarına ve yararlarına cevap veren

ve ailelere uygun danışmanlık ve rehberliği sağlayan toplum temelli hizmetler ve programlar geliştirmelidir.

8. ÇHS'nin 18 ve 27'nci maddeleri anne babaların çocuklarını yetiştirme sorumluluğunun önemini teyit etmektedir; ancak ÇHS aynı zamanda Taraf Devletlerin, ebeveynlik sorumluluklarını yerine getirmelerinde ebeveynlere (veya diğer bakım sorumlularına) gerekli yardımı sağlamalarını gerektirmektedir.

Yardım tedbirleri sadece olumsuz durumların önlenmesine değil, aynı zamanda ve daha çok ebeveynlerin sosyal potansiyellerinin desteklenmesine odaklanmalıdır. Ebeveyn eğitimi, ebeveyn-çocuk etkileşimini artırmaya yönelik programlar ve ev ziyaret programları gibi, çocuğun çok küçük yaşta olduğu dönemlerde başlayabilen ev ve aile temelli önleme programları konusunda zengin bir bilgi birikimi vardır. Ek olarak, Erken Çocukluk Eğitiminin çocuğun gelecekte şiddet ve suç olaylarına karşı oranın daha düşük olmasıyla ilişkili olduğu ortaya konmuştur. Toplum düzeyinde, risk odaklı bir önleme stratejisi olan Communities that Care (CTC) gibi programlarla olumlu sonuçlar elde edilmiştir.

9. Taraf Devletler, ÇHS madde 12 uyarınca çocukların ve ebeveynlerin, toplum liderlerinin ve diğer kilit aktörlerin (örn., STK'lar, denetimli serbestlik hizmetleri ve sosyal çalışma temsilcileri) önleme programlarının geliştirilmesine ve uygulanmasına katılmasını tamamen desteklemeli ve teşvik etmelidir. Bu katılımın niteliği, bu programların başarısında kilit bir faktördür.

Komite, Taraf Devletlere etkili önleme programları geliştirme çabalarında Kurumlararası Çocuk Adaleti Panelinden destek ve danışmanlık almalarını tavsiye eder.

B. Müdahaleler/Yönlendirme (Ayrıca Bakınız Aşağıda Kısım E)

10. Hakkında ceza yasasını ihlal ettiği iddiası ileri sürülen, bununla itham edilen ya da ihlal ettiği kabul olunan çocukların muamelesinde Devlet makamlarının kullanabileceği iki tür müdahale vardır: adli işlemlere başvurmadan uygulanacak tedbirler ve adli işlemler bağlamında uygulanacak tedbirler. Komite, Taraf Devletlere, bu süreçte çocuğun insan haklarının ve yasal güvencelerinin tam saygı görmesinin ve korunmasının sağlanması için her türlü özenin gösterilmesi gerektiğini hatırlatır.

Mükerrir çocuk suçlular da dahil olmak üzere kanunla ihtilaf içindeki çocuklar, çocuğun toplumla yeniden bütünleşmesini ve toplumda yapıcı bir rol üstlenmesini destekleyecek şekillerde muamele görme hakkına sahiptir (ÇHS madde 40(1)). Bir çocuğun tutuklanması, gözaltına alınması veya hapsedilmesi ancak başvurulacak son çare olarak kullanılabilir (ÇHS mad. 37(b)). Bu nedenle, -çocuk adaletine yönelik kapsamlı bir politikanın bir parçası olarak- çocukların esenliklerine uygun ve içinde buldukları şartlara ve işledikleri suça orantılı bir şekilde muamele görmesini sağlamak için geniş bir etkili tedbirler dizisi geliştirmek ve uygulamak gereklidir. Özellikle, koruma tedbiri, yönlendirme ve gözetim kararları, danışmanlık, şartlı salıverme, bakım için yerleştirme, eğitim ve meslek öğretme programları ve diğer kurumsal bakım seçenekleri gibi çeşitli düzenlemelerin mevcut olması gerekmektedir. (ÇHS madde 40(4) CRC).

11. Adli kovuşturma başvurmada müdahale.

ÇHS Madde 40(3) uyarınca, Taraf Devletler uygun bulunduğu ve istenir olduğu takdirde, hakkında ceza yasasını ihlal ettiği iddiası ileri sürülen, bununla itham edilen ya da ihlal ettiği kabul olunan çocuklar için adli kovuşturma olmaksızın önlemler alınmasını desteklemeye çabalayacaktır. Çocuk suçluların çoğunluğunun sadece hafif suçlar işledikleri gerçeği göz önüne alındığında, çocuğun çocuk adaleti/ceza kovuşturması süreçlerinden çıkartılarak alternatif (sosyal) hizmetlere (=yönlendirme) sevk edilmesini içeren bir dizi tedbiri uygulamak, bir çok durumda kullanılabilir ve kullanılması gereken, iyi yerleşmiş bir uygulama haline gelmelidir.

12. Komitenin kanaatine göre, Taraf Devletlerin kanunla ilişki içindeki çocuklar için adli kovuşturma başvurmaksızın işlem yapılmasına yönelik tedbirleri destekleme yükümlülüğü,

dükkan hırsızlığı veya hasarın sınırlı olduğu diğer malvarlığına karşı suçlar gibi hafif suçlar işleyen çocuklar ve ilk kez suç işleyen çocuklar için de, bunlarla sınırlı olmamak kaydıyla, geçerlidir. Taraf Devletlerin çoğunda, istatistikler çocuklar tarafından işlenen suçların büyük bir kısmının (ve çoğu zaman çoğunluğunun) bu kategorilere girdiğini göstermektedir. Bu tür vakaların hepsini mahkemede ceza hukuku usullerine başvurmadan ele almak, ÇHS Madde 40 (1)de belirtilen ilkelere uygun düşmektedir. Çocuğun damgalanmasını önlemeye ek olarak, bu yaklaşım hem çocuklar için hem de kamu güvenliğinin menfaatleri için iyi sonuçlar vermekte olup, daha etkin maliyetli olduğu da kanıtlanmıştır.

Taraf Devletler, kanunla ilişki içindeki çocuklar için yapılacak işlemlerde adli kovuşturmayaya başvurulmamasına yönelik tedbirleri çocuk adalet sistemlerinin tümleşik bir parçası haline getirmeli ve böylece çocukların insan haklarının ve yasal güvencelerinin tamamen saygı görmesini ve korunmasını sağlamalıdır (ÇHS madde 40(3)(b)).

13. Kanunla ilişki içindeki çocuklar için yapılacak işlemlerde adli kovuşturmayaya başvurulmamasına yönelik tedbirlerin tam doğasının ve içeriğinin nasıl olacağına karar vermek ve bu tedbirlerin uygulanması için gerekli yasal ve diğer önlemleri almak Taraf Devletlerin tasarrufuna bırakılmıştır.

Yine de, bazı Taraf Devletlerden gelen raporlarda sunulan bilgiler temelinde, örneğin sosyal çalışma uzmanları ya da denetimli serbestlik memurları tarafından gözetim veya rehberlik verilmesi, toplum hizmeti, ailelere danışmanlık hizmetleri verilmesi ve mağdurlar için tazminat ve telafi olanağı sunan diğer onarıcı adalet biçimleri gibi çeşitli toplum temelli programların geliştirilmiş olduğu açıktır. Diğer Taraf Devletler bu deneyimlerden yararlanmalıdır. İnsan haklarına ve yasal güvencelere tam saygı söz konusu olduğu sürece, Komite ÇHS madde 40'ın ilgili kısımlarına atıfta bulunarak aşağıdakileri vurgular:

- Yönlendirme (= hakkında ceza yasasını ihlal ettiği iddiası ileri sürülen, bununla itham edilen ya da ihlal ettiği kabul olunan çocuklar için adli kovuşturma içermeyen önlemler alınması) sadece çocuğun iddia edilen suçu işlediği, sorumluluğu özgür iradesiyle ve kendi isteğiyle kabul ettiği ve bu kabulü almak için kendisine karşı hiçbir korkutma veya baskı uygulanmadığı ve son olarak çocuğun suçun sorumluluğunu kabul etmiş olmasının daha sonraki hukuki işlemlerde kendisine karşı kullanılmayacağına dair ikna edici kanıtlar varsa kullanılmalıdır;
- Çocuk, yönlendirmeye özgür iradesiyle ve kendi isteğiyle, yazılı olarak muvafakat vermeli, bu muvafakat ise tedbirin doğası, içeriği ve süresi hakkında ve işbirliği yapmamanın veya tedbiri gerçekleştirilmemesinin veya tamamlanmamasının sonuçları hakkında yeterli ve spesifik bilgiye dayanmalıdır. Anne babanın katılımını güçlendirmek açısından, Taraf Devletler ayrıca ebeveynlerin muvafakatini istemeyi, özellikle çocuğun 16 yaşından küçük olduğu hallerde, düşünebilir;
- Kanun, hangi hallerde yönlendirmenin mümkün olduğunu belirten belirli hükümler içermeli ve polisin, savcılarının ve/veya bu konularda kararlar alacak diğer kurumların yetkileri, özellikle çocuğun ayrımcılığa karşı korunması için, düzenlenmeli ve gözden geçirilmelidir;
- Çocuğa, yetkili makam tarafından teklif edilen yönlendirmenin uygunluğu ve arzu edilirliliği hakkında ve tedbirin yeniden gözden geçirilmesi olasılığı hakkında yasal veya diğer uygun yardımlara başvurma olanağı verilmelidir;
- Yönlendirme tedbirinin çocuk tarafından tamamlanması, davanın kesin ve nihai bir şekilde kapanmasıyla sonuçlanmalıdır. İdari amaçlar ve gözden geçirme amaçları için yönlendirmeye ilişkin gizli kayıtları tutmak mümkün olsa da, bunlar "sabıka kayıtları" olarak görülmemeli ve daha önce hakkında yönlendirme kararı alınmış bir çocuk önceden hüküm giymiş olarak görülmemelidir. Bu olayla ilgili herhangi bir kayıt tutulması durumunda, bu bilgiye erişim sadece, kanunla ilişki içindeki çocuklarla ilgilenme yetkisine sahip yetkili makamlara ve, örneğin en fazla bir yıl gibi, sınırlı bir süre için verilmelidir.

14. Adli kovuşturma bağlamındaki müdahaleler.

Yetkili bir makam tarafından (çoğu zaman savcılık) adli kovuşturma başlatıldığında, adil ve hakkaniyetli yargılanma ilkeleri uygulanmalıdır (bakınız aşağıda Kısım D). Aynı zamanda, çocuk adalet sistemi, kanunla ilişki içindeki çocuklar için sosyal ve/veya eğitsel tedbirlerin kullanılmasına yönelik ve özgürlükten yoksun bırakma ve özellikle mahkeme öncesi gözaltı tedbirlerinin kullanımını sadece son çare olarak başvurulabilecek tedbirler olarak katı bir şekilde sınırlamaya yönelik yeterli olanak sağlamalıdır. Kovuşturmanın yerleştirme düzenlemeleri aşamasında, özgürlükten yoksun bırakma sadece son çare olarak başvurulacak bir tedbir olarak ve uygun olan en kısa süreler için kullanılmalıdır (ÇHS madde 37(b)). Bu, rehberlik ve gözetim emirleri, denetimli serbestlik, toplum izleme veya gündüz bildirim merkezleri ve erken tahliye olasılıkları gibi düzenlemelerin asgari düzeyde ve etkili bir şekilde kullanılmasına olanak vermek için Taraf Devletlerin iyi eğitilmiş denetimli serbestlik hizmetlerine sahip olması gerektiği anlamına gelmektedir.

15. Komite, ÇHS madde 40(1) uyarınca, yeniden topluma kazandırmanın çocuğun içinde bulunduğu topluma tam katılımını baltalayabilecek damgalama, toplumdan soyutlama ya da olumsuz bir imaj çizme gibi eylemlerin yapılmamasını gerektirdiğini Taraf Devletlere hatırlatır. Kanunla ilişki içindeki bir çocuk için çocuğun yeniden topluma kazandırılmasını destekleyen tedbirler uygulamak, çocuğun içinde yaşadığı toplumun tam ve yapıcı bir üyesi haline gelmesini destekleyen tüm adımların atılmasını gerektirir.

C. Yaş ve Kanunla İlişki İçindeki Çocuklar

16. Asgari cezai ehliyet yaşı (ACEY).

Taraf Devletlerin raporları, çok çeşitli asgari cezai ehliyet yaşının varlığını göstermektedir. Bunlar 7 veya 8 gibi çok küçük yaşlardan, 14 veya 16 gibi övgüye değer yaşlara kadar değişmektedir. Hayli fazla sayıda Taraf Devlet, cezai ehliyet için iki asgari yaş uygulamaktadır. Suçun işlendiği zamanda asgari yaşın alt sınırında veya bu sınırın üstünde ama asgari yaşın üst sınırının altında olan kanunla ilişki içindeki çocuklar ancak bu anlamda gereken olgunluğa erişmişlerse ceza ehliyetine sahip varsayılmaktadır. Bu olgunluğun değerlendirilmesi ise çoğu zaman bir psikoloji uzmanının görüşlerine başvurma gereği aranmaksızın mahkeme/hakime bırakılmakta ve çoğu zaman uygulamada ciddi suçların söz konusu olduğu davalarda asgari yaşın alt sınırının kullanılmasıyla sonuçlanmaktadır. İki asgari yaş kullanan bu sistem çoğunlukla sadece akıl karıştırmakla kalmayıp, haddinden fazla şeyi mahkemenin/hakimin tasarrufuna bırakmakta ve ayrımcı uygulamalarla sonuçlanabilmektedir.

Geniş bir aralığa yayılan bu asgari cezai ehliyet yaşlarının ışığında, Komite Taraf Devletlere asgari cezai ehliyet yaşıyla ilgili açık rehberlik ve tavsiyeler sunma ihtiyacını hissetmektedir.

ÇHS Madde 40 (3), Taraf Devletlerin diğerlerinin yanında (bkz. bent a) ceza yasasını ihlal konusunda asgari bir yaş sınırı belirleyerek, bu yaş sınırı altındaki çocuğun ceza ehliyetinin olmadığı kabulü için çaba göstermesini gerektirmekte, ancak bu kapsamda belli bir asgari yaştan bahsetmemektedir.

Komite bu hükmü Taraf Devletler için bir asgari cezai ehliyet yaşı belirleme yükümlülüğü olarak anlamaktadır. Bu asgari yaş aşağıdaki anlamlara gelmektedir:

- bu asgari yaşın altındaki bir yaşta olup da suç işleyen çocuklar bir ceza hukuku usulünde sorumlu tutulamaz. (Çok) küçük yaşta çocuklar bile ceza kanununu ihlal etme kapasitesine sahiptir; ancak ACEY'in altındaki bir yaşta bir suç işlemeleri durumunda tartışmasız varsayım bu çocukların resmi olarak isnat edilemeyeceği ve bir ceza hukuku usulünde sorumlu tutulamayacağıdır. Bu çocuklar için gerekirse, en yüksek yararlarına olacak şekilde, özel koruyucu tedbirler alınabilir;
- Bir suçun işlendiği (ya da ceza kanununun ihlal edildiği) sırada ACEY ve üstündeki bir yaşta ancak 18 yaşından küçük (bakınız bundan sonraki 19-21. paragraflar) olan çocuklar

resmen itham edilebilir ve ceza hukuku usullerine tabi tutulabilir. Ancak, nihai yerleştirme düzenlemeleri de dahil olmak üzere bu usuller, bu Genel Görüşte ayrıntılı bir şekilde anlatılan ÇHS ilkeleriyle ve hükümleriyle tam uyum içinde olmalıdır.

Beijing Kurallarının 4'üncü kuralı, duygusal, zihinsel ve entelektüel olgunluk olguları göz önünde bulundurularak söz konusu ACEY'in başlangıcının çok küçük bir yaş düzeyinde sabitlenmemesini tavsiye etmektedir. Bu kural doğrultusunda, Komite Taraf Devletlere ACEY'i çok düşük bir yaş düzeyinde belirlememe ve mevcut olan düşük yaş düzeylerindeki ACEY'leri uluslararası kabul edilebilir düzeylere çıkarma tavsiyesinde bulunmuştur. Bu tavsiyelerden, 12 yaşın altındaki bir asgari cezai ehliyet yaşının Komite tarafından uluslararası kabul edilebilir bir yaş olarak görülmediği sonucu çıkartılabilir. Taraf Devletlere, ACEY alt sınırlarını mutlak asgari yaş olarak 12'ye çıkarmaları ve bunu daha yukarı düzeylere çıkarmaya devam etmeleri tavsiye edilmektedir.

17. Aynı zamanda, Komite Taraf Devletleri ACEY'lerini 12'ye düşürme çağrısı yapmaktadır. Örneğin 14 veya 16 gibi daha yüksek bir ACEY, ÇHS Madde 40(3)(b)'ye uygun olarak, çocuğun insan haklarına ve yasal güvencelerine tam saygı gösterilmesi koşuluyla, kanunla ilişkiye girmiş çocuklara ilişkin işlemlerde adli kovuşturmayla başvurmaya bir çocuk adalet sistemine katkıda bulunur. Bununla ilgili olarak, Taraf Devletler sundukları raporlarda, hakkında ceza yasasını ihlal ettiği iddiası ileri sürülen, bununla itham edilen ya da ihlal ettiği kabul olunan ve kanunlarında belirlemiş oldukları ACEY'in altındaki çocuklara nasıl muamele edildiği ve bu çocukları gösterilen muamelenin ACEY veya üstü yaştaki çocuklarla aynı derecede adil ve hakkaniyetli olmasını sağlamak için ne gibi yasal güvencelerin mevcut olduğu konusunda Komiteyi bilgilendirmelidirler.

18. Komite, örneğin çocuğun ciddi bir suçu işlemekle itham edildiği veya çocuğun ceza ehliyetini haiz kabul edilmesine yetecek olgunluk düzeyinde olduğu hallerde daha düşük bir asgari cezai ehliyet yaşının kullanılmasına izin veren ACEY istisnalarına olanak veren uygulamalarla ilgili olarak duyduğu kaygıyı ifade etmek ister. Komite, Taraf Devletlerin, istisna uygulamaları yoluyla daha düşük bir yaşın kullanılmasına izin vermeyen bir ACEY belirlemelerini şiddetle tavsiye etmektedir.

19. Eğer çocuğun yaşına dair bir kanıt yoksa ve çocuğun ACEY veya üstü bir yaşta olduğu tespit edilirse, çocuk cezai ehliyete sahip kabul edilmeyecektir (bakınız ayrıca aşağıda paragraf 22).

20. Çocuk adalet sistemi için üst yaş sınırı.

Komite ayrıca Taraf Devletlerin dikkatini Çocuk Adalet Sistemi kurallarının tatbikine yönelik üst yaş sınırına çekmek ister. Çocuk adalet sistemine ilişkin bu özel kurallar – hem özel usul kuralları açısından hem de özel yerleştirmeler ve yönlendirmeler açısından – ülkede belirlenmiş olan ACEY'den başlayarak, işledikleri iddia olunan suçun (ya da ceza hukuku çerçevesinde cezalandırılabilir olan bir fiilin) işlendiği tarihte henüz 18 yaşına gelmemiş olan tüm çocuklar için geçerli olmalıdır.

21. Komite, Taraf Devletlerin hakkında ceza yasasını ihlal ettiği iddiası ileri sürülen, bununla itham edilen ya da ihlal ettiği kabul olunan her çocuğun ÇHS Madde 40 hükümlerine uygun muamele görme hakkını kabul etmiş olduklarını Taraf Devletlere hatırlatmak ister. Bu, işlendiği iddia edilen suçun işlendiği tarihte 18 yaşın altında olan herkesin çocuk adalet sistemi kuralları uyarınca muamele görmesi gerektiği anlamına gelmektedir.

Komite bu nedenle, çocuk adalet sistemi kurallarının uygulanabilirliğini 16 yaşın (veya daha küçük bir yaşın) altındaki çocuklarla sınırlayan veya istisna uygulamaları yoluyla 16 veya 17 yaşındaki çocuklara yetişkin suçlular olarak muamele edilmesine izin veren Taraf Devletlere, çocuk adalet sistemi kurallarının 18 yaşın altındaki herkes için, ayrımcılık gözetmeksizin ve tam olarak uygulanmasını sağlayacak şekilde kanunlarında değişiklik yapmalarını tavsiye etmektedir.

Komite, bazı Taraf Devletlerin çocuk adalet sistemi kural ve yönetmeliklerinin ya genel bir kural olarak ya da istisnai uygulama yoluyla çoğu zaman 21 yaşına kadar uygulanmasına olanak verdiğini takdirle not etmektedir.

22. Son olarak, Komite, şu ya da bu şekilde yaş sınırları kullanmanın, ki tüm Taraf Devletlerde durum budur, ÇHS'nin diğer hükümlerinin yanında tüm çocukların nüfusa kayıtlarının doğumdan sonra derhal yapılmasını gerektiren 7'nci maddesinin tam olarak uygulanmasını çok önemli hale getirdiğinin altını çizmek ister. Kanıtlanabilir bir doğum tarihi olmayan bir çocuk, özellikle çocuk adalet sistemi içinde ve aile, iş, eğitim ve işgücü açısından istismara ve adaletsizliğe karşı son derece savunmasız bir konumdadır. Her çocuğa, yaşını kanıtlamak için ihtiyaç duyduğu her durumda ücretsiz doğum/nüfus kaydı sağlanmalıdır. Yaşa dair bir kanıt yoksa, çocuk, yaşını tespit edebilecek güvenilir bir tıbbi ya da sosyal soruşturma hakkına sahiptir ve ihtilaf veya yetersiz delil durumunda şüphenin çocuk lehine yorumlanması hakkına sahip olacaktır.

D. Adil yargılamaya ilişkin teminatlar

23. ÇHS Madde 40(2), her biri hakkında ceza yasasını ihlal ettiği iddiası ileri sürülen, bununla itham edilen ya da ihlal ettiği kabul olunan çocukların adil muamele görmesini ve adil yargılanmasını sağlamak için oluşturulmuş önemli bir haklar ve teminatlar listesi içermektedir. Bu teminatların çoğu, halihazırda gözden geçirme sürecinde olan 13 no'lu Genel Görüşünde (1984) ICCPR Komitesinin ayrıntılı bir şekilde ele alıp görüş bildirdiği ICCPR Madde 14 altında da yer almaktadır. Ancak, çocuklara yönelik bu teminatların uygulanmasında, bu bölümde sunulacak bazı belirli yönler bulunmaktadır. Bunlara geçmeden önce, Komite aşağıdakileri vurgulamak ister: bu hak ve teminatların uygun ve etkili bir şekilde uygulanması için anahtar koşul, çocuk adaletinin icrasında yer alan kişilerin niteliğine bağlıdır. Polis memurları, savcılar, çocuğun yasal veya diğer temsilcileri, hakimler, denetimli serbestlik görevlileri, sosyal hizmet uzmanları ve diğerlerinden oluşan tüm bu profesyonellerin eğitimi büyük önem taşır ve sistematik ve sürekli bir şekilde gerçekleştirilmelidir. Bu profesyoneller bir çocuğun ve daha da önemlisi bir ergenin fiziksel, psikolojik, zihinsel ve sosyal gelişimi hakkında ve engelli çocuklar, yerinden olmuş çocuklar, sokak çocukları, mülteci veya sığınmacı çocuklar ve ırksal, etnik, dini, dilsel veya diğer azınlıklara mensup (bakınız yukarıda para 4 bent a) çocuklar gibi en savunmasız konumda olan çocukların özel ihtiyaçları hakkında iyi düzeyde bilgiye sahip olmalıdır. Küçük bir grubu temsil ettikleri için kız çocuklar çocuk adalet sisteminde kolayca göz ardı edilebileceğinden, kız çocukların örneğin geçmiş istismar deneyimleri veya özel sağlık ihtiyaçları ile ilişkili özel ihtiyaçlarına bilhassa dikkat edilmelidir. Profesyoneller ve personel, her koşulda çocuğun saygınlık ve değer duygusuyla tutarlı olan, çocuğun başkalarının insan haklarına ve temel özgürlüklerine olan saygısını pekiştiren ve çocuğun topluma yeniden kazandırılmasını ve toplumda yapıcı bir rol üstlenmesini destekleyen bir şekilde hareket etmelidir. (ÇHS mad. 40(1)).

ÇHS madde 40 (2)'de kabul edilen ve sonraki bölümlerde ele alınan tüm teminatlar minimum standartlardır; bu da Taraf Devletlerin örneğin yasal yardım ve çocuğun ve anne babasının adli sürece katılımı gibi alanlarda daha yüksek standartlar oluşturup gözetmeye çabalayabilecekleri ve çabalamaları gerektiği anlamına gelmektedir.

23a. Çocuk adalet sisteminin geriye dönük işlememesi (mad. 40(2)(a)).

ÇHS madde 40(2)(a), işlendiği tarihte ulusal ya da uluslararası hukukça yasaklanmamış bir eylem veya ihmal nedeniyle hiç kimsenin ceza hukukunu ihlalden suçlu bulunamayacağı kuralının çocuklar için de geçerli olduğunu teyit etmektedir (ayrıca bakınız ICCPR, madde 15). Bu, hiçbir çocuğun, işlendiği tarihte ulusal veya uluslararası hukukça yasaklanmamış bir eylem veya ihmal nedeniyle ceza yasasını ihlalden isnat edilemeyeceği ve cezaya çarptırılmayacağı anlamına gelmektedir. Bir çok Taraf Devletin terörü önleme ve terörle mücadele için yakın zamanlarda ceza hukuku hükümlerini güçlendirdiği ve/veya genişlettiği gerçeği ışığında, Komite, bu değişikliklerin çocukların geriye dönük olarak ya da kazara cezalandırılmasıyla sonuçlanmamasını sağlamalarını Taraf Devletlere tavsiye eder.

Komite ayrıca, ICCPR madde 15'te ifade edildiği gibi cezayı gerektiren suçun işlendiği tarihte uygulanabilir olandan daha ağır bir ceza verilemeyeceği kuralının, ÇHS madde 41 ışığında, ICCPR'ye Taraf olan Devletlerde çocuklar için de kabili tatbik olduğunu Taraf Devletlere hatırlatmak ister. Hiçbir çocuk, ceza kanununu ihlal ettiği tarihte uygulanabilir olandan daha ağır bir cezaya çarptırılamaz. Ancak fiilin işlenmesinden sonra kanunda yapılmış olan bir değişiklik daha hafif bir ceza öngörüyorsa, çocuk bu değişiklikten istifade etmelidir.

23b. Masumiyet karinesi (mad. 40(2)(b)(i)).

Masumiyet karinesi, kanunla ilişki içindeki çocukların insan haklarının korunmasında temel öneme sahiptir. Bu, çocuk aleyhine getirilen suçlamayı/suçlamaları kanıtlanma yükünün savcılık makamında olduğu anlamına gelmektedir. Ceza yasasını ihlal ettiği iddia edilen veya bunu ihlalle itham edilen çocuk, şüphenin çocuk lehine yorumlanması hakkına sahiptir ve ancak bu suçlamaların makul şüphenin ötesinde olacak şekilde kanıtlanması halinde suçlu bulunur. Çocuk, bu karineye uygun olarak muamele görme hakkına sahiptir ve mahkemenin sonucu hakkında önceden yargıda bulunmaktan sakınmak, tüm kamu otoritelerinin ve diğer ilgililerin görevidir.

Taraf Devletler bu masumiyet karinesine uygulamada da uyulmasını sağlamak için çocuk gelişimi hakkında bilgi sağlamalıdır. Süreci anlamama, yeterli olgunluğa sahip olmama, korku ve başka nedenler yüzünden, çocuk şüpheli bir davranış sergileyebilir; ancak otoriteler makul bir şüphenin ötesine geçecek şekilde kanıtlanmış deliller olmadan çocuğun suçlu olduğunu varsaymamalıdır.

23c. İfade özgürlüğü hakkı (mad. 12).

ÇHS Madde 12(2), çocuğu etkileyen herhangi bir adli veya idari kovuşturmada çocuğun ya doğrudan doğruya ya da bir temsilci veya uygun bir makam yoluyla dinlenilmesi fırsatının, ulusal yasanın usule ilişkin kurallarına uygun olarak çocuğa sağlanmasını gerektirmektedir.

Hakkında ceza yasasını ihlal ettiği iddiası ileri sürülen, bununla itham edilen ya da ihlal ettiği kabul olunan bir çocuk için, dinlenilme hakkının adil bir yargılama için temel olduğu açıktır. Çocuğun doğrudan doğruya ya da yüksek yararına olması halinde bir temsilci veya uygun bir makam yoluyla dinlenilme hakkına sahip olduğu da aynı şekilde açıktır. Çocuğun bu hakkı, polis, savcı ve soruşturma hakimi tarafından dinlenme haklarıyla birlikte çocuğun sessiz kalma hakkına sahip olduğu duruşma öncesi aşamadan başlayarak sürecin tüm aşamalarında tamamen gözetilmelidir. Ancak bu, karar ve yerleştirme aşamalarında ve kararlaştırılan tedbirin uygulama aşamasında da geçerlidir.

Bir başka deyişle, çocuğa görüşlerini özgürce ifade etme olanağı tanınmalı ve tüm çocuk adalet süreci boyunca bu görüşlere çocuğun yaşı ve olgunluk derecesine uygun olarak, gereken özen gösterilmelidir (ÇHS mad. 12(1)). Bu, işlemlere etkin bir şekilde katılabilmek için çocuğun sadece itham edilen suçlar hakkında değil (bkz aşağıda para 23 bent e), ayrıca çocuk adalet süreci ve olası tedbirler hakkında da bilgilendirilmesi gerektiği anlamına gelmektedir. Çocuğa, kararlaştırılabilecek (alternatif) tedbirlerle ilgili görüşlerini ifade etme olanağı tanınmalı ve çocuğun bu bağlamda olabilecek özel dileklerine veya tercihlerine gereken özen gösterilmelidir. Çocuğun ceza ehliyetini haiz olduğu iddiasını ileri sürmek, çocuğun yetkin olması gerektiğini ve hakkındaki ceza yasasını ihlal iddialarına en uygun karşılıkla ilgili kararlara etkin bir şekilde katılabiliyor olması gerektiğini ima eder (bakınız aşağıda para. 23 bent d). Davayla ilgili hakimlerin kararlardan sorumlu olduğunu ve kararları verdiğini belirtmek gerekli olmayabilir. Ancak çocuğa pasif bir obje muamelesi yapmak çocuğun haklarını tanımadığı gibi çocuğun davranışlarına etkili bir karşılık verilmesine de katkıda bulunmaz. Bu aynı zamanda kararlaştırılan tedbirin uygulanmasında da geçerlidir. Araştırmalar, çocuğun bu uygulamaya aktif katılımının çoğu vakada olumlu bir sonuca katkıda bulunacağını göstermektedir.

23d. Adli süreçlere etkin katılma hakkı (mad 40(2)(b)(iv)).

Adil bir yargılama, hakkında ceza yasasını ihlal ettiği iddiası ileri sürülen, bununla itham edilen ya da ihlal ettiği kabul olunan çocuğun mahkemeye etkin bir şekilde katılabilmesini gerektirir; bu nedenle de çocuğun, yasal temsilcisini yönlendirebilmek, tanıklara karşılık vermek, olayların nasıl cereyan ettiğini anlatmak ve deliller, ifade ve kararlaştırılacak tedbir(ler) hakkında uygun kararları alabilmek için, yapılan suçlamaları ve olası sonuçları ve cezaları anlaması gerekir. Beijing Kurallarının 14. maddesi, duruşmaların çocuğun kendini özgürce ifade edip katılım sağlayabileceği bir anlayış ortamında gerçekleştirilmesi gerektiğini belirtmektedir. Çocuğun yaşını ve olgunluk derecesini göz önüne almak da mahkeme salonu usullerinin ve uygulamalarının değiştirilmesini gerektirebilir.

23e. Suçlama(lar) hakkında hemen ve doğrudan bilgilendirilmek (mad.40(2)(b)(ii)).

Hakkında ceza yasasını ihlal ettiği iddiası ileri sürülen, bununla itham edilen ya da ihlal ettiği kabul olunan her çocuk, haklarındaki suçlamalardan hemen ve doğrudan doğruya haberli kılınmalıdır. Hemen ve doğrudan doğruya ifadeleri, mümkün olan en kısa sürede anlamına gelmektedir; bu da savcı ya da hakimin çocuk aleyhine usule ilişkin ilk adımları başlattığı zamandır. Ama otoritelerin davayı adli kovuşturmaya başvurmadan ele almaya karar verdikleri hallerde, çocuk bu yaklaşımı gerekçelendirebilecek suçlama(lar)dan haberdar edilmelidir. Bu, yasal güvencelere tam saygı gösterilmesi yönünde ÇHS madde 40(3)(b) de belirtilen gereğin bir parçasıdır.

Çocuk, anladığı bir dilde bilgilendirilmelidir. Bu, bilginin yabancı bir dilde sunulmasını gerektirebileceği gibi, çoğu zaman çocuğa ilişkin/cezai suçlamalarda kullanılan resmi yasa dilinin çocuğun anlayabileceği ifadelerle dönüştürüldüğü “çeviriler”in sağlanması da gerekebilir.

Çocuğa resmi bir belge vermek yeterli değildir ve sözlü bir açıklama yapılması çoğu zaman gerekli olur. Otoriteler bunu çocuğun ebeveynlerine, yasal vasilerine ya da çocuğun yasal veya diğer yardım görevlilerine bırakmalıdır. Çocuğun hakkında yapılan suçlamaların her birini anlamasını sağlamak, otoritelerin (örneğin polis, savcı, hakim) sorumluluğudur.

Komite, bu bilginin ebeveynlere veya yasal vasilelere verilmesinin, bilginin çocuğa iletilmesine bir alternatif teşkil etmemesi gerektiği görüşündedir. En uygun olanı, bilginin hem çocuk hem de ebeveynleri ve yasal vasileri tarafından, suçlamayı/suçlamaları ve olası sonuçları anlayabilecekleri bir şekilde alınmasıdır.

23f. Yasal veya diğer uygun yardım (mad. 40(2)(b)(ii)).

Çocuğa, savunmasının hazırlanmasında ve sunulmasında yasal ve diğer uygun yardımları alma teminatı verilmelidir. ÇHS, çocuğa yardım sağlanmasını gerektirmektedir; bu yardım tüm hallerde mutlaka yasal olmak zorunda değildir, ancak uygun olması gerekir. Bu yardımın nasıl sağlanacağı Taraf Devletlerin tasarrufuna bırakılmıştır, ancak yardımlar ücretsiz olmalıdır. Komite, Taraf Devletlere, uzman avukatlar veya hukuki yardım profesyonelleri gibi yeterli eğitim almış yasal yardım görevlilerini mümkün olduğunca sağlamalarını tavsiye etmektedir. Diğer uygun yardımlar da (örneğin sosyal hizmet uzmanı) mümkündür, ama bu kişinin çocuk adalet sisteminin çeşitli yasal süreçleri hakkında yeterli bilgi ve deneyime sahip olması ve kanunla ilişki içindeki çocuklarla çalışma konusunda eğitim almış olması gerekir.

ICCPR madde 14(3)(b) altında belirtildiği gibi, çocuk ve yardımcısı, çocuğun savunmasını hazırlamak için yeterli zamana ve imkanlara sahip olmalıdır. Çocuk ve yardımcısı arasındaki yazılı ve sözlü iletişim, bu iletişimin gizliliğine ÇHS madde 40(2)(b)(vii)de öngörülen teminata uygun olarak tam saygının gösterilmesini ve çocuğun özel yaşantısına ve iletişimine karşı müdahalelerden korunma hakkını (ÇHS madde 16) sağlayacak koşullar altında gerçekleşmelidir.

Bazı Taraf Devletler, görünüşe göre bu teminatın münhasır olarak yasal yardım sağlanmasını ve bu nedenle de yardımın bir avukat tarafından sağlanmasını gerektirdiğini varsayarak, bu teminata (40(2)(b) (ii) ÇHS) ilişkin çekinceler koymuşlardır. Durum bu değildir ve bu tür çekinceler geri çekilmelidir.

23g. *Davanın gecikmeksizin ve ebeveynler hazır bulundurularak karara bağlanması (mad. 40(2)(b)(iii)).*

Uluslararası düzeyde, kanunla ilişki içindeki çocuk için suçun işlendiği zaman ile bu fiile karşılık verilecek nihai yanıt arasındaki sürenin mümkün olduğunca kısa olması gerektiği üzerinde bir konsensüs vardır. Söz konusu süre ne kadar uzun olursa, verilen yanıtın arzu edilen pozitif, pedagojik etkiyi kaybetme olasılığı ve çocuğun damgalanma olasılığı da o kadar artar.

Bununla ilgili olarak Komite ayrıca, özgürlüğünden yoksun bırakılan çocuğun özgürlüğünden yoksun bırakılmasının yasaya aykırılığını iddia edebilmek için işlediği fiille ilgili kararın ivedi bir şekilde verilmesini isteme hakkına sahip olduğu ÇHS madde 37(d)ye de atıfta bulunmaktadır.

Özgürlükten yoksun bırakmanın ciddiyeti göz önüne alındığında, “derhal/ivedilikle” standardı, ICCPR madde 14(3)(c)de yer alan “gereksiz gecikme olmaksızın” standardından daha güçlü olan “gecikmeksizin” (ÇHS mad. 40(2)(b)(iii)), standardından bile daha güçlüdür.

Komite, Taraf Devletlere, suçun işlenmesi ile polis soruşturmasının tamamlanması, savcının (ya da başka bir yetkili makamın) çocuk aleyhine suç isnat etme kararı ve mahkeme ya da başka bir yetkili adli organ tarafından nihai kararın verilmesi ve yerleştirme düzenlemesine hükmedilmesi aşamalarının tamamlanması arasında geçen süre ile ilgili zaman sınırlamaları belirlemelerini ve uygulamalarını tavsiye eder.

Bu zaman sınırları, yetişkinler için belirlenenden çok daha kısa olmalıdır. Ama aynı zamanda, kararların gecikme olmadan alınması, çocuğun insan haklarına ve yasal güvencelerine tam saygının gösterildiği bir sürecin sonucu olmalıdır.

Bu gecikme olmaksızın karar alma sürecinde, yasal veya diğer uygun yardımlar mevcut olmalıdır. Bu yardımların mevcudiyeti mahkeme veya diğer bir adli organ önündeki duruşmanın öncesiyle sınırlandırılmamalı, çocuğun polis tarafından görüşmeye alınması (sorgu) ile başlamak üzere sürecin tüm diğer aşamaları için de geçerli olmalıdır.

Ebeveynler veya yasal vasiler de adli işlemler sırasında hazır bulunmalıdır, çünkü bunlar çocuğa genel psikolojik ve duygusal yardım sağlayabilirler. Ebeveynlerin hazır olması ebeveynlerin çocuğun savunmasında yer alabileceği ya da karar alma sürecince katılabileceği anlamına gelmez.

Ancak, hakim ya da yetkili otorite, çocuğun ya da yasal ya da diğer uygun yardım sorumlusunun talebi üzerine ya da çocuğun en yüksek yararına olmadığı gerekçesiyle (ÇHS mad. 3), ebeveynlerin duruşmalarda hazır bulunma hakkını sınırlama, kısıtlama veya kaldırma yönünde karar verebilir.

Komite, Taraf Devletlere, çocuk aleyhine açılan kovuşturmalarda ebeveynlerin veya yasal vasilerin azami olası katılımını kanunlarda açıkça öngörmelerini tavsiye etmektedir. Bu katılım çocuğun ceza yasası ihlaline etkili bir yanıt verilmesine genel anlamda katkıda bulunacaktır.

Ebeveynlerin işlemlerde yer almasını desteklemek için, çocuklarının alıkondduğu ebeveynlere mümkün olan en kısa sürede bildirilmelidir.

Aynı zamanda, Komite bazı ülkelerdeki çocukları tarafından işlenen suçlar için ebeveynlerin cezalandırılması yönünde uygulamalar ihdas etme eğilimini esefle karşılamaktadır. Çocuğun fiili nedeniyle ortaya çıkan hasara ilişkin sivil sorumluluk, bazı sınırlı durumlarda, özellikle de küçük yaşta çocuklar için (örn 16 yaşından küçük) uygun olabilir. Ama kanunla ilişki içindeki çocukların anne babalarının suçlu haline getirilmesi muhtemelen bu ebeveynlerin çocuklarının topluma yeniden bütünleşmesinde aktif ortaklar haline gelmesine katkıda bulunmayacaktır.

23h. *Suç ikrarına zorlanmama hakkı (mad. 40(2)(b)(iv)).*

ICCPR madde 14(3)(g) doğrultusunda, ÇHS bir çocuğun tanıklık etmeye ya da suç ikrarında bulunmaya veya suçu kabullenmeye zorlanmamasını gerektirmektedir. Bu öncelikle – ve kendi kendini açıklar şekilde- bir itiraf ya da ikrar almak için işkence, zalimce, insanlık dışı

ya da aşağılayıcı muamelelere başvurmanın çocuk haklarının ciddi bir ihlalini teşkil ettiği (ÇHS mad. 37(a) ve kesinlikle kabul edilemez olduğu anlamına gelmektedir. Bu yolla alınan itiraflar veya suç ikrarları delil kabul edilemez (CAT madde 15).

Ancak çocuğu suçunu itiraf etmeye veya kendi kendini suçlayan bir ifade vermeye zorlamak ya da yönlendirmek için daha az şiddet içeren başka birçok yol vardır. “Zorlanmak” terimi geniş bir kapsamda yorumlanmalı ve fiziksel güç kullanımı veya diğer açık insan hakları ihlalleriyle sınırlandırılmamalıdır. Çocuğun yaşı, çocuğun gelişimi, sorgunun süresi, çocuğun olanları anlamaması, bilinmeyen sonuçlara veya sözü edilen hapis olasılığına karşı duyulan korku, çocuğu doğru olmayan bir itirafta bulunmaya itebilir. “Bize işin aslını anlatır anlatmaz evine gidebilirsin” gibi ödüllerin ya da daha hafif yaptırımların veya salıvermenin vaat edilmesi durumunda bu olasılık daha da artar.

İfadesi alınan çocuk yasal veya diğer uygun temsilciye erişime sahip olmalı ve sorgu sırasında ebeveyn(ler)inin hazır bulunmasını talep edebilmelidir. İfadenin gönüllü ve zorlama olmadan verildiğini ve tüm koşulların bütünü göz önünde bulundurulduğunda güvenilir olduğunu güvence altına almak için, sorgulama yöntemlerine ilişkin bağımsız denetim olmalıdır. Mahkeme ya da diğer adli organ, bir çocuk tarafından yapılan ikrar veya itirafın gönüllü ve güvenilir olup olmadığını değerlendirirken, çocuğun yaşını, gözaltında ve sorguda geçen sürenin uzunluğunu ve yasal veya diğer bir danışmanın, ebeveyn(ler)in ya da çocuğun bağımsız bir temsilcisinin hazır bulunup bulunmadığını göz önüne almalıdır.

Polis görevlileri ve diğer soruşturma makamları, zorla alınmış veya güvenilir olmayan itiraf veya ifadelerle sonuçlanan soruşturma tekniklerinden ve uygulamalarından kaçınmak için iyi eğitim almış olmalıdır.

23i. Tanıkların hazır bulunması ve sorgulanması (mad. 40(2)(b)(iv)).

ÇHS madde 40(2)(b)(iv)de yer alan teminat, güçlerin eşitliği ilkesinin (yani savunma ve savcılık makamları arasında eşitlik veya denklik koşulları) çocuk adaletinin uygulanmasında gözetilmesi gerektiğinin altını çizmektedir. “Sorguya çekmek veya sorguya çekmiş olmak” kullanımı, özellikle suçlayıcı ve soruşturucu yargılamalar arasında olmak üzere yasal sistemlerde görülen farklılıklara atıfta bulunmaktadır. Soruşturmaya dayanan yargılamalarda, davalıya çoğu zaman tanıkları sorguya çekme izni verilir, ancak davalı bu hakkı nadiren kullanır ve tanıkların sorgusunu avukata, ya da çocukların söz konusu olduğu yerlerde, başka bir uygun organa bırakır. Ancak, avukatın veya diğer temsilcinin çocuğu tanıkları sorgulama olasılığı hakkında bilgilendirmesi ve çocuğun bununla ilgili görüşlerini ifade etmesine olanak vermesi yine de önemlidir ve çocuğun görüşlerine çocuğun yaşı ve olgunluk derecesine uygun olarak gereken önem verilmelidir (mad.12 CRC).

23j. Temyiz hakkı (mad. 40(2)(b)(v)).

Çocuk, kendisine yöneltilen suçlamalardan suçlu bulunduğu kararlar aleyhine ve suçu sabitleyen bu kararın bir sonucu olarak hükmedilen tedbirler aleyhine temyize gitme hakkına sahiptir. Bu temyiz daha yüksek, yetkin, bağımsız ve tarafsız bir otorite veya adli organ tarafından, başka bir deyişle, birinci derecede dava ile ilgilenmiş olan mahkemeye aynı standartları ve gerekleri karşılayan bir organ tarafından karara bağlanmalıdır. Bu teminat, ICCPR madde 14(5)de ifade edilen teminata benzerdir. Bu temyiz hakkı sadece en ciddi suçlarla sınırlı değildir.

Bu, hayli çok sayıda Taraf Devletin, çocuğun bu temyiz hakkını daha ciddi olan suçlarla ve/veya hapis cezalarıyla sınırlamak amacıyla bu hükümle ilgili çekince koymasının nedeni gibi görünmektedir. Komite, ICCPR’ye Taraf Devletlere söz konusu Sözleşme madde 14(5)’de benzer bir hükmün yer aldığını hatırlatır. ÇHS madde 41 ışığında bunun anlamı, bu maddenin hakkında hükme varılan her çocuğa temyiz hakkı vermesi gerektiğidir. Komite, madde 40 (2) (b) (v) ile ilgili çekince koyan Taraf Devletlere bunu geri çekmelerini tavsiye etmektedir.

23k. Ücretsiz çevirmen yardımı (mad. 40(2)(vi)).

Çocuk adalet sisteminde kullanılan dili anlamaması veya konuşmaması halinde, çocuğun parasız çevirmen yardımından yararlanma hakkı vardır. Bu yardım mahkemedeki duruşmayla sınırlı olmamalı, çocuk adalet sürecinin tüm aşamalarında emre amade olmalıdır. Çevirmenin çocuklar ile/için çalışmak konusunda eğitilmiş olması da önemlidir; zira çocukların ana dillerini kullanma ve anlama düzeyleri yetişkinlerinkinden farklı olabilir. Çevirmenin bu konuda bilgi ve/veya deneyime sahip olmaması, çocuğun sorulan soruları tam olarak anlamasını engelleyebilir ve adil yargılanma ve etkin katılım haklarına müdahale edebilir. Burada “kullanılan dili anlamaması veya konuşmaması halinde” ifadesinde “halinde” kelimesi ile belirtilen koşul, örneğin kendi ana dili dışında resmi dili konuşup anlayabilen yabancı veya etnik kökenli bir çocuğa parasız çevirmen yardımı sağlanması gerektiği anlamına gelmektedir.

Komite ayrıca Taraf Devletlerin dikkatini konuşma engelli veya diğer engellere sahip çocuklara çekmek istemektedir. Madde 40 (2) (vi)'nin ruhu doğrultusunda ve madde 23'te engelli çocuklara sağlanan özel güvenceye uygun olarak, Komite Taraf Devletlere, konuşma engelli veya diğer şekillerde engelli çocuklara, çocuk adalet sistemi sürecine tabi olmaları halinde iyi eğitilmiş profesyoneller tarafından, örneğin işaret dilinde, yeterli ve etkili yardımın sunulmasını sağlamalarını tavsiye etmektedir (ayrıca bakınız: Engelli Çocukların Haklarına İlişkin Komitenin 9 no'lu Genel Görüşü, özellikle para. ....; CRC/GC/9/2006).

23l. Özel hayata tam saygı (mad. 16 ve 40(2)(b)(vii)).

Çocuğun kovuşturmanın her aşamasında özel hayatına saygı gösterilmesi hakkı, ÇHS madde 16'da güvence altına alınan özel yaşamının korunması hakkını yansıtmaktadır. 'Kovuşturmanın her aşamasında' ifadesi, kollukla olan ilk irtibattan başlayarak (örneğin bilgi ve kimlik talebi) yetkili bir otorite tarafından verilecek nihai karara veya gözetim, nezaretten ya da özgürlükten yoksunluktan salıverilmeye kadar kovuşturmanın tüm aşamalarını içerir. Bu spesifik bağlamda amaç, yersiz reklam ya da yaftalama süreciyle ortaya çıkacak zarardan kaçınmaktır. Damgalama yönündeki etkilerinden ve çocukların bir eğitim, iş, ikamet edinme ya da güvende olma yetisi üzerinde oluşabilecek olası etkiler yüzünden, çocuk suçlunun kimlik bilgilerinin ifşasına yol açabilecek hiçbir bilgi halka mal edilemez. Bu, bir kamu otoritesinin, çocuklar tarafından işlendiği iddia olunan suçlarla ilgili basın açıklamaları yapma konusunda çok isteksiz davranması ve bu tür açıklamaları çok sıra dışı davalarla sınırlı tutması gerektiği anlamına gelmektedir. Otoriteler, bu basın açıklamaları yoluyla çocukların kimliklerinin ortaya çıkmamasını garanti altına almak için tedbirler almalıdır. Kanunla ilişki içindeki bir çocuğun özel yaşamın gizliliği hakkını ihlal eden bir gazeteci, disiplin yaptırımlarıyla ve gerektiğinde (örneğin tekerrür durumunda) ceza hukuku yaptırımlarıyla cezalandırılmalıdır.

Çocuğun özel hayatının gizliliğini korumak için, çoğu Taraf Devlette, ceza yasasını ihlalle itham edilen bir çocuğun mahkeme veya diğer duruşmalarının kapalı kapılar ardında yapılması yönünde bir kural vardır; bazen bu kuralın istisnai şartları da olabilmektedir. Bu kural, mahkemenin özel izniyle, uzmanların veya diğer profesyonellerin hazır bulunmasına izin verir. Çocuk adalet sistemindeki kamuya açık duruşmalar sadece iyi tanımlanmış davalarda ve mahkemenin yazılı kararıyla mümkün olmalıdır. Böyle bir karar ise çocuk tarafından temyize götürülebilir olmalıdır.

Komite, kanunla ilişki içindeki bir çocuğun mahkeme ve diğer duruşmalarının kapalı kapılar ardında yapılmasına dair bir kuralın getirilmesini tüm Taraf Devletlere tavsiye etmektedir. Bu kuralın istisnai halleri çok sınırlı olmalı ve kanunda açıkça belirtilmelidir.

Hüküm/karar, mahkemedeki bir oturum sırasında halka açık olarak, çocuğun kimliğini ortaya çıkarmayacak şekilde ilan edilmelidir. Özel yaşamın gizliliği hakkı (mad. 16 ÇHS), mahkeme ya da başka bir yetkili otorite tarafından alınan tedbirlerin uygulanmasında yer alan tüm profesyonellerin, çocuğun kimliğinin ortaya çıkmasına yol açabilecek tüm bilgileri dışardan kişilerle yapacakları irtibatlarda gizli tutmasını gerektirir. Ayrıca, özel hayatın gizliliği hakkı aynı zamanda çocuk suçluların kayıtlarının tamamen gizli tutulacağı ve davanın soruşturma, karar ve yerleştirme aşamalarında doğrudan yer alanların dışında kalan üçüncü şahıslara

kapalı tutulması anlamına gelmektedir. Damgalamayı ve/veya önyargıları önlemek adına, çocuk suçluların kayıtları aynı suçluyu ilgilendiren daha sonraki davalarda yetişkin kovuşturmalarında veya gelecekte verilecek hükümlerin ağırlaştırılmasında kullanılamaz (bakınız Beijing Kuralları, kural 21.1 ve 21.2). Komite, bir suç işleyen çocuğun adının çocuk 18 yaşına geldiğinde veya belli başlı sınırlı, ciddi suçlarda, çocuğun talebi üzerine adının kayıtlardan çıkarılmasının mümkün olduğu yerlerde belli koşullar altında gerekli olması halinde (örn. Son hüküm giymeyi takip eden iki yıl içinde suç işlememiş olmak gibi) çocuğun adının kayıtlardan otomatik olarak silinmesine olanak veren kuralların getirilmesini Taraf Devletlere tavsiye eder.

E. Yerleştirmeler (ayrıca bakınız yukarıda Kısım B)

24. Mahkeme öncesi alternatifler. Resmi bir ceza hukuku usulü başlatma kararı bu usulün mutlaka çocuk için resmi bir mahkeme kararı ile sonuçlanması gerektiği anlamına gelmez.

Yukarıda Kısım B’de yapılan gözlemler doğrultusunda, Komite, yetkili otoritelerin (çoğu Devlette cumhuriyet savcılıkları) mahkemede mahkumiyete alternatif olasılıkları sürekli araştırmaları gerektiğini vurgulamak ister. Bir başka deyişle, yukarıda Kısım B’de sözü edilenlere benzer tedbirler sunarak davanın uygun şekilde sonuca bağlanmasını sağlamaya yönelik çabalar devam etmelidir. Bu tedbirlerin savcılık tarafından önerilen doğası ve süresi daha talepkar olabilir; böyle bir durumda da çocuk için yasal ya da diğer uygun yardımın sağlanması gereklidir.

Böyle bir tedbirin yerine getirilmesi çocuğa resmi ceza hukuku/çocuk hukuku usulünü askıya almanın bir yolu olarak sunulmalı, tedbirin tatmin edici bir şekilde tamamlanması halinde buna son verileceği anlatılmalıdır.

Savcılık düzeyinde bir mahkeme mahkumiyetine alternatiflerin sunulduğu bu süreçte, çocuğun insan hakları ve yasal güvenceleri tam saygı görmelidir. Bununla ilgili olarak, Komite yukarıda para.13 altında belirtilen ve burada da eşit derecede geçerli olan tavsiyelere atıfta bulunur.

25. Çocuk mahkemesi/hakimi tarafından yerleştirmeler. ÇHS madde 40 ile (bakınız yukarıda Kısım D) tam uygunluk içinde gerçekleştirilecek adil ve hakkaniyetli bir yargılamadan sonra, iddia edilen suçlardan suçlu bulunan çocuğa uygulanacak tedbirler hakkında bir karar verilir. Kanunlar mahkeme/hakim, ya da diğer yetkili, bağımsız ve tarafsız bir otorite veya adli organa, ÇHS madde 40(4)de ayrıntılı olmayan bir listede sıralanmış olan ve özgürlükten yoksun bırakma ve kurum bakımına alternatif olabilecek çeşitli tedbirler temin ederek, özgürlükten mahrumiyetin sadece son çare olarak ve mümkün olan en kısa süre için başvuru olan bir tedbir olmasını sağlamalıdır (ÇHS mad. 37(b)).

Komite, bir suça verilen tepkinin her zaman sadece suçun ciddiyeti ve koşulları ile değil, aynı zamanda çocuğun yaşı, çocuğun daha az suçlu olması ilkesi, çocuğun içinde bulunduğu şartlar ve ihtiyaçları ile ve toplumun çeşitli ve özellikle uzun vadeli ihtiyaçları ile orantılı olmalıdır. Sadece cezalandırıcı olan bir yaklaşım, ÇHS madde 40(1)de çocuk adaleti için sıralanan öncü ilkelere uygun değildir (bakınız yukarıda para. 4). Komite, yaptırım olarak bedensel cezanın, bu ilkelerin ve her türlü zalimce, insanlık dışı ve aşağılayıcı muamele biçimini yasaklayan madde 37’nin bir ihlali olduğunu yineler (ayrıca bakınız Çocuğun bedensel cezalandırma ve diğer zalimce veya aşağılayıcı cezalandırma biçimlerine karşı korunma hakkına dair General Görüş No 8 (2006)). Çocuklar tarafından ciddi suçların işlendiği durumlarda, kamu güvenliği ve yaptırım ihtiyaçlarının göz önüne alınması dahil olmak üzere suçun (ciddiyet derecesi) ve suçlunun şartlarıyla orantılı yerleştirmeler değerlendirilebilir; ancak çocuklar söz konusu olduğunda bu tür değerlendirmelerde gencin esenliğini ve yüksek yararı koruma ve toplumla yeniden bütünleşmesini destekleme ihtiyacı her zaman baskın olmalıdır.

Komite, cezai bir yerleştirme düzenlemesinin çocuğun yaşıyla bağlantılı olması ve çocuğun yaşı hakkında çatışan veya belirsiz veya yetersiz delil olması durumunda, çocuk şüphelinin kendi lehine yorumlanması hakkına sahip olacağını not etmektedir (ayrıca bakınız para. 19 ve 22).

Özgürlükten yoksun bırakma/kurum bakımına alternatifler söz konusu olduğu sürece, bu tür tedbirlerin kullanımı ve uygulanması konusunda çok çeşitli deneyimler bulunmaktadır. Taraf Devletler bu deneyimden faydalanmalı, kendi kültür ve geleneklerine uyarladıkları bu alternatifleri geliştirip uygulamalıdır. Zorla çalıştırma veya işkence veya insanlık dışı veya aşağılayıcı muameleye varan tedbirlerin açıkça yasaklanması ve bu tür yasadışı uygulamalardan sorumlu olanların adalet önüne getirilmesi gerektiği açıktır.

Bu genel yorumlardan sonra, Komite dikkatleri ÇHS madde 37(a) altında yasaklanan düzenlemelere ve özgürlükten yoksun bırakmaya çekmek ister.

26. İdam cezasının yasak olması. ÇHS madde 37(a), suçun işlendiği tarihte 18 yaşından küçük olan bir kişi tarafından işlenen bir suç için ölüm cezası verilemeyeceği yönündeki uluslararası kabul görmüş standardı (bakınız örn ICCPR madde 6(5)) yeniden teyit etmektedir. Metin açık ve net olsa da, bu kuralın sadece 18 yaşın altındaki kişilerin idamını yasakladığını varsayan Taraf Devletler vardır. Ancak, bu kural altındaki açık ve belirleyici kriter, suçun işlendiği tarihteki yaştır. Bu, yargılanma ya da karar veya yaptırımın ifa tarihinde yaşı ne olursa olsun, 18 yaşından küçük bir kişi tarafında işlenen bir suç için ölüm cezası verilemeyeceği anlamına gelmektedir.

Komite, henüz yapmamış olan az sayıdaki Taraf Devlete, 18 yaşından küçükler tarafından işlenen tüm suçlar için ölüm cezasını kaldırmalarını ve çocuklar için ölüm cezasını kaldıran gerekli mevzuat tedbirleri tamamen uygulamaya konana kadar bu kişiler için bekleyen tüm ölüm cezalarını askıya almalarını tavsiye etmektedir. Hükmedilen ölüm cezası, ÇHS ile tam uygunluk içinde olan bir yaptırımla değiştirilmelidir.

27. Salıverilme koşulu olmaya n ömür boyu hapsin yasak olması. Bir suçu işlediği zamanda 18 yaşından küçük olan hiçbir çocuk, salıverilme veya şartlı tahliye olasılığı olmadan ömür boyu hapis cezasına çarptırılmamalıdır. Çocuklara verilen tüm cezalar için, salıverilme olasılığı gerçekçi olmalı ve düzenli aralıklarla değerlendirilmelidir. Bununla ilgili olarak, Komite, bakım, koruma veya tedavi amaçlarıyla kurumlara yerleştirilen tüm çocuklara belli aralıklarla gözden geçirme hakkı sağlayan ÇHS madde 25'e atıfta bulunmaktadır. Komite, çocuklara salıverilme veya şartlı tahliye olasılığı ile ömür boyu hapis cezası uygulayan Taraf Devletlere, bu yaptırımın ÇHS madde 40(1)de koruma altına alınan çocuk adaleti amaçlarıyla tam uygunluk içinde olması ve bu amaçların gerçekleştirilmesine çabalaması gerektiğini hatırlatır. Bu, diğerlerinin yanında, söz konusu hapis cezasına çarptırılan çocuğun, salıverilmesini, yeniden toplumla bütünleşmesini ve toplumda yapıcı bir rol üstlenmesini amaçlayan eğitim, tedavi ve bakımı alması gerektiği anlamına gelmektedir. Bu aynı zamanda, olası salıverilmesine ilişkin kararın verilebilmesi için çocuğun gelişiminin ve kaydettiği ilerlemenin düzenli aralıklarla gözden geçirilmesini de gerektirir. Bir çocuğa verilen ömür boyu hapis cezasının, salıverilme olasılığı olsa bile çocuk adaletinin amaçlarına ulaşılmasını imkansız kılmasa da çok zor hale getireceğini düşünerek, Komite 18 yaşın altındaki kişilerce işlenen suçlar için tüm ömür boyu hapis biçimlerinin kaldırılmasını Taraf Devletlere şiddetle tavsiye etmektedir.

F. Mahkeme öncesi gözaltı ve mahkeme sonrası tutukluluk dahil, özgürlükten yoksun bırakma

28. ÇHS madde 37, özgürlükten yoksun bırakmanın kullanımı, özgürlüğünden yoksun bırakılmış her çocuğun sahip olduğu usule ilişkin haklar ve özgürlüklerinden yoksun bırakılmış çocuklara yönelik koşullar ve bu çocukların muamelesi ile ilgili hükümlere dair öncü ilkeler içermektedir.

28a. Temel ilkeler.

Özgürlükten yoksun bırakmanın kullanımına yönelik öncü ilkeler şunlardır: (a) bir çocuğun tutuklanması, gözaltı veya hapsi, kanunlara uygun olacak ve sadece son çare olarak ve mümkün olan uygun en kısa süre için uygulanacaktır; ve (b) hiçbir çocuk yasadışı veya keyfi biçimde özgürlüğünden yoksun bırakılmayacaktır.

Komite, birçok ülkede çocukların mahkeme öncesi gözaltında aylarca hatta yıllarca kaldığını, bunun da ÇHS madde 37 (b)nin ağır bir ihlalini teşkil ettiğini kaygıyla not etmektedir.

Taraf Devletlerin özgürlükten yoksun bırakmanın sadece son çare olarak başvurulacak bir tedbir olarak kullanılmasına ilişkin olarak ÇHS madde 37(b) altında yer alan yükümlülüklerini yerine getirmeleri için etkili bir alternatifler paketinin mevcut olması (bakınız yukarıda Kısım B) gerekmektedir. Bu alternatiflerin kullanım usulleri, hakkında yaptırım uygulanan çocuk “ağını genişletmektense” mahkeme öncesi gözaltı tedbirinin kullanımını azaltmak için dikkatle yapılandırılmalıdır. Ek olarak, Taraf Devletler mahkeme öncesi gözaltı tedbirinin kullanımını azaltmak için yeterli yasal ve diğer tedbirleri almalıdır. Mahkeme öncesi gözaltının bir ceza olarak kullanılması, masumiyet karinesini ihlal eder. Kanun, özellikle çocuğun mahkeme süreçlerinde hazır bulunmasını güvence altına almak için ve çocuk kendine veya başkalarına tehlike teşkil ediyorsa, bir çocuğu mahkeme öncesi gözaltına yerleştirmek veya gözaltında tutmak için gerekli olan koşulları açıkça belirtmelidir. Mahkeme öncesi gözaltının süresi kanunla sınırlandırılmalı ve belli aralıklarla gözden geçirmeye tabi olmalıdır. Komite, Taraf Devletlere, belli koşullar altında gerekli olması halinde bir çocuğun mahkeme öncesi gözaltından mümkün olan en kısa sürede çıkarılmasını sağlamalarını tavsiye etmektedir. Süresi de dahil olmak üzere mahkeme öncesi gözaltıyla ilgili kararlar yetkili, bağımsız ve yansız bir otorite veya adli organ tarafından verilmeli ve çocuğa yasal veya diğer uygun yardım sağlanmalıdır.

28b. Usul hakları (mad. 37(d)).

Özgürlüğünden yoksun bırakılmış her çocuk, derhal yasal ve uygun olan diğer yardımlardan yararlanma hakkına sahip olacağı gibi özgürlüğünden yoksun bırakılmasının yasaya aykırılığını bir mahkeme veya diğer yetkili, bağımsız ve tarafsız makam önünde iddia etme ve böylesi bir işlemlerle ilgili olarak ivedi karar verilmesini isteme hakkına da sahip olacaktır.

Tutuklanan ve özgürlüğünden yoksun bırakılan her çocuk, bu özgürlüğünden yoksun bırakmanın yasalara uygunluğunun (devamının) incelenmesi için 24 saat içinde yetkili bir makam önüne getirilmelidir. Komite ayrıca Taraf Devletlere bir mahkeme öncesi gözaltının yasallığının tercihen iki haftada bir olmak üzere düzenli aralıklarla gözden geçirilmesini kesin yasal hükümlerle sağlamalarını tavsiye etmektedir. Çocuğun, örneğin alternatif tedbirleri uygulayarak, şartlı salıverilmesi mümkün değilse, çocuk hakkında iddia edilen suçlarla resmen isnat edilmeli ve mahkeme öncesi gözaltının yürürlüğe girdiği tarihten en geç otuz gün sonra mahkeme veya başka bir yetkili, bağımsız ve tarafsız makam veya adli organ önüne getirilmelidir. Komite, mahkeme duruşmalarını (çoğu zaman birden fazla kez) erteleme uygulamasının bilincinde olarak, Taraf Devletleri mahkemenin/çocuk hakiminin veya diğer yetkili organın isnat edilen suçla ilgili kararını isnadın mahkemeye sunulmasının ardından en geç 6 ay içinde vermesini sağlamak için gerekli olan yasal hükümleri ihdas etmeye çağırılmaktadır.

Özgürlükten yoksun bırakmanın yasaya aykırılığını iddia etme hakkı sadece temyiz hakkını değil, mahkemeye veya, özgürlükten yoksun bırakmanın idari bir karar olduğu (örn polis, savcılık veya diğer yetkili makamlar) hallerde diğer yetkili, bağımsız ve tarafsız makam veya adli organa erişim hakkını da içerir. İvedi karar alınmasını isteme hakkı, kararın mümkün olan en kısa zamanda, örn yasa dışılık iddiasının yapılmasını müteakip en geç iki hafta içinde verilmesi gerektiği anlamına gelir.

28c. Muamele ve koşullar (mad. 37(c)).

Özgürlüğünden yoksun bırakılan her çocuk yetişkinlerden ayrı tutulmalıdır. Özgürlüğünden yoksun bırakılan çocuk yetişkinlere yönelik bir cezaevine veya başka bir yetişkin tesisine yerleştirilmemelidir. Çocukların yetişkinlerin kaldığı cezaevlerine veya hapisanelere yerleştirilmesinin söz konusu çocukların temel güvenliklerini, esenliklerini ve gelecekte suçtan uzak kalmalarını ve yeniden toplumla bütünleşmelerini tehlikeye düşürdüğü yönünde çok sayıda kanıt vardır. ÇHS madde 37(c)de belirtilen şekilde çocukların yetişkinlerden ayrılmasında izin verilen bir istisna olan “kendi yüksek yaranı aksini gerektirmedikçe” ifadesi dar bir kapsamda yorumlanmalıdır; çocuğun yüksek yaranı Taraf Devletlerin rahatı için anlamına gelmemektedir. Taraf Devletler, özgürlüğünden yoksun bırakılmış çocuklar için, özel, çocuk-odaklı personel, politika ve uygulamaları içeren ayrı tesisler kurmalıdır.

Bu kural, çocuklara yönelik bir tesise yerleştirilen bir çocuğun 18 yaşına gelir gelmez hemen yetişkinlere yönelik bir tesise nakledilmesi gerektiği anlamına gelmez. Bu kişinin çocuklara yönelik tesiste kalmaya devam etmesi, bunun kişinin yüksek yararına olması durumunda ve tesiste kalan daha küçük yaştaki çocukların yüksek yararlarına ters düşmedikçe mümkün olmalıdır.

Özgürlüğünden yoksun bırakılan her çocuk, yazışmalar ve ziyaretler yoluyla ailesi ile olan irtibatı koruma hakkına sahiptir. Ziyaretleri kolaylaştırmak için, çocuk ailesinin ikamet ettiği yere mümkün olan en yakın tesise yerleştirilmelidir. Bu irtibatı sınırlayabilecek istisnai koşullar yasada tanımlanmalı, yetkili makamların tasarrufuna bırakılmamalıdır.

Komite, Taraf Devletlerin dikkatini 14 Aralık 1990 tarihinde Genel Kurulda kabul edilen (karar no.45/113) Özgürlüklerinden Yoksun Bırakılmış Çocukların Korunmasına İlişkin BM Kurallarına çeker. Komite, Taraf Devletleri bu Kuralları tam olarak uygulamaya çağırır [aynı zamanda, ilgili olduğu ölçüde, Mahkumların Muamelesine yönelik Standard Asgari Kuralları da göz önüne alır; bakınız Beijing Kuralları 9 no'lu kural]. Bu bağlamda, Komite Taraf Devletlere bu Kuralları ulusal yasa ve yönetmeliklerine dahil etmelerini ve çocuk adalet sisteminin uygulanmasında yer alan tüm profesyoneller, STK'lar ve gönüllüler için bu kuralları ulusal veya bölgesel dilde emre amade kılmalarını tavsiye eder.

Komite, tüm özgürlükten yoksun bırakma hallerinde, diğerlerinin yanında aşağıdaki ilke ve kuralların gözetilmesi gerektiğini vurgulamak ister:

- Çocuklara, yatılı yerleştirmenin rehabilitasyon amaçlarına uygun olan bir fiziksel ortama ve kalacak yer sağlanmalı, çocuğun mahremiyet, duyuşsal uyaran, akranlarla ilişki kurma fırsatları ve spor, beden eğitimi, sanat etkinlikleri ve boş zamanları değerlendirmeye yönelik diğer aktivitelere katılma ihtiyaçlarına gereken önem verilmelidir;
- zorunlu eğitim yaşında olan her çocuk, ihtiyaç ve yetilerine uygun olan ve kendisini topluma geri dönmeye hazırlamak için tasarlanmış bir eğitim alma hakkına sahiptir; ek olarak, her çocuk, uygun olan yerlerde, kendisini gelecekteki istihdam olanaklarına hazırlama ihtimali yüksek olan mesleki eğitimi almalıdır;
- Her çocuk, gözaltı/ıslah tesisine kabul edilir edilmez bir hekim tarafından muayene olma hakkına sahiptir ve tesiste kaldığı süre boyunca yeterli tıbbi bakım hizmetlerini alacaktır; bu hizmetler, mümkün olan yerlerde sağlık tesislerince ve toplum hizmet birimlerince sağlanmalıdır;
- Tesis personeli, çocuğun ailesiyle, arkadaşlarıyla ve diğer kişilerle ya da dışındaki saygın kurumların temsilcileriyle iletişim kurması ve evini ve ailesini ziyaret etme olanağı dahil olmak üzere çocuğun geniş toplumla sık sık irtibata geçmesini desteklemeli ve kolaylaştırmalıdır;
- Kısıtlama veya güç, ancak ve ancak çocuğun kendisine veya başkalarına hasar verme yönünde yakın tehdit oluşturduğu durumlarda ve sadece tüm diğer kontrol yolları tüketildikten sonra kullanılabilir. Fiziksel, mekanik ve tıbbi kısıtlayıcılar dahil olmak üzere kısıtlayıcı ve güç kullanımı, tıp ve/veya psikoloji alanında uzman bir profesyonelin yakın ve doğrudan denetimi altında olmalıdır ve asla bir cezalandırma yolu olarak kullanılmamalıdır. Tesis personeli, uygulanabilir standartlar konusunda eğitim almalı ve kural ve standartlara aykırı olacak şekilde kısıtlayıcı veya güç kullanan personel uygun şekilde cezalandırılmalıdır;
- Disiplin tedbirleri çocuğun doğuştan sahip olduğu saygınlığın korunmasıyla ve kurum bakımının temel amaçlarıyla tutarlı olmalıdır; bedensel ceza, karanlık hücreye kapatma, tecrit veya tek başına oda hapsi ya da çocuğun bedensel veya zihinsel sağlığını veya esenliğini bozabilecek diğer cezalar dahil olmak üzere, ÇHS madde 37'yi ihlal eden disiplin tedbirleri kesin olarak yasaklanmalıdır;
- Her çocuk, esasa ilişkin hiçbir sansür olmaksızın merkezi idareye, adli makama veya diğer uygun bağımsız makama talepte veya şikayette bulunma ve verilen yanıtla ilgili

olarak gecikmeksizin bilgilendirilme hakkına sahip olmalıdır; çocuklar bu mekanizmalar hakkında bilgi sahibi olmalı ve bu mekanizmalara kolay erişebilmelidir.

- Bağımsız ve yeterli müfettişlere, düzenli aralıklarla teftişler yapma ve kendi inisiyatifleriyle habersiz teftişler gerçekleştirme yetkisi verilmelidir; bu müfettişler tesislerdeki çocuklarla, gizliliğin sağlandığı bir ortamda konuşma ve görüşmeye özel önem vermelidir.

V. ÇOCUK ADALETİ ÖRGÜTLENMESİ

30. Önceki paragraflarda ayrıntılı olarak ele alınan ilke ve hakların tam olarak uygulanmasını sağlamak için, çocuk adaletinin idaresini sağlayacak etkili bir örgütlenmenin ve kapsamlı bir çocuk adalet sisteminin oluşturulması gereklidir. ÇHS madde 40(3)de belirtildiği gibi, Taraf Devletler, ceza yasasıyla ihtilaf içindeki çocuklar için özellikle kabili tatbik olan yasalarn, usullerin, otoritelerin ve kurumların oluşturulmasını desteklemeye çabalamalıdır.

Bu yasa ve usullerin temel hükümlerinin neler olması gerektiği yukarıdaki bu Genel Görüşte sunulmuştur. Ek ve diğer hükümler Taraf Devletlerin tasarrufuna bırakılmıştır. Bu ayrıca söz konusu yasa ve usullerin biçimleri için de geçerlidir. Bunlara (genel) ceza veya usul kanununun özel bölümleri altında yer verilebileceği gibi, çocuk adaletine yönelik ayrı bir yasa bünyesinde bir araya getirilmeleri de mümkündür.

Kapsamlı bir çocuk adalet sistemi ayrıca polis, yargı, mahkeme sistemi ve savcılık bünyesinde uzmanlaşmış birimlerin ve çocuğa yasal ve başka uygun yardım sağlayan uzmanlaşmış savunma vekilleri veya diğer temsilcilerin oluşturulmasını gerektirir.

31. Komite, Taraf Devletlere çocuk mahkemelerini ya ayrı birimler olarak ya da mevcut bölge/vilayet mahkemelerinin bir parçası olarak kurmalarını tavsiye etmektedir. Bunun pratik nedenlerden dolayı hemen fizibil olmadığı yerlerde, Taraf Devletler çocuk adaleti davalarna bakmak üzere uzmanlaşmış hakimlerin veya sulh yargıçlarının görevlendirilmesini sağlamalıdır.

Buna ek olarak, denetimli serbestlik, danışmanlık veya gözetim gibi uzmanlaşmış hizmetlerin, gündüz tedavi merkezleri ve, gerekli yerlerde, çocuk suçluların yatılı bakım ve tedavisine yönelik tesisler dahil uzmanlaşmış tesislerle birlikte kurulması gerekmektedir. Bu çocuk adalet sisteminde, tüm bu uzmanlaşmış birimlerin, hizmetlerin ve tesislerin faaliyetlerinin etkili koordinasyonu süreklilik arz eden bir şekilde desteklenmelidir.

Taraf Devletlerin raporlarının çoğuna bakıldığında, sivil toplum kuruluşlarının sadece çocuk suçluluğunun önlenmesinde değil, çocuk adaletinin uygulanmasında da önemli bir rol oynayabileceği açıktır. Komite, bu nedenle, Taraf Devletlere, kapsamlı çocuk adaleti politikalarının geliştirilmesinde ve uygulanmasında bu kuruluşların aktif katılımını sağlamaya çabalamalarını ve bu katılım için gerekli kaynakları bu kuruluşlara sağlamalarını tavsiye eder.

VI. FARKINDALIK ARTTIRMA VE EĞİTİM

32. Suç işleyen çocuklar çoğu zaman medyada negatif bir şekilde lanse edilirler ve bu da bu çocukların ve çoğu kez genel anlamda çocukların ayrımcı ve olumsuz stereotiplerinin çizilmesine katkıda bulunur. Çocuk suçluların bu olumsuz takdimi ve kriminalizasyonu çoğu zaman çocuk suçluluğunun nedenlerinin yanlış temsiline ve/veya yanlış anlaşılmasına dayanır ve daha sert bir yaklaşımın gerekli görülmesiyle sonuçlanır (örn., sıfır tolerans, üçüncü suçta hapis, zorunlu cezalar, yetişkin mahkemesinde yargılanma, ve cezalandırma amacı güden diğer karşılıklar).

Çocuk suçluluğunun kökünde yatan nedenlerin daha iyi anlaşılmasını sağlayacak pozitif bir ortamın ve bu sosyal sorun için hakları temel alan bir yaklaşımın yaratılması için, Taraf

Devletler, hakkında ceza yasasını ihlal ettiği iddiası ileri sürülen çocuklar için yapılacak işlemlerde ÇHS ruhuna ve metnine uygunluğu koruma ihtiyacı ve yükümlülüğü konusunda farkındalığı arttırmak için eğitsel ve/veya diğer kampanyaları gerçekleştirmeli ve desteklemeli ve/veya teşvik etmelidir. Bu kapsamda, Taraf Devletler milletvekillerinin, STK'ların ve medyanın aktif ve pozitif katılımını sağlamaya çabalamalı ve bunların ceza yasasıyla ihtilafa girmiş/giren çocuklara yönelik 'haklar-temelli' bir yaklaşımın daha iyi anlaşılmasını sağlama konusundaki çabalarını desteklemelidirler.

Çocukların, özellikle de çocuk adalet sistemiyle deneyimleri olmuş çocukların bu farkındalık artırma ve bilinçlendirme çabalarına katılımı büyük önem taşır.

33. Çocuk adalet sisteminin kaliteli idaresi için, kolluk ve yargı mensupları dahil olmak üzere tüm ilgili profesyonellerin, genelde ÇHS hükümlerinin içerik ve anlamı, özelde ise kendi günlük işleriyle doğrudan ilişkili olan hükümlerin anlam ve içeriği konusunda uygun eğitimi almaları elzemdir. Eğitimler sistematik ve süreklilik arz eden bir şekilde organize edilmeli, ilgili ulusal ve uluslararası yasal hükümler hakkında bilgilerle sınırlı olmamalıdır. Bu eğitimler, diğerlerinin yanında, çocuk suçluluğunun sosyal ve diğer nedenleri, çocuk gelişiminin psikolojik ve diğer yönleri [kız çocuklarına ve etnik azınlık veya yerli halk gruplarına mensup çocuklara özel önem atfederek], gençlerin dünyasındaki kültür ve trendler, grup etkinliklerinin dinamikleri ve, özellikle adli kovuşturmayla başvurmadan uygulanabilecek tedbirler olmak üzere ceza yasasıyla ihtilafa düşmüş çocuklar için uygulanabilecek tedbirleri içermelidir (bakınız yukarıda Bölüm IV Kısım B).

VII. VERİ TOPLAMA, DEĞERLENDİRME VE ARAŞTIRMA

34. Komite, diğerlerinin yanında, çocuklarca işlenen suçların miktarı ve doğası hakkında, duruşma öncesi gözaltı uygulamasının kullanımı sıklığı ve ortalama süresi hakkında, hakkında adli kovuşturmayla başvurulmasını gerektirmeyen tedbirler (yönlendirme) uygulanan çocukların sayısı, hüküm giyen çocukların sayısı ve bunlar hakkında kararlaştırılan müeyyidelerin doğası hakkında temel ve disagre verilerin bile olmamasından derin kaygı duymaktadır. Komite Taraf Devletleri çocuk adaletinin idaresinin uygulaması hakkındaki bilgilerle ilişkili olan ve ÇHS ilke ve hükümleriyle tam uygunluk içinde çocuk suçluluğunun önlenmesini ve buna karşı etkili yanıtların verilmesini amaçlayan politika ve programların geliştirilmesi, uygulanması ve değerlendirilmesi için gerekli olan disagre (dağılımlara bölünmüş) verileri sistematik olarak toplamaya çağırılmaktadır.

35. Komite Taraf Devletlere çocuk adaleti uygulamaları hakkında ve ayrımcılık, toplumla yeniden bütünleşme ve mükerrer suç işleme ile ilgili tedbirler dahil olmak üzere özellikle alınan tedbirlerin etkinliği hakkında, tercihen bağımsız akademik kurumlarca gerçekleştirilecek düzenli değerlendirmeler yapmalarını tavsiye etmektedir. Örneğin çocuk adaleti uygulamasında ayrımcılığa varabilecek eşitsizlikler hakkında ve etkili yönlendirme programları ya da yeni ortaya çıkan çocuk suçluluğu faaliyetleri gibi çocuk suçluluğu alanındaki gelişmeler hakkında yapılacak araştırmalar, kritik başarı ve kaygı noktalarını ortaya koyacaktır. Çocukların, özellikle de çocuk adalet sistemiyle (belli kısımlarıyla) ilişkiye girmiş çocukların bu değerlendirme ve araştırmalarda yer alması önemlidir. Bu çocukların özel hayatlarının mahremiyeti ve yaptıkları işbirliğinin gizliliği tam saygı görmeli ve korunmalıdır. Bununla ilgili olarak, Komite Taraf Devletleri çocukların araştırmalara katılımıyla ilgili mevcut uluslararası rehber ilkelere başvurmayla yönlendirir.

Bu proje, Avrupa Birliđi ve Türkiye Cumhuriyeti tarafından finanse edilmektedir.

T.C.
Aile ve
Sosyal Politikalar
Bakanlığı

Bu projenin sözleşme makamı
Merkezi Finans ve İhale Birimi'dir.

Bu proje, UNICEF'in teknik desteği ile yürütölmektedir.

Bu proje Türkiye Cumhuriyeti Hükümeti tarafından Avrupa Birliđi'nin mali katkısı ve UNICEF'in teknik desteği ile yürütölmektedir.
Bu yayında yer alan ifadeler Avrupa Komisyonu'nun resmi görüşlerini temsil etmemektedir.